

Commons Transitie Plan voor de stad Gent

Michel Bauwens & Yurek Onzia
Juni 2017

Credit: Driemasterpark, foto Rosemie Callewaert

Woord van dank

Wij willen graag burgemeester Daniël Termont, de betrokken schepenen, het college en de stadsdiensten bedanken voor hun aanbod om dit boeiende onderzoek naar 'Gent als Commonsstad van de Toekomst' te voeren, alsook voor hun interesse, betrokkenheid en ondersteuning. In het bijzonder wensen wij ook beleidsmedewerker Annelore Raman en strategisch coördinator Karl-Filip Coenegrachts van de dienst Strategische Coördinatie te bedanken voor hun enthousiasme en bijstand tijdens dit intensieve onderzoeksproject, en ook Daan Vander Steene, kabinetschef van de bur-gemeester, voor de eerste blijk van interesse. Daarnaast willen we ook Evi Swinnen (Timelab/Stadslabo/NEST), Vasilis Niaros (P2P Foundation) en Wim Reygaert (voor VOS - www.isabelledevos.com) bedanken voor hun gewaardeerde hulp en steun. Stephen Hinton hielp via een gerichte workshop met een aantal betrokken Gentse commoners ons omgaan met het Commons Finance Canvas, een mogelijk financieel model voor de commons, waarvoor dank. Ook heel veel dank aan Anne Snick voor de vele pertinente aanvullende suggesties bij de eindredactie. *Last but not least* ook grote dank aan alle geëngageerde en actieve Gentse commoners die we spraken en ontmoet hebben op het terrein en tijdens onze commonstalks en die Gent mee maken tot wat het is.

Inhoudstabel

Woord van dank	2
DEEL 1: Inleiding	6
1.1. Doel van dit onderzoek	6
1.2. Structuur van dit rapport	7
1.3. Wat zijn de commons?	7
1.4. Typologie van de commons	12
Grafiek 1: Kwadrant, een typologie van de commons	12
Grafiek 2: De commons en de markt	17
1.5. De commons als uitdaging voor markt en overheid	17
1.5.1. De commons als uitdaging voor de overheid	18
1.5.2. De commons als uitdaging voor de markt	21
1.5.3. De commons als uitdaging voor het middenveld	23
1.6. Contributieve logica versus representatieve logica, vrijwilligerslogica en marktlogica	24
1.7. Het economische en sociale potentieel van de commons	25
1.7.1. De commons zijn essentieel voor de ecologische transitie	25
1.7.2. De commons voor lokaal betekenisvolle arbeid	27
Grafiek 3: Het cosmolokaal model vergeleken met het klassieke model	28
1.7.3. De commons voor de versterking van democratie en participatie	28
1.8. Een nieuw structureel politiek en economisch kader rond generativiteit	29
1.9. Methodologie van deze verkenningstudie	31
 DEEL 2: De globale context: van ‘urban commons’ naar ‘de stad als een commons’	 33
2.1. Een sociaal-ecologisch kader voor de transitie	33
Grafiek 4: Kate Raworth's Doughnut Economics	34
2.2. De nieuwe rol van de steden	35
2.3. Van urban commons naar de ‘stad als commons’	36
2.4. De context in Vlaamse steden	42
 DEEL 3: Analyse van de commonsgerichte burgerinitiatieven in Gent en de rol van de stad	 47
3.1. Voorafgaande algemene bevindingen	47
Grafiek 5: Overzicht Tijdelijke Invulling 2007-2017	55
3.2. De structuur van de commonseconomie in het Gentse	58
Grafiek 6: model Polygovernance	58
 DEEL 4: Aanbevelingen en voorstellen voor Gent als partnerstad	 62
4.1. Generieke voorstellen voor Gent als partnerstad	62
4.1.1. Voorstel voor een algemeen institutioneel kader voor Gent als partnerstad	63
Grafiek 7: de voorgestelde transitiestructuur in Gent	63
Grafiek 8: structuur Beleidsgroep Gent en Garde	65
Grafiek 9: model transitieversterkend platform	67
4.1.2. Voorstel voor een algemeen institutioneel kader voor publiek-civiele	

<i>(publiek- commons) samenwerking</i>	68
4.1.2.1. Oprichting van een Commons Stadslabo	68
4.1.2.2. 'Drie-in-één' ondersteuningscoalities	69
4.1.2.3. Commonsreglement en commonsakkoorden	69
4.1.3. <i>De noodzaak van een publieke-sociale cel voor juridische ondersteuning van commonsprojecten</i>	70
4.1.4. <i>Een permanente facilitaire infrastructuur voor incubatie en ondersteuning</i>	71
4.1.4.1. Oprichting van een fysieke incubatorinfrastructuur	71
4.1.4.2. Faciliteren van generatieve kapitaalstromen: een bank voor de commons	73
4.1.4.3. Van Tijdelijke Invulling naar permanente commons via een commonsregistratiemechanisme en grondbank	75
4.1.4.4. Open data	76
4.1.5. <i>Het ondersteunen van platformcoöperativisme als de commons van de deeleconomie</i>	76
4.1.6. <i>'Gent als commonsstad van de toekomst' als open 'merk' voor stadsontwikkeling</i>	77
4.1.7. <i>Het creëren van een multistedencoalitie voor het mutualiseren van de kennis en de infrastructuur</i>	78
4.1.8. <i>De waarde van de markt en de waarde van de commons: De noodzaak van nieuwe 'integrale' metriecken en waarde-evaluaties m.b.t. sociale en ecologische impact</i>	79
4.1.9. <i>Het versterken van de 'stem' van de commons: Organisatie van de Staten Generaal van de Commons (Assembly of the Commons en Chamber of the Commons)</i>	80
4.1.10. <i>De 'call for commons'</i>	80
4.2. Specifieke voorstellen voor pilootprojecten in de commons-economie	81
4.2.1. <i>Opzetten pilootproject rond tewerkstelling</i>	81
4.2.3. <i>Pilootproject 'Circular Finance'</i>	82
4.2.4. <i>Pilootproject 'Gent als een echte makerstad'</i>	84
4.2.5. <i>Monetair experiment voor de 'echte' economie</i>	84
4.3. Andere sectorale voorstellen	85
4.3.1. <i>Voorstellen rond de cultuur van de commons (o.a. het Commons Festival)</i>	85
4.3.2. <i>De rol van de kennisinstellingen versterken</i>	85
4.3.3. <i>Een nieuwe rol voor Gentse bibliothecarissen in verband met commons mapping</i>	86
DEEL 5: Conclusie	87
DEEL 6: Kaderteksten	89
DEEL 7: Literatuurlijst	91
DEEL 8: Bijlagen	98
8.1. Lessons from Urban Commons in the Global North	98
8.2. The Commons Finance Canvas door Stephen Hinton	102

8.3. Comparatief internationaal onderzoek en internationale context door Vasilis Niaros: ‘Towards a Commons-oriented City — An overview of developments in Europe’	104
8.4. Mogelijke vervolgtrajecten	104
8.5. Mapping	112
8.6. Activiteiten met Gentse commons-actoren: individuele vraaggesprekken	116
8.7. Ontmoetingen en gesprekken met de verschillende stadsdiensten betrokken bij de commons	119
8.8. Kwalitatieve bevraging via de vragenlijst	122
8.9. Activiteiten met de Gentse commons-actoren: Commonstalks @Timelab	122
8.10. Gentse commoner van de dag	123
8.11. Interviews burgemeester en schepenen	124
8.12. Facebookgroep ‘GENT ALS COMMONSSTAD VAN DE TOEKOMST’	124

DEEL 1: Inleiding

1.1. Doel van dit onderzoek

Een commons is een gedeeld materieel of immaterieel goed dat gedragen, beschermd of geproduceerd wordt door een gemeenschap, in een stadscontext vaak door burgercollectieven, en beheerd wordt door de regels en normen van die gemeenschap.

Daarin is het fundamenteel verschillend van staatsvormen — overheid, stad, staat — maar ook van marktvormen. De commons staan los van, maar hebben natuurlijk wel relaties met de overheid en met de markt.

De hamvraag van dit onderzoeks- en participatietraject voor de stad Gent was: Hoe kan een stad daarop reageren en wat betekent dat voor het stedelijk beleid? Een en ander moest resulteren in een synthetisch Commons Transitie Plan dat de mogelijkheden voor optimale publieke interventies beschrijft en antwoordt biedt op de vraag wat de vele Gentse commoners en commonsprojecten verwachten van de stad.

De bedoeling van deze opdracht is dus een onderzoek naar een potentieel nieuwe politieke, faciliterende en regulerende relatie tussen de lokale Gentse overheid en haar burgers om een verdere ontwikkeling van de commons mogelijk te maken.

Met dit werk hebben we geprobeerd na te gaan welke soorten institutionalisering we kunnen bedenken om goed met die commons om te gaan. Dit gaat wezenlijk om een shift van een top-down-aanpak en oude organiseringsprincipes zoals 'command and control' naar een nieuwe manier van denken en een benadering als 'partnerstad', waarin de stad als een meer facilitaire overheid projecten mogelijk maakt, ondersteunt en natuurlijk ook soms moet reguleren.

1.2. Structuur van dit rapport

Deel 1 van dit rapport is een algemene inleiding tot de commons en legt uit waarom commons belangrijk zijn in de context van stadsontwikkeling. In deel 2 kijken we naar de globale context waarin de heropleving van de commons plaatsvindt, maar vooral naar de realiteit van de urban commons in een aantal andere Europese steden, als mogelijk ijkpunt voor de stad Gent. Deel 3 gaat over onze bevindingen in Gent zelf. Tenslotte vindt u in deel 4 onze aanbevelingen voor het stadsbestuur.

Aan het eind van onze studie vindt u een bibliografie en een reeks appendixen, waaronder een Engelstalig overzicht van de commons in Europese steden, geschreven door de Griekse urbanist Vasilis Niaros, die tijdens ons onderzoek resident was in Timelab. De auteurs van het rapport, Michel Bauwens en Yurek Onzia, zijn verantwoordelijk voor deel 1 tot 4. Vasilis Niaros heeft autonoom de vergelijkende studie geschreven, in het Engels.

1.3. Wat zijn de commons?

De commons, in het Nederlands oorspronkelijk 'meent'¹ genoemd, zijn dus gemeenschappelijke goederen en diensten, zowel materieel als immaterieel, die in principe noch de eigendom zijn van publieke autoriteiten zoals de stad of de staat, noch privé-eigendom zijn van afzonderlijke individuen of bedrijven. In deze studie gebruiken we de definitie van commonsonderzoeker David Bollier², die — verder bouwend op het eerdere werk van de Amerikaanse Nobelprijswinnares Elinor Ostrom³ — de commons definieert aan de hand van drie elementen:

1. De commons zijn een 'gemeengoed', dat gecreëerd, gedragen of beschermd wordt door een bepaalde gemeenschap; in de context van een stad zijn dat meestal 'burgercollectieven'.
2. De commons zijn dus geen 'natuurlijk' fenomeen, niet simpelweg iets dat van iedereen is en voor iedereen toegankelijk, maar iets dat afhangt van menselijke keuzes en activiteiten, door David Bollier en andere auteurs ook wel 'commoning' genoemd.
3. Dit gemeengoed wordt beheerd volgens de normen en regels van die gemeenschap, in relatie met de overheid en de markt, maar grotendeels in autonomie. In deze context zijn de beheers- en eigendomsvormen fundamenteel verschillend van die van de markt of de staat.

De commons worden dus gedefinieerd door dit drieluik:

1. Een object van samenwerking.
2. Een activiteit van mensen.
3. Een beheers- en eigendomsvorm.

Zo'n eenduidige definitie heeft echter wel enige verdere verduidelijking:

- Er bestaan vele hybride vormen, maar wat belangrijk is, is hoe de eigendomsvorm wordt ingezet in het bredere kader van de versterking van een 'commonsecologie'. Als eerste voorbeeld kunnen we de CSA-boerderijen vernoemen, die dikwijls eigendom kunnen zijn van de individuele boeren zelf (en dus een vorm van privaat-eigendom en geen commons), maar toch duidelijk mee beheerd worden in samenwerking met de consumentengemeenschap (voedselteams, zelfplukklanten, etc..).

¹ Bram Stessel schrijft: "Een meent of mient is een term die vroeger gebruikt werd voor een onverdeelde gemeenschappelijke weide, meestal als onderdeel van een gemeent of marke. Het kwam met name voor op zandgronden. (merk de parallel op met het woord 'gemeente') Afhankelijk van de regio en de bodemvruchtbaarheid werd de meent op een zeker moment in het verleden ver-deeld tussen de gerechtigden. De negentiende-eeuwse markewetten zorgden voor een grootschalige verdeling."

<http://www.mo.be/zeronaut/allerbeste-overheid-maak-van-landbouwgrond-een-common>

² Think Like a Commoner. A Short Introduction to the Life of the Commons. by David Bollier. New Society, 2014
<http://www.newsociety.com/Books/T/Think-Like-a-Commoner>

³ Governing The Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. By Ostrom, Elinor. Cambridge University Press, 1990

Een tweede voorbeeld is het programma van Tijdelijke Invulling van de stad Gent, waarbij de stad grond of ruimte ter beschikking stelt voor projecten en burger-initiatieven, die dan wel zeer sterk beheerd worden door de participanten zelf. In het 'Community Land Trust'-model — waarbij de grond gescheiden wordt en uit de markt wordt gehaald — dat we eveneens terugvinden in Gent, is die grond soms eigendom van de stad, maar wordt dan wel onder het CLT-statuuut geplaatst.

De analysemethode die toegepast werd in een eerdere studie over de evolutie van burger-initiatieven en burgercollectieven in Gent, door de denktank Oikos⁴, is hierbij nuttig. Initiatieven worden hier geplaatst in een driehoek tussen de overheid, de privémarkt, en de civiele maatschappij. De burgercollectieven in die studie leunen zeer sterk aan bij het tweede element van de commonsdefinitie: de gemeenschappen die de commons dragen. Als minstens 2 elementen van onze redelijk strikte definitie aanwezig zijn, dan kunnen dergelijke vormen zeker als commonsgericht behandeld en beschreven worden. We gebruiken in dit werk dus dezelfde nomenclatuur als Filip De Rynck, die reeds een studie publiceerde over de relatie tussen zulke initiatieven en de overheid⁵.

- De commons zijn noch een utopie, noch perfect. Net zoals andere vormen van menselijke praktijken hebben zij voordelen en nadelen. Commons kunnen in meer of mindere mate open of gesloten zijn. Commons kunnen gedragen worden door meer geprivilegieerde lagen van de bevolking, en spanning veroorzaken op het gebied van inclusie; commons kunnen gedragen worden door etnische en/of culturele minderheden, en niet openstaan voor buitenstaanders; commons kunnen op vele verschillende manieren problematisch zijn, denk bijvoorbeeld aan een 'design commons', waarbij mensen samenwerken om via 3D-printers zelf wapens te kunnen maken⁶. In deze studie gebruiken we dus ook een aantal evaluatieve criteria, om commons ethisch te kunnen beoordelen — meer bepaald aan de hand van de relatie met ecologische duurzaamheid, sociale gelijkheid en inclusie, die in dit werk een centrale bekommernis zijn.

Naast de meer strikte en 'pure' commonsdefinitie zoals die wordt gehanteerd door David Bollier, mogen we commons ook zeker in een breder kader plaatsen.

- Volgens een aantal antropologen, economen en historici zijn er pakweg vier grote methoden om goederen en diensten te verdelen in de maatschappij:

⁴ Burgercollectieven in kaart gebracht. Van Fleur Noy & Dirk Holemans. Oikos, 2016
<http://www.coopkracht.org/images/phocadownload/burgercollectieven%20in%20kaart%20gebracht%20-%20fleur%20noy%20-%20dirk%20holemans.pdf>

⁵ De commons: zelfregulerend of afhankelijk? Een analyse van arrangementen. Van Filip De Rynck, Evelien Depauw en Raf Pauly. Oikos, 2017
https://www.middenveldinnovatie.be/sites/default/files/201704/Oikos%2081_03%20transitie_De%20Rynck%20Depauw%20Pauly.pdf

⁶ Bijvoorbeeld: <http://defensedistributed.com/>

1. De markt, die werkt volgens het prijsmechanisme,
2. Redistributie door de overheid via belastingen en openbare investeringen;
3. De methode van reciprociteit (wederkerigheid), i.e. de gifteconomie zoals die gepraktiseerd werd in tribale beschavingen en
4. 'Mutualisering' (pooling). De commons komen overeen met die vierde wijze om goederen en diensten te beheren en te verdelen, via het mutualiseren. Of nog: dingen 'samen hebben'.

- Volgens een meer politieke benadering, kunnen de commons ook gezien worden als een meer collectieve benadering van maatschappij en economie; in die context wordt in de literatuur meer gesproken over 'common' (in het Engels) en 'commun' (in het Frans). In deze context staat een commonsbenadering voor een fundamenteel ander mensbeeld. Het heil wordt hier niet verwacht van 'rationele individuen' die in competitie met elkaar worden geplaatst, maar veel meer van mensen die samen werken⁷, van verbinden en van collectieve oplossingen, i.e. wat Tine De Moor de 'homo cooperans'⁸ noemt. De commons staan hier voor vormen van individuele, relationele en collectieve autonomie en samenwerking, zowel ten opzichte van het mechanisme van de staat, als ten opzichte van marktmechanismen.

Kader 1: De 8 regels van de commons volgens Elinor Ostrom

Analysing the design of long-enduring Common Property Regimes institutions, Elinor Ostrom (1990) identified 8 design principles which are prerequisites for a stable arrangement:

1. Clearly defined boundaries.
2. Congruence between appropriation and provision rules and local conditions.
3. Collective-choice arrangements allowing for the participation of most of the appropriators in the decision making process.
4. Effective monitoring by monitors who are part of or accountable to the appropriators.
5. Graduated sanctions for appropriators who do not respect community rules.
6. Conflictresolution mechanisms which are cheap and easy of access.
7. Minimal recognition of rights to organize (e.g., by the government).
8. In case of larger CPRs: Organisation in the form of multiple layers of nested enterprises, with small, local CPRs at their bases. Common property regimes typically function at a local level to prevent the overexploitation of a resource system from which fringe units can be extracted."

http://en.wikipedia.org/wiki/Common_Property_Resource

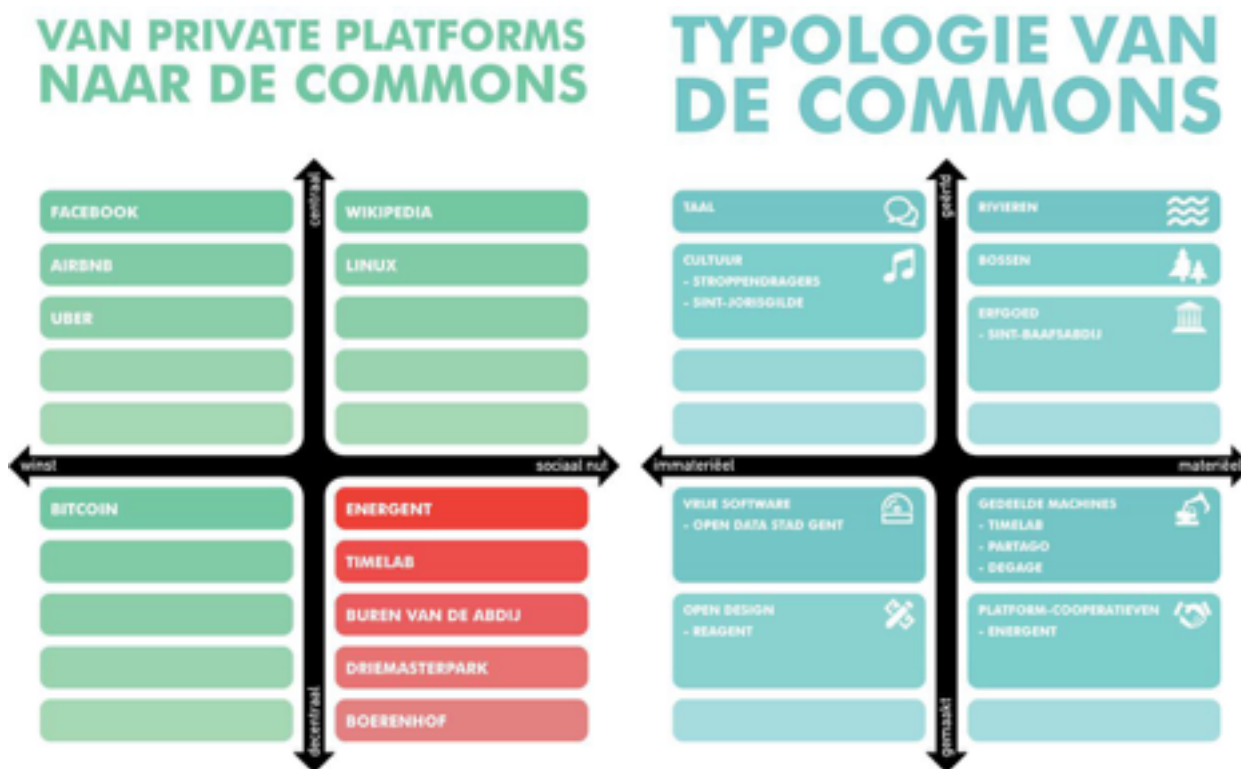
Een update door de Duitse Silke Helfrich, samen met de Amerikaan David Bollier en Belg Michel Bauwens medestichter van de Commons Strategy Group vind je hier:

https://wiki.p2pfoundation.net/Logic_of_the_Market_versus_the_Logic_of_the_Commons

1.4. Typologie van de commons

Er bestaat een grote verscheidenheid aan commons, afhankelijk van de aard van het gemeengoed. Het volgende kwadrant illustreert vier fundamentele soorten commons, naargelang de aard van het 'object' van samenwerking.

Grafiek 1: Kwadrant, een typologie van de commons

Credit: Wim Reygaert voor VOS

De verticale as toont de polariteit tussen immateriële en materiële commons. Bij immateriële commons gaat het over kennis, software, design, bij materiële commons over bossen, rivieren en parken, maar ook over fabrieken en machines. Uiteraard is dit slechts een polariteit, want immateriële commons zijn altijd verankerd in materiele infrastructuur, terwijl materiële commons een representatie hebben in de kennis. Toch is het verschil belangrijk: kennis is een non-rivaliserend goed, want bij delen wint het zelf aan waarde, terwijl materiële goederen 'rivaliserend' zijn, i.e. schaars. Belangrijk hier is echter dat de verandering van

⁷ Correspondent en Gentse commoner Anne Snick schreef hierover: "Is dit niet het centrale kenmerk van alle 'commons'? Het besef dat als we het common good nastreven we daar ook zelf beter van worden, en de bewuste keuze om dat als doel/waarde voorop te stellen (dus samenwerken in plaats van concurreren). Al de andere kenmerken (wie wat bezit, beheert...) zijn daaraan m.i. ondergeschikt. Ik kan wel eigenaar van de boormachine zijn, maar zolang ik ze niet gebruik als productiemiddel om mezelf te verrijken in concurrentie met anderen, maar ze inzet om het welzijn van de gemeenschap — en dus van mezelf — te vergroten, is er denk ik sprake van een common of commoning."

⁸ Studie van Tine De Moor: Homo cooperans. Institutions for collective action and the compassionate society, http://www.collective-action.info/sites/default/files/webmaster/_PUB_Homo-cooperans_EN.pdf

het statuut van privaat eigendom naar een commonsfunctie juist heel sterk kan inspelen op de relatieve schaarste van een materieel goed⁹. Door 'toegang' te verlenen tot de functie van een goed, onafhankelijk van een exclusief privaat eigendom, wordt schaarste juist vermeden. Vandaar de sterke relatie ook tussen het mutualiseren van een functie en goed, en de dramatische vermindering van materiële druk op de natuur. De horizontale as toont de polariteit tussen potentieel gemeengoed dat we overerven, en gemeengoed dat we zelf produceren.

Deze combinatie geeft vier kwadranten:

1. In kwadrant 1, linksboven, vinden we immateriële commons die we overerven, zoals taal en cultuur.
2. In kwadrant 2, linksonder, vinden we materiële commons die we overerven, bossen, rivieren en irrigatiekanalen, en die we willen overleveren aan de generaties die na ons komen.
3. In kwadrant 3, rechtsboven, vinden we immateriële commons die we zelf samen bewust produceren en beschermen via 'commonslicenties': het gaat hier over vrije software (Linux), gedeelde ontwerpen (open design, bijvoorbeeld voor Arduino en Wikispeed), en uiteraard het delen van algemene en gespecialiseerde kennis (Wikipedia).
4. In kwadrant 4, rechtsonder, vinden we materiële commons die we zelf bewust produceren; gedeelde huizen, machines en werkplaatsen.

In deze studie zal het vooral gaan over kwadrant 3 en 4, de materiële en immateriële commons die we nu met alle commoners samen produceren in het Gentse, met voorrang aan de lokale initiatieven die specifiek gericht zijn op het versterken van het stedelijke weefsel.

Een tweede belangrijke typologie gaat over de relatie van de commons met de marktmechanismen en met de verschillende vormen van 'governance' (beheer). De verticale as gaat over de polariteit tussen een gecentraliseerd en meer 'hiërarchisch' beheer en over globale schaal, ten overstaan van gedistribueerde netwerken, zonder centraal beheer, en ook over de meer lokale schaal.

De horizontale as gaat over de economische functionaliteit van projecten met een zekere commonsgerichtheid. Bestaan de commons in de context van winstmaximalisatie, of streven ze een sociaal doel of impact na, waarbij het economische aspect ondergeschikt is aan die sociale doelen?

⁹ Volgens Anne Snick: "Juist de 'schaarste' van de materiële commons dwingt ons om de functie van de dingen weer boven het bezit ervan te stellen; indien functie als een common benaderd kan worden, wordt het 'bereik' van de commons veel groter."

Dit geeft dus ook weer vier kwadranten:

1. Rechtsboven: op winstmaximalisatie gerichte netwerken die peer-to-peer-relaties toelaten, zowel, wat sociale relaties betreft (Facebook) als wat de markt betreft (Uber, Airbnb), maar wel op een hiërarchische wijze en centraal beheerd worden ter ondersteuning van de privé-eigenaars van het platform (wat natuurlijk niet betekent dat deze diensten geen sociaal nut vertegenwoordigen). Deze systemen zijn oneigenlijke commons en worden ten onrechte 'deeleconomie' genoemd, omdat het hier meestal gaat om louter commerciële relaties. Er zijn in de regel hier geen commons die door een gemeenschap beheerd worden of het 'common good' als doel hebben, tenzij sterk ingekaderd in de privélogica van het platform.
2. Rechtsonder: op winstmaximalisatie gerichte 'gedistribueerde' netwerken. In deze netwerken dienen commons, zoals bijvoorbeeld de 'open source' code van Bitcoin en de Blockchain, om gedistribueerde markten te stimuleren. Het beheer wil decentraal zijn, maar volgens de marktmechanismen, terwijl de marktspelers na verloop van tijd wel geconcentreerd zijn, maar zonder het platform zelf te bezitten.
3. Linksonder: commonsgerichte lokale initiatieven, die wel globale connecties hebben maar een lokaal doel nastreven, in de regel ook sociale- en duurzaamheidsdoelen, en in principe géén private winst als doel hebben (de winst dient om het sociale doel na te streven).
4. Linksboven: hier gaat het om globale commons met een globaal 'gedeeld object van samenwerking' en met globale beheersstructuren, en in de regel globale doeleinden. Bekende voorbeelden zijn de Linux-software en Wikipedia.

Deze commonsgerichte studie gaat dus bijna uitsluitend over de twee vormen in de kwadranten rechts in deze figuur, maar vooral over de lokale commonsgerichte initiatieven in het Gentse. Het kwadrant linksboven wordt besproken in de mate dat globale projecten een invloed hebben op de lokale situatie, en de kwadranten links worden besproken in de mate dat er commonsgerichte alternatieven voor bestaan. Platformcoöperatieven bijvoorbeeld, waarbij het platform zelf als een commons wordt beschouwd, zijn een alternatief voor de private platformen zonder zo'n commons.

Grafiek 2: De commons en de markt

The Logic of the Market versus the Logic of the Commons

	Market	Commons
Focus	What can I sell? Exchange value	What do we need? Use value
Core beliefs	Scarcity	Plenty
	Homo oeconomicus	Homo cooperans
	It's about resources (allocation).	It's about us.
Governance	Market-State	Polycentric / Peer-to-Peer Governance
Decision making	hierarchical	horizontal
	Command (Power, Law, Violence)	Consensus, Free Cooperation, self-organization
Social relationships	Centralization of power (monopoly)	Decentralization of power (autonomy)
	Property	Possession
Access to rival resources	Limited by boundaries & rules defined by owner	Limited by boundaries & rules defined by usergroups
Access to nonrival resources	Made scarce (to ensure profitability)	Open access (to ensure social equity)
Use rights	Granted by owner	Co-decided by user groups
Dominant strategy	Out-compete	Out-cooperate

Credit: Silke Helfrich, P2P Foundation

1.5. De commons als uitdaging voor markt en overheid

Net als de oudere vormen van mutualisering ontstaan de nieuwe commons in de civiele maatschappij, maar deze nieuwe laag burgerinitiatieven stelt zich expliciet op als burgerinitiatief. Zij verwerpen zowel een evolutie naar het semi-publiek domein, als naar marktorganisaties, maar ook de exclusieve professionalisering van het oude middenveld. De nieuwe urban commons worden veel meer gekenmerkt door een cultuur van horizontaliteit, vrije contributie (en dus ook: vrije 'non-contributie'), en een drang naar individuele en collectieve autonomie.

De heropleving van de commons is eerst en vooral een uitdaging voor het dominante mens- en maatschappijbeeld in het huidige samenlevingsmodel, en voor de bijna exclusieve visie gebaseerd op de tweedeling tussen markt en staat. De commons nodigen politieke en sociale bewegingen en markt- en overheidsspelers uit om te evolueren van een binair wereldbeeld naar een triarchisch wereldbeeld, waarin problemen en oplossingen gezien worden als een specifieke verbondenheid van markt, overheid én commons. In plaats van overheids- of marktgestuurd en -beheerd, in plaats van publiek-private partnerships, moeten we dus ook kijken naar publiek-sociale partnerships (i.e. public-commons partnerships), en publiek-sociale-private partnerships.

1.5.1. *De commons als uitdaging voor de overheid*

Voor de overheid, en de politieke wereld die de overheid aanstuurt in een democratisch bestel, zijn de commons bovendien een extra uitdaging omdat de commons ook een nieuwe claim vormen met betrekking tot de uitoefening van de macht. Wanneer een groep burgers een commons claimt of opbouwt, met of zonder 'toelating' van de overheid, is het ook een claim die de klassieke vormen van de representatieve democratie in vraag stelt. Net zoals het klassieke middenveld — eerst als uitdrukking van de arbeidersbeweging, en later rond de bredere sociale, culturele en identiteitsproblematiek na de jaren 60 — zijn de commons een uitnodiging voor het verder uitwerken van een 'democratie +', een nieuw soort ver-menging van representatieve en meer directe vormen van democratie. Het zelf beheren van commons via burgercollectieven is een uitbreiding van democratische vormen naar nieuwe domeinen, inclusief naar marktfuncties die voordien louter privaat beheerd worden. In Vlaanderen is het nieuwe Oosterweelakkoord (het zogenaamde 'Oosterweel Light') een gevolg van zo'n common(s) claim. Burgers weigerden de ruimtelijke ordening en mobiliteits-problematiek te zien als iets dat exclusief kon geregeld worden door de representatieve politiek en door de privébelangen van bedrijven. Ook in een stad als Gent is de heropleving van de commons een uitdaging en een kans om de politiek heruit te vinden en te verrijken, rekening houdend met specifieke uitdagingen van inclusie, duurzaamheid, gelijke kansen etc.

We komen er uiteraard nog op terug, maar hier alvast deze bedenkingen: zijn er nieuwe institutionele vormen die deze nieuwe claims kunnen integreren in een hervormd sociaal, politiek en economisch bestel? Kunnen we evolueren van een representatieve democratie cum participatie, naar meer uitgebreide vormen die het recht op initiatief ('Right to initiate') van de civiele maatschappij en van haar commonsclaims erkennen?

Kunnen we waarlijk evolueren naar een 'partnerstad' die de commonsinitiatieven ondersteunt en begeleidt?

De specifieke uitdaging voor de overheid en het democratisch bestel is de juiste 'samenwerking' — ook via nieuwe institutionele kanalen en vormen van rechtstaat, om de representatieve logica van de democratie 'van allen' (en verdieping ervan via participatie en deliberatie), te verbinden met de specifieke 'contributieve' logica van de commons en de burgerinitiatieven. Deze laatste zijn immers niet 'representatief', maar wijzen op een nieuwe logica van 'bijdragen' of 'contributies', en de beheers- en beslissingsmechanismen (governance) hebben heel dikwijls dat 'contributief' karakter. Het is de contributie tot een gemeenschappelijk project, in het co-productieproces, die hier de 'stem' verleent. Bij wijze van voorbeeld: een commonsgericht park zoals het Driemasterpark¹⁰ in Meulestede-Wondelgem wordt niet alleen gedragen door de overheid, noch door privébelangen, maar ook niet simpelweg door iedereen die rond het park woont; wel door allen die bijdragen aan het park¹¹. In deze studie

¹⁰ Zie <https://wiki.commonsgent.be/wiki/Driemasterpark>

¹¹ John Vandaele beschrijft de contributieve logica van de Buren van de Abdij als volgt, in Oikos 62 van 3/2012: "Flexibiliteit en souplesse zijn waarmaken van de Buren: lid worden, is gewoon je e-mailadres geven. Dan word je uitgenodigd op vergaderingen en dan zie je zelf maar hoeveel je wil doen voor de Buren." https://wiki.commonsgent.be/wiki/Buren_van_de_Abdij

zullen we voorstellen formuleren om experimenteel om te gaan met de verbinding tussen de representatieve en contributieve mechanismen.

Tenslotte zijn, zoals hierboven reeds aangehaald, de commons ook een uitdaging voor de sociale inclusie en voor ongelijkheid tussen burgers. Een nieuwe rol van de overheid kan erin bestaan om een meta-regulator van de commons te worden, zodanig dat het potentieel van iedere burger en bewoner kan gestimuleerd worden. Het is belangrijk te vermelden dat we in deze studie verwijzen naar 'burgers', maar daar zelf een bredere betekenis aan geven, i.e. we bedoelen hiermee alle bewoners van het Gentse. De noodzaak om overheidspraktijken aan te passen aan de commons heeft ook een belangrijk juridisch aspect. Na de Franse Revolutie verdwenen de commons grotendeels uit de wetboeken en de juridische mentaliteit. De regelgeving ontwikkelt zich in de context van de sociale eisen van tegenmachten (de arbeidersbeweging tot de jaren 80 bijvoorbeeld), en de laatste decennia in een context van deregulering. Het zelfbeheer van actoren die winstmaximalisatie nastreven blijft echter fundamenteel problematisch, en dus is heel veel regelgeving gebaseerd op wantrouwen tegenover het private individu in zijn hoedanigheid als burger, en ten opzichte van ondernemingen. Maar de commonspraktijken, inclusief de generatieve economie, vertrekken van een fundamenteel andere opstelling, nl. het opbouwen van gedeelde goederen in diensten in een context van het algemeen belang. Volgens ons kan er dus zeker nagedacht worden over hoe regulering zich specifiek kan verhouden tot commonsactiviteiten. Vandaar ook in deel 4 van het belang van het inrichten van een juridische cel die zich met commonsreglementering kan bezighouden.

1.5.2. De commons als uitdaging voor de markt

Ook voor marktspelers met privé-winstoogmerk zijn de commons een uitdaging. Eerst en vooral, zoals we ook zullen zien in de bevindingen over de lokale situatie in Gent, creëert de commonsdynamiek een nieuw soort bedrijven, die generatief¹² staan tegenover de commons en de burgercollectieven. Wanneer de stad Gent een 'tijdelijke invulling'¹³ creëert, i.e. grond en gebouwen beschikbaar stelt aan burgerinitiatieven, en die initiatieven dan commons genereren, komen daar vaak ook nieuwe bedrijfjes uit voort. De commons heeft dus ook een werkgelegenheidsdimensie, waarbij de creatie van werk zeer significant kan zijn, zie bijvoorbeeld het potentieel van 1 miljoen schoolmaaltijden per jaar in de Gentse stadsscholen alleen.

¹² Majorie Kelly legt uit: "The generative economy is not a legal exercise but the embodiment of an emerging value system. Companies in the generative economy are built around values; the John Lewis Partnership's core value is fairness, while Organic Valley's core values are sustainability and community. Generative values become enduring through the social architecture of ownership. The generative economy is built on a foundation of stakeholder ownership designed to generate and pre-serve real wealth — resources held and shared by our communities and the ecosystems we live in. These enterprises don't have absentee ownership shares trading in a casino economy, but ownership held in human hands."

<http://www.yesmagazine.org/issues/9-strategies-to-end-corporate-rule/can-there-be-201cgood201d-corporations?>

¹³ Meer info via https://wiki.commonsgent.be/wiki/Tijdelijke_Invullingen_van_Publieke_Ruimte_-_Stad_Gent

De uitdaging is dus om marktvormen uit te vinden en te ondersteunen die de commons versterken en niet verzwakken. Die niet alleen waarde 'capteren', maar ook herinvesteren in de commons en in de commons-gemeenschappen. BAST, dat arbeiderswoningen in het Gentse renoveert, is een mooi voorbeeld van zo'n type bedrijf¹⁴. Een speciaal aspect vormen de immateriële commons, gebaseerd op het delen van de kennis, en die dus haaks staan op de gangbare privatisering van kennis door intellectueel eigendom. Een essentiële problematiek is hier de relatie tussen de reguleringen en de samenwerking van de overheid met de klassieke op privéwinst gerichte economie en zijn problematiek van 'externaliteiten'¹⁵ enerzijds, en de commonsgerichte, dikwijls sociaal-ecologische bedrijven (die veel meer gericht zijn op het integreren van die externaliteiten in hun economische modellen) anderzijds. Beide sectoren moeten bewogen worden in de richting van een sociaal-ecologische transitie, en dat kan uiteraard niet op dezelfde wijze gebeuren.

Qua marktvormen stimuleren de commons nieuwe 'generatieve' marktvormen die meer aandacht besteden aan het integreren van waarden zoals duurzaamheid, het delen van kennis, mutualisering van infrastructuur en meer inclusieve distributie van economische waarde. Coopkracht¹⁶ en Febecoop hebben al een nieuwe weg ingeslagen, en hebben studiedagen georganiseerd waarbij coöperatieven worden gezien als een ideale eigendoms- en beheersvorm om commons te beheren. Dit is iets wat in Gent al in de praktijk gebracht wordt door EnerGent, de coöperatieve voor hernieuwbare energie. Internationaal is er een beweging gegroeid rond platformcoöperativisme¹⁷, waarbij de platformen die gebruikt worden om 'gedistribueerde' markten te faciliteren, worden beschouwd als een commons (en niet als privaat eigendom), en in een coöperatieve vorm worden gegoten. Internationale voorbeelden zijn Stocksy United, een platform voor fotografen met royaltyvrije stockfoto's, en FairMondo, een ethische globale online-marktplaats die eigendom is van de lokale gebruikers en een alternatief voor Ebay, enz. Ook in Vlaanderen, en zeker ook in Gent, is er dus een beweging in die richting. Verder zijn ook sociaal ondernemerschap, impactinvesteerders, ethische investeerders, gemeenschapsmunten en crowdfunding potentiële vormen voor het ondersteunen van commons.

1.5.3. De commons als uitdaging voor het middenveld

De commons vormen ook een duidelijke uitdaging voor het klassieke middenveld. De commons brengen namelijk nieuwe vormen van coördinatie en beheer met zich mee, die veel meer gebaseerd zijn op informele bijdragen en vormen van vrijwilligheid en veel

¹⁴ Zie <http://www.bast.coop/nl/over-bast>

¹⁵ We bedoelen hiermee meer bepaald de negatieve externaliteiten i.e. niet- gecompenseerde, door derden gemaakte externe kosten of schade, als gevolg van een economische activiteit. Die schade kan zowel sociaal als ecologisch zijn.

¹⁶ Op 8 september 2016 kick-startte Coopkracht het jaarthema "De kracht van coöperaties voor het beheer van commons", in de Gentse Vooruit, zie http://www.coopkracht.org/index.php?option=com_content&view=article&id=535:de-kracht-van-coöperaties-voor-het-beheer-van-commons&catid=1:nieuwsberichten&Itemid=177

¹⁷ Zie Platform Cooperativism Consortium, https://wiki.p2pfoundation.net/Platform_Cooperativism_Consortium

horizontalere managementpraktijken voorstaan, en die ook kritisch staan tegenover exclusieve vormen van professionalisering en 'managerialisme', zonder deze volledig af te wijzen.

Toch zien we dat ook in Gent, waar de meerderheid van burgercollectieven zich volgens de enquête die we uitvoerden niet rekent tot het (klassieke) middenveld, dat middenveldorganisaties, oud en nieuw, wel degelijk een faciliterende, ondersteunende en infrastructurele rol spelen. Denk bijvoorbeeld aan de cruciale rol en het aandeel van Samenlevingsopbouw in de vele Gentse initiatieven, en zeker in bijvoorbeeld De Site, een tijdelijk invullingsproject met een duurzaam karakter, in de superdiverse Rabotwijk¹⁸. Net zoals we kunnen spreken van de nood aan een meer ondersteunende en facilitaire overheid, kunnen we ook spreken van de nood aan een meer ondersteunend en facilitair middenveld. In Gent is deze evolutie en transformatie reeds volop aan de gang, zie onze besluiten hierover in deel 3.

1.6. Contributieve logica versus representatieve logica, vrijwilligerslogica en marktlogica

De commons hebben hun eigen sociale logica. Het gaat essentieel om burgers die een bijdrage leveren om iets gezamenlijks op te bouwen, m.a.w.: contributies aan commons.

De contributieve logica is in wezen geen democratische representatieve logica, een stem en invloed worden namelijk verworven door zelf bij te dragen. De commons zijn niet machtsvrij, maar 'reputatie' wordt er niet opgebouwd door representativiteit, noch door financiële draagkracht. De contributieve logica is ook geen vrijwillige non-profitlogica. Hoewel er sprake is van vrijwillige bijdragen en van een gemeenschappelijk sociaal doel (het object van de samenwerking) zijn de activiteiten niet per se non-profit. De winstgevendende activiteiten die eruit voortkomen dienen alleen als middel om de organisatie te kunnen in stand houden en zo de commonsactiviteit — die het uiteindelijke doel vormt — ook op termijn te kunnen volhouden. De middenveldorganisaties die de infrastructuur van de samenwerking en de projecten zelf ondersteunen, vervullen een faciliterende rol, maar geen commanderende rol.

Dit maakt de commonsgerichte projecten essentieel verschillend van de overheid (representatieve logica), de klassieke markt (privé-winstlogica) en het klassieke middenveld (non-profitlogica). Ze vragen dus ook om nieuwe benaderingen, meer bepaald met betrekking tot de volgende spanningsvelden:

- Representatieve versus contributieve logica
- Winstlogica versus non-profitlogica
- Vrijwilligerslogica versus contributieve logica

¹⁸ Een ander voorbeeld is KVLV, een van de grootste Vlaamse vrouwenbewegingen, die 'de geefconomie' sinds 2014 tot het centrale thema van haar werking heeft gemaakt.

1.7. Het economische en sociale potentieel van de commons

Laten we de uitdagingen van hierboven formuleren als positieve uitdagingen en als een potentieel, als mogelijkheden voor een sterker en welvarender, maar ook duurzamer Gent.

Waarom zou de overheid de commons kunnen ondersteunen ?

1. De commons voor de ecologische transitie.
2. De commons voor lokale werkgelegenheid en kansen op zinvolle arbeid.
3. De commons voor de versterking van democratie en participatie.

1.7.1. *De commons zijn essentieel voor de ecologische transitie*

Een versterking van zowel de materiële als de immateriële commons zijn een essentieel middel om te strijden tegen de systemische ecologische crisis (relatieve uitputting van hulpbronnen, klimaatdreiging, afnemende biodiversiteit) waarmee we wereldwijd te kampen hebben.

Het mutualiseren van het gebruik van fysieke hulpbronnen, diensten en producten kan een ingrijpend effect hebben, om tegelijkertijd diensten en producten uit te breiden, maar aan een veel lagere ecologische (thermodynamische) kost¹⁹.

Dit behelst:

- Het ondersteunen van fietsdelen, cargofietsnetwerken, autodelen, gemeenschappelijke werkplaatsen (coworking spaces, makerspaces, fablabs) en openbaar vervoer.
- Het ondersteunen van een circulaire economie op stadsniveau, waarbij de circulatie van informatie over de productieketen een wezenlijk onderdeel is van het succes van een snellere transitie naar dit model. Het participeren van de Gentse actoren en de overheid in de ontwikkeling van een 'open source circulaire economie' is hier essentieel.
- De lokale subsidiariteit van korte productie-ketens kan eveneens versneld worden via het commonsmodel. We zullen dit reeds kunnen zien in de ontwikkeling van korte ketens in de stadsgerichte landbouw, maar dit model kan ook toegepast worden op andere diensten en producten.

Zoals hierboven al blijkt zijn immateriële commons een essentieel onderdeel van materiële productieketens.

¹⁹ Zie de studie: Peer to Peer and the Commons: a path towards transition. A matter, energy and thermodynamic perspective. Céline Piques and Xavier Rizos. P2P Foundation, 2017. Op aanvraag beschikbaar. Info via https://wiki.p2pfoundation.net/Thermodynamic_Efficiencies_of_Peer_Production

Immateriële commons zijn dus essentieel:

- Om ecologische innovatie sneller te laten verlopen en de remmende factor van het intellectuele eigendom te omzeilen.
- Het open sourcen van productieketens is essentieel om de coördinatie van productie in een circulaire economie te versnellen
- Open platformen zijn essentieel om meer coördinatie tussen vraag en aanbod te bekomen, en ongebruikte diensten en producten te kunnen hergebruiken

1.7.2. De commons voor lokaal betekenisvolle arbeid

Gemeenschappelijke kennis -en coördinatieplatformen zijn een elementair onderdeel voor het reorganiseren en promoten van kortere productie -en consumptieketens, die werkgelegenheid kunnen creëren. Open platformen zijn een wezenlijk onderdeel van nieuwe participatieve ecosystemen waarrond een transitie-economie zich kan organiseren.

Zoals eerder vermeld kan een visie zoals die van 'schoolmaaltijden als een commons'²⁰ (e.g. Lunch met LEF²¹, met ingrediënten die Lokaal, Ecologisch en Fair zijn), werkgelegenheid terugbrengen in en rond het Gentse, meer bepaald in kortere voedselketens. Een visie op en keuze voor 100% gezond en niet-toxisch voedsel kan heel wat werkgelegenheid creëren in de Gentse bioregio. Een enkel project tijdelijke invulling, DOK in de oude haven van Gent, genereerde al minstens 6 bedrijfjes²².

Open en coöperatieve hernieuwbare energiemodellen zijn ook essentieel voor de energietransitie en hebben hun nut al bewezen in het Duitse energiebeleid, beter bekend als de Energiewende. Vandaag kunnen er meer jobs gecreëerd worden via hernieuwbare energie dan via de fossiele industrie.

Het 'maker city'-model met commons, is op dit moment nog niet heel erg aanwezig in het Gentse (tenzij in een prototypische fase), biedt ook mogelijkheden om ook de materiële productie te relocaliseren. We leggen hier de nadruk op de noodzaak van Gent om zich specifiek te profileren rond de creatie en ondersteuning van productie die gepaard gaat met open design, waarbij de technisch-wetenschappelijke kennis als een commons wordt beschouwd.

²⁰ "De schoolmaaltijd als commons" was een evenement georganiseerd op 22/3/2017 door Wervel vzw over Lunch met LEF, met o.a. Michel Bauwens, Rogier de Langhe en schepen Tine Heyse <http://belmundo.org/activiteit/de-schoolmaaltijd-als-commons/>

²¹ <http://www.lunchmetlef.be/>

²² Bedrijven die ooit begonnen op DOK en nadien een eigen succesvol leven gingen leiden, via Liesbeth Vlerick: Le Petit Botanique - <http://lepetitbotanique.be> ; Urban Smart Farm/Smart Farmers - <http://www.urbansmartfarm.be> ; Jaagbaar - www.jaagbaar.be ; Kombucha-brouwerij Black Dragon - <https://www.blackdragonkombucha.com> (gaat binnenkort i.s.m. een bierbrouwerij de eigen productie opstarten) ; Topocopy - topocopy.org ; Refu Interim - <http://www.refuinterim.be/nl>

Grafiek 3: het cosmo-lokaal model vergeleken met het klassieke model

	Traditional manufacturing enterprise	Distributed manufacturing enterprise (neo-liberal global factory)	Cosmo-localization
IP / knowledge sharing regime	Held by one company	Held by one company or consortium (e.g. Apple)	Shared under open or CC or Peer Production license etc.
Location of manufacturing	A single or local manufacturing center	Global factory, wherever the product can be most cheaply and effectively produced, elements of product can be produced	Globally distributed networks of localized manufacturing, depending on take up and use of global design commons
Transport and trade	Product sent from local manufacturing centers to other places	Parts move across many countries and once assembled are shipped for trade	Requires development of localized production ecosystems for complex manufacturing, Micro-manufacturing clusters
Enterprise model	Publically Listed Corp., Family Owned Corp., Nationalized Corp.	Corporation or consortium with complex supply and distribution ecosystem	Open value network model, ³ Platform Cooperatives, Maker Spaces, Phyles / Trans-national collectives

Credit: P2P Foundation

1.7.3. De commons voor de versterking van democratie en participatie

De politieke actualiteit toont elke dag aan dat ons democratisch bestel moeilijke tijden doormaakt. Vandaag hebben we (al dan niet gebrekkige) democratische processen in het politieke bestel, maar niet in de sfeer van de productie. De commons, ook in zijn coöperatieve vorm voor het beheer van bedrijven, hebben een sfeer die net gedefinieerd wordt door het beheer 'volgens de normen en cultuur van de gemeenschap' zelf. De commons zijn m.a.w. dé vorm bij uitstek om het draagvlak van zelfbestuur en democratie te verbreden, terwijl ook de nieuwe vormen van interactie tussen overheid en commons enorme mogelijkheden bieden voor het ontwikkeling van nieuwe modellen die vertrekken vanuit een model van een zogenaamde 'representatieve democratie +'.

Bovendien zijn de commonssystemen eerst en vooral open systemen. Het positieve gevolg van open systemen is dat iedereen 'mag' meedoen. Iedereen kan bijvoorbeeld participeren aan het beleid door projectvoorstellen in te dienen voor het nieuwe Gentse 'Burgerbudget'. Het negatieve aspect is dat niet iedereen 'kan' participeren. Dit veronderstelt dus een actieve rol voor de overheid en het middenveld, om de participatieve capaciteit van de bevolking te versterken. De logica van de activiteiten rond De Site in de Rabotwijk toont aan dat zowel de geëngageerde middenveldorganisaties (Samenlevingsopbouw en andere) als betrokken ambtenaren dat in die concrete context ook zeer goed weten, en er aandacht aan besteden.

1.8. Een nieuw structureel politiek en economisch kader rond generativiteit

De analyse tot nu toe nodigt volgens ons uit tot een nieuwe visie rond de politieke, economische en sociale praktijk van administraties en overheden.

1. De erkenning van de generativiteit en productiviteit van de civiele maatschappij. Burgers en hun commonsgerichte activiteiten creëren waarde, en met name een meer divers waardepatroon met een belangrijke sociale en ecologische 'return on investment'²³. Dit moet ook als dusdanig door de politieke en administratieve structuur én door de economische actoren erkend worden.
2. De overheid kan daarin een belangrijke rol spelen als regisseur, facilitator en meta-regulator. De stad en de territoriale entiteiten zijn de 'common' van de commons. De overheid kan systematisch denken en handelen — niet langer vanuit binaire keuzes, marktmechanisme of overheidsmechanisme of een combinatie van beide — maar minstens vanuit een triarchische keuze: overheid én markt én de productieve commonsgerichte civiele maatschappij. De vraag kan en moet altijd ook zijn: wat kan de overheid doen om de generativiteit van die civiele maatschappij te ondersteunen? De overheid en de stad zien zich meer en meer als een partner die niet 'voor' maar 'mét' de civiele maatschappij werkt. Het systematiseren van zo'n inzicht is een lange termijnoefening, waar de stad Gent al op veel verschillende manieren sterk mee bezig is, maar verder mee aan de slag moet, ook op het vlak van de interne cultuur.
3. De commons genereren een nieuwe economische sector, gedreven door een nieuw soort ondernemer die generatief handelt naar de ecologische en sociale commons toe. Deze nieuwe economische actoren integreren veel meer negatieve externaliteiten in hun modellen, creëren hogere sociale en ecologische returns (en dus ook: positieve externaliteiten), maar hebben het in het bijzonder moeilijk in een politieke economie die historisch gezien negatieve externaliteiten heeft aanvaard en als een kost voor de maatschappij ziet. Daar die nieuwe generativiteit echter essentieel is voor de klimaattransitie en omwille van andere sociale en ecologische motieven verdienen de commonsgerichte generatieve bedrijven een speciale facilitering, en minstens een 'level playing field'. Ook de klassieke commerciële bedrijven hebben uiteraard een generatieve capaciteit, die eveneens versterkt moet worden. De uitdaging voor onze maatschappij is de uitdaging richting een economisch model van 'doing well by doing good'.

Een productieve civiele commonsgerichte maatschappij, gekoppeld aan een generatieve economie en een actieve partnerstad, is dan ook de onderliggende logica van de voorstellen in deel 4.

²³ 'Social Return on Investment' (SROI) is a method for measuring and communicating this broader-than-economic concept of value', http://www.scotregen.co.uk/pdf.pl?file=surf/news/Scotregen_46_web.pdf, p. 5-7

1.9. Methodologie van deze verkenningsstudie

De bedoeling van deze opdracht is een onderzoek naar een potentieel nieuwe politieke, faciliterende en regulerende relatie tussen de lokale overheid in Gent en haar burgers om een verdere ontwikkeling van de commons mogelijk te maken.

Om deze taak uit te voeren hebben we vooral dieptegesprekken gevoerd met lokale actoren:

- Systematische afspraken met verschillende stadsdiensten die met commons te maken hebben (zie appendix onderaan).
- Systematische afspraken en interviews met de lokale Gentse commonsactoren (zie appendix).
- Een schriftelijke bevraging van de lokale Gentse commonsactoren- en projecten (zie appendix).
- Verschillende commonstalks/workshops rond bepaalde thema's, in de gebouwen van Timelab in Gent (zie appendix).
- Het in kaart brengen van de aanwezige initiatieven via een Wiki <http://wiki.gent.common>
- Een vergelijkend overzicht van urban commons in andere Europese steden, om Gent in een bredere internationale context te kunnen plaatsen. Deze studie, die hier wordt toegevoegd als een aparte bijlage in het Engels, werd uitgevoerd door de Griekse urbanist Vasilis Niaros.

De bedoeling van de bevraging is:

1. Het beter in kaart brengen van de Gentse commons.
2. Peilen naar de verwachtingen van de Gentse commoners ten opzichte van de overheid.
3. Peilen naar de economische aspecten van de Gentse commonsinitiatieven.

Ter info: dit onderzoeksproject kan geen aanspraak maken op volledigheid. In het bijzonder is het onmogelijk gebleken om binnen de tijdspanne van 3 maanden (voldoende) ingang te vinden bij de etnische en culturele minderheidsgroepen, die ook commonspraktijken hebben en soms meenemen uit hun land van herkomst, maar vaak via informele netwerken die niet zomaar eenvoudig en zo snel toegankelijk zijn.

DEEL 2: De globale context: van 'urban commons' naar 'de stad als een commons'

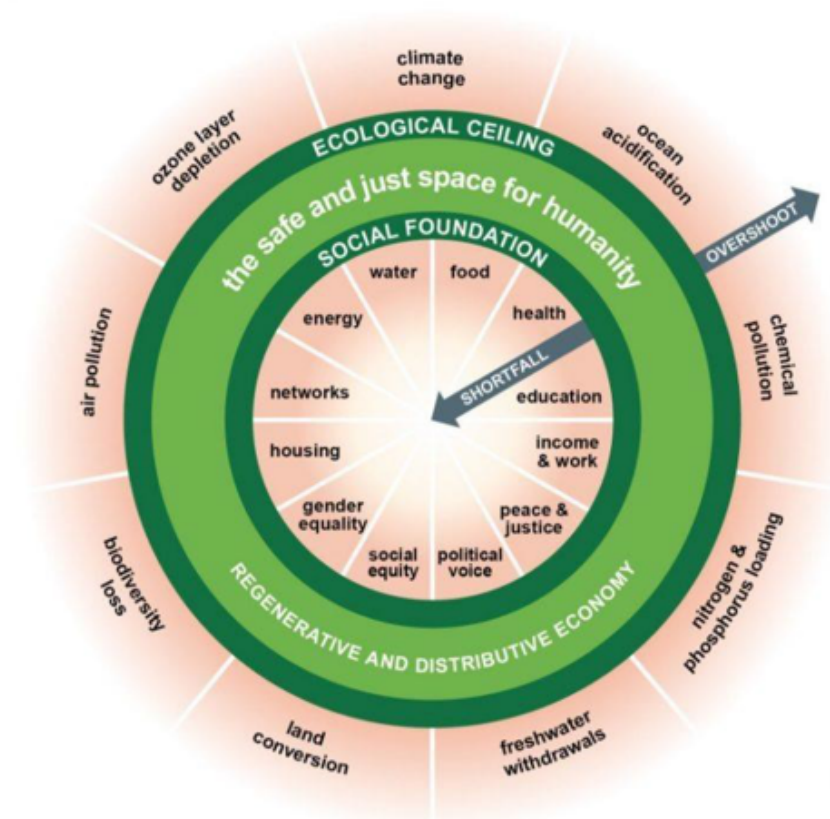
2.1. Een sociaal-ecologisch kader voor de transitie

Voor een essentiële omkadering van een nieuwe commonsgerichte politiek voor een stad biedt Kate Raworth van Oxford University, met haar 'doughnut'-grafiek (zoals te vinden in haar boek 'Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist') wellicht de beste samenvatting van de nieuwe realiteit na de bewustwording van de klimaat-beschermingsvereisten, gekoppeld aan de gevaren van een diepere sociale ontsporing van het huidige model. Raworth plaatst de nood aan een circulaire economie binnen de grenzen van de draagkracht van de planeet, in de buitenste ring, maar plaatst ook duidelijk de 'sociale' noden in de tweede ring.

De hamvraag wordt dus: *'Kan de planeet, en de stad binnen haar eigen bioregio, een economisch kader creëren dat de grenzen van de materiele groei kan respecteren en toch maximaal welzijn creëert voor zijn bewoners?'*

Gent heeft met initiatieven zoals Gent Klimaatstad al aangetoond dat het zich heel bewust is van die transitieproblematiek en het voortouw wil nemen.

Grafiek 4: Kate Raworth's Doughnut Economics

Credit: Kate Raworth

2.2. De nieuwe rol van de steden

De onlangs overleden politicoloog en auteur Benjamin Barber (bekend van zijn bestseller “If Mayors Ruled the World”), en andere analisten zoals de Canadese urbanist Richard Florida en de Britse stedenbouwkundige Charles Landry, (bekend van zijn boek ‘The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators’ en het Creative Cities-rapport voor de Stad Gent) hebben ons al gewezen op de nieuwe rol van de stad, niet alleen als een lokaal institutioneel gegeven, maar als een nieuwe global actor en geschikt model voor ‘global governance’.

Deze visie komt voort uit een globale crisis van het democratische model en om beter te kunnen reageren op transnationale uitdagingen. Natie en staat zijn niet langer in staat om de transnationale economie en het transnationale kapitaal voldoende te reguleren, en het interstaatsmodel heeft reeds lang zijn beperkingen getoond. Vandaar de heroplevende interesse voor de rol van steden en hun bioregionale omgevingen, als agenten van sociale, economische en institutionele verandering en als mogelijke structuur voor transnationale vormen van ‘governance’.

Ons Commons Transitie Plan is dan ook gebaseerd op twee premissen:

1. De stad als institutioneel gegeven, de commonsgerichte burgerinitiatieven én de overgrote meerderheid van haar bewoners zijn niet langer louter lokale actoren. Alle aspecten van het leven van de stad zijn grondig internationaal genetwerkt. Zelfs met de huidige fragmentatie in acht genomen — waarin het perfect mogelijk is dat een permacultuur-initiatief in het oosten van de stad weinig communiceert met een gelijkaardig initiatief in het westen van de stad — zijn beide projecten wel grondig verbonden met globale permaculturele kennisstromen, gemeenschappen en zelfs coalities. Bewoners, organisaties, commonsinitiatieven en instituties zijn genetwerkt en maken deel uit van transnationale en translokale netwerken, die gezamenlijk invloed uitoefenen op de sociaal-economische veranderingen wereldwijd. Vandaag maken steeds meer burgers deel uit van die translokale kennisnetwerken (‘global open design communities’), van transnationale instituties en ook van transnationale ondernemersnetwerken. Die laatste vormen wellicht nog steeds een minderheid, maar zijn net als commonsgerichte burgerinitiatieven aan een snelle opmars bezig.

2. Steden kunnen hierbij bewuster omgaan met hun samenwerkingen. Een aantal steden werken al samen rond de klimaatproblematiek en rond bijvoorbeeld het reguleren van Uber, maar wij willen in dit rapport verder gaan en pleiten voor internationale coalities van steden als waarachtig instituut voor translokale en globale samenwerking, en meer bepaald rond het mutualiseren van de infrastructuren die nodig zijn voor de verdere ontplooiing van commonsgerichte modellen. Zo is het bijvoorbeeld niet echt efficiënt om 13 verschillende softwaresystemen te ontwikkelen om in wezen hetzelfde te doen²⁴, enkel en alleen maar rond de stadsgerichte korte keten economie bijvoorbeeld. Steden kunnen op die manier dus nog veel meer doen om de noodzakelijke transitie te versnellen, door de rol van ‘transnationale partnerstaat’ over te nemen.

²⁴ Jason Nardi van de Italiaanse Solidaire Economie (RIPESS) vertelde ons dat er alleen in die sector in Italië 13 pakketten zijn om voedselpakketten te bestellen via CSA-systemen.

2.3. Van urban commons naar de ‘stad als commons’

De heropleving van de commons staat vandaag wereldwijd als een paal boven water. Er zijn ook reeds een aantal interessante studies aan gewijd.

‘Homo Cooperans’, de studie van prof. dr. Tine De Moor (universiteit Utrecht) toonde een exponentiële groei aan van burgerinitiatieven voor collectieve actie en coöperaties aan in Nederland, sinds 2005. Dit werd ook bevestigd voor Vlaanderen via de studie van denktank Oikos, die een tienvoudige groei waarnam in 10 jaar tijd, hoewel deze versnelling in Vlaanderen pas later is gestart, in 2009. Andere studies, zoals die van de Spaanse socioloog Manuel Castells over Catalonië (terug te vinden in zijn boek ‘Aftermath — The Cultures of economic Crisis’, 2012), bevestigen ook dat dit in Europa een realiteit is. In een studie van 40 urban commons wereldwijd²⁵, een samenwerking tussen het Italiaanse LabGov (Laboratory for the Governance of the Commons) en de door Michel Bauwens opgerichte P2P Foundation, werden de urban commons, in functie van de nieuwe institutionalisering van die praktijken, als volgt gedefinieerd:

“The concept of the urban commons situates the city as a platform for sharing and collaboration, participatory decision-making, peer-to-peer production supported by open data and guided by principles of distributive justice. A co-city is based on urban co-governance which implies shared, collaborative, polycentric governance of the urban commons and in which environmental, cultural, knowledge and digital urban resources are co-managed through contractual or institutionalized public-private-community partnerships. Collaborative, polycentric urban governance involves different forms of resource pooling and cooperation between five possible actors — social innovators (i.e. active citizens, city makers, digital collaboratives, urban regenerators, community gardeners, etc.), public authorities, businesses, civil society organizations, and knowledge institutions (i.e. schools, universities, cultural institutions, museums, academies, etc.). These partnerships give birth to local peer-to-peer experimental, physical, digital and institutional platforms.”

Wat duidelijk wordt bij het lezen van die definitie en de case studies die erbij horen, is dat er al een evolutie is van het louter constateren van het bestaan van urban commons in een stad, naar een institutionele evolutie van een aantal steden als ‘city as a commons’, door de Italiaanse professor Christian Iaione (universiteit Rome, tevens directeur van LabGov en een van de geestelijke vaders van ‘The Bologna Regulation for the Care and Regeneration of Urban Commons’²⁶) en professor Sheila Foster (Fordham University New York), ‘co-cities’²⁷ genoemd en door Michel Bauwens ‘partner cities’.

²⁵ The 1st Co-cities report on the Urban (Commons) Transitions. To-wards a Co-City: From the Urban Commons to the City as a Commons. By Christian Iaione, Michel Bauwens, Sheila Foster et al. LabGov & P2P Foundation, 2017 (officially unpublished as yet, available online upon request); Summary via https://wiki.p2pfoundation.net/Co-Cities_Report_on_the_Urban_Commons_Transitions

²⁶ Bologna Regulation for the Care and Regeneration of Urban Commons; Regulation at <http://www.comune.bologna.it/media/files/bolognaregulation.pdf> ; context via https://wiki.p2pfoundation.net/Bologna_Regulation_for_the_Care_and_Regeneration_of_Urban_Commons

²⁷ The concept of co-city “implies shared, collaborative, polycentric governance of the urban commons”, zie <http://www.collaborative.city/>

Vijf actoren spelen een rol in die institutionalisering: de stad zelf, de ondernemers, het middenveld, de kennisinstellingen zoals universiteiten en onderzoekscentra en, last but not least, de contributieve burgerinitiatieven zelf, in het rapport social innovators genoemd.

In deze studie gaan we dus ook specifiek op zoek naar een concrete institutionele invulling. Op basis van de hierboven vernoemde 40 gedetailleerde case studies, 20 uit de noordelijke landen en 20 uit de zuidelijke landen, konden we reeds een aantal conclusies formuleren:

1. De samenwerking tussen de overheid en burgerinitiatieven is haast overal redelijk problematisch.
2. De initiatieven evolueren in het algemeen naar een sociaal- ecologisch én economisch kader. Of nog: de reproductie van de initiatieven en van hun deelnemers blijft eveneens een problematisch gegeven en is prioritair voor de deelnemers. Commoners willen kunnen leven van hun contributies, maar het blijft zeer moeilijk om dat te realiseren.
3. Vooral in meer welvarende landen zijn er wel degelijk steden met een geavanceerde commonspolitiek te vinden. Zie het vergelijkende rapport van Vasilis Niaros voor meer details hierover. Gentenaars kunnen hier zeker van leren, met oog op een verdere evolutie van de lokale omgeving.

In het kader van deze studie hebben we zoals aangegeven een extra onderzoeker, de Griekse urbanist Vasilis Niaros, kunnen mobiliseren voor een kleine vergelijkende studie van verschillende modellen in Europese steden, dankzij een samenwerking tussen Timelab, dat voor de financiering zorgde, en het P2P Lab van de P2P Foundation. Deze studie wordt zoals gezegd als een aparte bijlage bijgevoegd aan dit rapport en is geschreven in het Engels.

De volgende ervaringen worden in deze studie beschreven:

1. Bologna, gelegen in de welvarende Noord-Italiaanse provincie Emilia- Romagna, met een lange traditie van ondersteuning aan KMO's en netwerken van coöperatieven, heeft een expliciete bocht naar een commonsstad gemaakt, en staat bekend om het invoeren van een reglement met een 'Right to Initiate' (de hierboven al vernoemde 'Bologna Regulation for the Care and Regeneration of Urban Commons', die intussen al door 140 andere Italiaanse steden werd overgenomen), dat verder gaat dan het Nederlandse model van het 'Recht op Uitdaging'²⁸ (door 70 Nederlandse gemeenten overgenomen). Dit Bolognareglement ter bevordering van autonome initiatieven door burgers, die commons in de stad kunnen 'claimen', biedt

²⁸ De Wakkere Burger: "Een groot aantal Nederlandse gemeenten geeft bewoners en organisaties nu de mogelijkheid om "uit te dagen", vertelt Thijs Harmsen, coördinator bij het netwerk Right to Challenge. "Het netwerk 'Right to Challenge' is in Nederland gestart in 2014. Toen bestonden er initiatieven in 20 tot 30 gemeenten. Vandaag schatten wij dat er ongeveer 70 gemeenten bezig zijn met het right to challenge". Al heeft het op een aantal plaatsen wel een andere naam: buurtrechten, bewonersbod..." <https://www.dewakkere-burger.be/nl/artikel/283/right-to-challenge-lessen-uit-nederland>: meer info, en kritiek, via https://wiki.commonsgent/wiki/Recht_op_Uitdaging

een bijzonder interessant model en moet zeker bekeken worden door andere steden, ook door Gent. Het Bologna-reglement is een goed voorbeeld van hoe de beheersfilosofie van een echte partnerstad in de praktijk wordt gebracht.

2. Barcelona — een stad waar na de laatste verkiezingen een commonsgerichte coalitie aan de macht kwam als uitloper van de grote sociale mobilisaties van 2011 (o.a. door de 15 mei-beweging) — heeft specifieke stadsinstellingen gecreëerd om een commonsgerichte economie uit te bouwen, werkt samen met een kenniscoalitie van experts rond de commons (BarCola²⁹), met nieuwe platformen voor communicatie van autonome burgers met een commonsidentiteit (Procomuns.net), en experimenteert reeds met meer diepgaande vormen van burgerparticipatie (Decidim.barcelona). De stad heeft zowel een open source plan, een Municipal Action Plan rond de ‘commons-based collaborative economy’, die ze specifiek erkent en waar ze ook een interne structuur voor heeft, als een ambitieus Impetus Plan³⁰ om de sociale en solidaire economie, in al zijn facetten met inbegrip van de commons, te ondersteunen met een investeringsplan.

3. Het Britse stadje Frome is, net als Saillans in Frankrijk, een voorbeeld van een meer radicale politieke ervaring, omdat de burgerinitiatieven daar politieke coalities hebben gecreëerd (Independents for Frome³¹) die de traditionele politieke partijen haast volledig hebben vervangen. Het model van Frome heet ‘Flatpack Democracy’³², gebaseerd op de ideeën van Peter Macfadyen, en zoekt uitbreiding. In Grenoble, niet in dit onderzoek opgenomen, heeft de politieke coalitie zich wel expliciet gedefinieerd als ‘partner’ van de civiele maatschappij. Deze partnerpolitiek is wellicht een voorwaarde om te komen tot een doorleefde visie van een partnerstad, die niet meer voor, maar mét de civiele maatschappij werkt.

4. Een laatste case study betreft de Assemblée des Communs³³ in Rijsel (Lille), die al actief is sinds 2015, en op actieve wijze een stem geeft aan de sociale filosofie van de commonsprojecten in de stad. Deze is te vergelijken met Procumuns.

²⁹ “BarCola – Node about Collaborative Economy and Commons Based Peer Production in Barcelona”, <http://procomuns.net/en/about-2/barcola/>; werkt samen met de stadsactoren Social and solidarity economy and proximity Commission (Barcelona City Council) – Jordi Via ; Department of other economies and proximity Barcelona Activa – Alvaro Porro

³⁰ The Impetus Plan for the Social and Solidarity Economy in Barcelona 2016 – 2019. Ajuntament de Barcelona. Economia Cooperativa, Social y Solidaria y Consum, 2017

³¹ John Harris, “On 7 May, after four years in power, the Independents for Frome (or IfF) group took all 17 seats on Frome’s town council, with vote-shares as high as 70%, and support from people who cast their other votes for the main political parties.” (<https://medium.com/dark-mountain/how-flatpack-democracy-beat-the-old-parties-in-the-people-s-republic-of-frome-efa0a1e70cc1>); het Gentse equivalent is de Stadsgreep-groep.

³² Audio-interview van initiatiefnemers in 3 delen via https://wiki.p2pfoundation.net/Flatpack_Democracy_Civic_Politics_Revolution_in_Frome

³³ Zie https://wiki.p2pfoundation.net/Assembl%C3%A9e_des_communs

net in Barcelona, maar heeft een veel permanentere werking en diepgaandere voorstellen tot institutionele adaptatie. Deze ervaringen geven ons een dieper inzicht in mogelijke autonome instellingen die door de civiele maatschappij en de commons-gerichte burgerinitiatieven worden gedragen.

In onze studie en voorstellen verwijzen we verder ook naar voorbeelden en modellen die niet in de internationale studie van Vasilis Niaros werden opgenomen:

Het model van de ankerinstituten: het Cleveland -en Prestonmodel: Het model van de 'anchor institutions' (ankerinstituten³⁴) wordt ook het 'Cleveland'³⁵ (VS) -of 'Preston'³⁶ (GB) -model genoemd. Het gaat hier om een coöperatief geïnspireerd model dat zich baseert op de koopkracht van de publieke en andere ankerinstellingen, die als middel kunnen worden gebruikt voor een relocatie van de economie rond coöperatieve modellen die werkgelegenheid creëren. Projecten als 'Lunch met LEF' illustreren hoe dit in Gent zou kunnen worden toegepast³⁷.

Het opschalen van bottom-up initiatieven in Lambeth Council (Londen, GB): Interessant aan dit project in Lambeth, bij Londen, is dat hier specifiek gedacht wordt aan het opschalen van de vele commons -en burgerinitiatieven, met het oog op de veerkracht van stad. Dit gebeurt via een sterke centrale incubator³⁸.

De Dienst Beleidsparticipatie schrijft hierover:

"Het Civic Systems Lab bestudeerde gedurende 6 jaar participatieve initiatieven in Groot-Brittannië. Ze brachten de maatschappelijke meerwaarde in kaart en detecteerden ook de verschillende drempels tot participatie. Deze informatie brachten ze samen in het een concept van "participatieve wijken". Het sluitstuk van het onderzoek was een proefproject van 12 maanden, 'Open Works', in de Londense wijk West Norwood (2014/2015). De volledige studie is te vinden op de site van het project. Het concept bestaat erin dat een ecosysteem van een groot aantal participatieve buurtprojecten voelbare en duurzame

³⁴ "Anchor institutions are nonprofit institutions that once established tend not to move location. Emerging trends related to globalization — such as the decline of manufacturing, the rise of the service sector, and a mounting government fiscal crisis — suggest the growing importance of anchor institutions to local economies. Indeed, in many places, these anchor institutions have surpassed traditional manufacturing corporations to become their region's leading employers." <http://community-wealth.org/strategies/panel/anchors/index.html>

³⁵ Zie: The Cleveland Model: How Evergreen Cooperatives are Building Community Wealth, <http://community-wealth.org/content/cleveland-model-how-evergreen-cooperatives-are-building-community-wealth>

³⁶ "Co-operative Activity in Preston". A Report written for Preston City Council by the Psychosocial Research Unit, University of Central Lancashire. <http://clock.uclan.ac.uk/14526/1/Co-operative%20activity%20Preston-REPORT%20copy.pdf>

³⁷ Info over de berekening van dit potentieel eventueel te bekomen via Benny Van de Velde van Wervel <benny@wervel.be>

³⁸ Meer info, check het rapport: https://wiki.commonsgent.be/wiki/Participatory_City

veranderingen kunnen teweegbrengen, zowel voor de buurt als voor zijn bewoners. Dit model wordt de komende 5 jaar opgeschaald naar een buurt/district met 200.000 inwoners (Lambeth). "Over 5 years, Participatory City will transform this place into a demonstration neighbourhood that will become a model for wellbeing, sustainability and equality."

2.4. De context in Vlaamse steden

Twee degelijke voorafgaande studies hebben de burgerinitiatieven in Vlaanderen bestudeerd, waarin de commonsgerichtheid van die initiatieven expliciet erkend worden.

De eerste studie, 'Burgercollectieven in kaart gebracht' van Fleur Noy en Dirk Holemans, bestudeerde en inventariseerde 480 burgerinitiatieven in 10 sectoren.

Een tweede studie, 'De Commons: zelfregulerend of afhankelijk? Een analyse van arrangementen' van Filip De Rynck, Evelien Depauw en Raf Pauly gaat meer in detail in op de commonsgerichte arrangementen tussen de burgerinitiatieven en de overheid.

De studie van De Rynck bevestigt de problematiek van de relatie tussen overheid en commons, maar hierbij willen we toch opmerken dat Gent wel degelijk een voortrekkersrol vervult, en dat de situatie er positiever is dan in andere Vlaamse steden en regio's. We vatten de bevindingen hieronder samen, in de woorden van de auteurs. Let wel: het gaat hier over de situatie in heel Vlaanderen, niet specifiek over Gent. Maar het geeft wel goed het spanningsveld aan tussen commonsgerichte initiatieven en overheid.

Filip De Rynck en co. vatten de resultaten van de Oikos-studie samen:

"Nagenoeg alle collectieven beschreven zichzelf als burgerinitiatief en gaven aan zich onafhankelijk op te stellen ten opzichte van de markt en de overheid. Het grootste deel was zonder betrokkenheid van de overheid tot stand gekomen en bijna 80 procent gaf aan te kunnen bestaan zonder steun van de overheid. Ze hebben echter wel vaak te maken met de regulerende overheid die sterk de randvoorwaarden kan beïnvloeden, waarmee deze collectieven moeten rekening houden of waardoor ze worden geremd in hun ontwikkeling. Over het algemeen lijken de collectieven eerder teleurgesteld in de overheid: 'We worden vriendelijk gedoogd' of 'Het ambtenarenapparaat staat eerder negatief tegenover ons initiatief'. De transitiegroepen zijn een uitzondering: niet alleen zoeken zij meer de medewerking van het lokale bestuur; sommige van hen ervaren de samenwerking als zeer prettig: 'Er was toch ook sprake van steun op verschillende punten. Het was geven en nemen'³⁹ (Oikos, 3/2016)."

³⁹ https://www.middenveldinnovatie.be/sites/default/files/2017-04/Oikos%2081_03%20transitie_De%20Rynck%20Depauw%20Pauly.pdf

Een uitgebreider citaat uit het onderzoek vindt u in de kadertekst.

Kader 2: Oikos-studie over de relatie tussen commonsgerichte initiatieven en de overheid

Oikos gaat hier dieper op in:

“Met name coöperaties — waarbij leden via een aandeel zelf geld binnenbrengen — werken onafhankelijk van de overheid. Een van deze co-operaties stelt dat ambtenaren zich eerder als controleur dan als adviseur opstellen en ziet dit als een gemiste kans om te laten zien dat ‘ondernemers en overheid partners kunnen zijn in de creatie van welvaart en welzijn’.

Cohousing- en elektrische autodeelcollectieven zijn voor de randvoorwaarden van hun collectieven afhankelijk van de (lokale) overheid. Co-housing-initiatieven hebben bouwvergunningen nodig en voor elektrisch rijden moeten laadpalen, parkeerplaatsen en verbalisering door de overheid worden verzorgd. Deze collectieven zijn daarmee op technische aspecten afhankelijk van de steun van de overheid. In de beginfase van het project overleggen zij vaker met ambtenaren dan in latere stadia. Projecten die zich richten op de dagbesteding en woonruimte voor jongvolwassenen met een beperkingen werken wel nauwer samen met de overheid. Zo moeten de persoonlijke zorgbudgetten van de bewoners zorgen voor de betaling van het personeel. Deze worden door de overheid gefinancierd. Ook initiatieven die op gemeentegrond actief zijn doen veel meer in samenspraak en kunnen als vanzelfsprekend — niet bestaan zonder de goedkeuring van de lokale overheid.

De meeste LETS-groepen lijken erg gesteld op hun onafhankelijkheid van de (lokale) overheid. Opvallend is dat een aantal transitiegroepen daarentegen juist wel het contact met gemeenten zoekt: ‘zowel financieel (subsidies) als puur op energievlak (kansen om te investeren in hernieuwbare energie) alsook regelgeving...’.

Een gelijkaardige trend, zij het in minder sterke mate, is zichtbaar bij de stellingen: ‘Wij overleggen met het gemeentebestuur over welke diensten wij aanbieden’ (32 % helemaal oneens, 21 % oneens, 16 % mee eens, 12 % helemaal mee eens) en ‘het gemeentebestuur heeft zich actief ingezet voor de ontwikkeling van ons initiatief’ (32 % helemaal oneens, 21 % oneens, 16 % eens, 12 % eens). Dit versterkt de indruk dat de collectieven weinig verbonden zijn met de (lokale) overheid.

Dit is echter niet altijd uit vrije wil. Verschillende collectieven geven aan teleurgesteld te zijn in de houding van lokale bestuurders. Het meest onbevredigd lijken vertegenwoordigers van ‘uniekere’ initiatieven zonder overkoepelend orgaan (anders dan LETS-groepen, Transitiegroepen, Cohousing en CSA). Erkenning en steun van lokale overheden lijkt voor hen minder vanzelfsprekend. Zo antwoorden zij: ‘In het beste geval worden we vriendelijk gedoogd’ en ‘het ambtenarenapparaat staat eerder negatief tegenover ons initiatief’.

“Toch zijn lang niet alle initiatieven teleurgesteld in het lokale bestuur. Sommige van hen, waaronder opnieuw opvallend de transitie-groepen, ervaren de samenwerking juist als zeer prettig.

Een van de cohousinginitiatieven vat het geheel treffend samen:

‘We hebben soms het gevoel gehad dat ze zich iets flexibeler hadden mogen opstellen, of alleszins niet altijd ingezien hebben hoe ze door hun beslissingen soms het project serieus bemoeilijkt hebben, maar anderzijds was er ook sprake van steun op verschillende punten. Het was geven en nemen.’ “

De Oikos-studie beschrijft ook de relatie van die commonsgerichte initiatieven met het bedrijfsleven:

"De meeste initiatieven geven aan zich niet verbonden te voelen met het bedrijfsleven omdat de activiteiten die zij ondernemen sterk verschillen van het aanbod van gevestigde marktspelers. Zo heeft meer dan de helft van de collectieven niet het gevoel dat gevestigde bedrijven hen als concurrent zien. De initiatieven die wel het idee hebben als concurrent te worden beschouwd, lijken ook meer raakvlakken te hebben met de traditionele markt. Autodeelinitiatieven raken bijvoorbeeld de markt van de traditionele autoverhuur. Een enkel initiatief heeft het gevoel niet serieus genomen te worden of financieel niet op te kunnen boksen tegen het bestaande aanbod. In het geheel beschouwd zien de meeste collectieven zichzelf op hun beurt ook niet als concurrent van bedrijven die zich op dezelfde sector richten.

Op de vraag hoe zij zichzelf beschrijven ten opzichte van traditionele bedrijven antwoordt geen enkel collectief ‘concurrerend’. Zij zien hun collectief met name als een aanvulling of vernieuwing op het bestaande aanbod. Een enkeling durft zijn initiatief zelfs revolutionair te noemen. Dit betekent overigens niet dat de collectieven contact met gevestigde bedrijven helemaal niet belangrijk vinden. 40 procent van de collectieven stelt een goede relatie met het bedrijfsleven waardevol te vinden.”⁴⁰

De bevindingen van de studie van De Rynck en co. zijn bijzonder interessant, want ze wijzen op de blijvende rol van middenveld en op het feit dat ambtenaren, stadspolitici en de overheid wel degelijk een actieve rol spelen:

"Via detailanalyses bleek dat het gesubsidieerde professionele middenveld (bijvoorbeeld: Samenlevingsopbouw) belangrijke intermediaire functies vervulde, die onmisbaar waren voor het succes van tijdelijke invullingen. Ze vervulden deze functies niet alleen met overheidsmiddelen, maar soms ook op uitdrukkelijk verzoek en met extra financiering van de stedelijke overheid, soms gebruikten ze deze middelen om ongevraagd initiatieven te steunen. Bij andere cases wijzigt de aard van de relatie met de overheid tijdens het proces, en wisselen periodes van antagonisme af met periodes van partnerschap. In geen enkel geval, althans niet bij deze tijdelijke invullingen, was er sprake van een terugtrekkende overheid.

⁴⁰ <http://www.coopkracht.org/images/phocadownload/burgercollectieven%20in%20kaart%20gebracht%20-%20fleur%20noy%20%20dirk%20holemans.pdf>

Waar de stedelijke overheid bijvoorbeeld het beheer van het park- of buurtgroen door een groep burgers liet gebeuren in plaats van door de eigen groendienst, ging dat gepaard met investeringen in begeleiding, die ruim de zogenaamde besparing compenseerden. Het ging overigens ook gepaard met frustratie bij de groenwerkers die zich in hun beroepseer gekrenkt voelden. De overheid bestaat uit mensen en emoties hebben daar ook hun plaats." ⁴¹

⁴¹ https://www.middenveldinnovatie.be/sites/default/files/2017-04/Oikos%2081_03%20transitie_De%20Rynck%20Depauw%20Pauly.pdf

DEEL 3: Analyse van de commonsgerichte burgerinitiatieven in Gent en de rol van de stad

3.1. Voorafgaande algemene bevindingen

Voor we beginnen met ons beschrijvend en analytisch gedeelte gebaseerd op de mapping en interactie met de Gentse burgerinitiatieven is het nuttig om al een beeld te schetsen van mijn algemene persoonlijke bevindingen na een verblijf van 3 maanden in de stad:

1. De stad Gent heeft zeer actieve burgers, met een groot aantal commonsgerichte burgerinitiatieven, gekenmerkt door een exponentiële groei. Tijdens dit onderzoeksproject ondervonden we zowel veel enthousiasme als ondersteuning. Het concept van de commons zelf vond heel gemakkelijk ingang en was niet controversieel. De stad Gent is dus al zeer rijk aan commonsgerichte zaadvormen, die de weg tonen naar een duurzame samenleving en zelfs economie.

Desalniettemin:

1. Is er nog veel fragmentatie en gebrek aan samenwerking van het nieuwe veld als geheel;
2. Is er nog betrekkelijk weinig metadenken over de commons als nieuw politiek, sociaal en economisch gegeven;
3. Worden de commonsgerichte initiatieven in veel gevallen gedragen door actieve burgers met belangrijk educatief en sociaal kapitaal; en is
4. Superdiversiteit is dus niet altijd onmiddellijk zichtbaar in de meer gekende commonsprojecten. De commons die voortkomen uit migratie staan bestaan apart, vaak zijn het familiale of tribale netwerken, en zijn grotendeels onzichtbaar voor de mainstream of worden niet als dusdanig benoemd). De superdiversiteit is in de commons zeker aanwezig, maar ze kon niet in het conceptueel en methodisch kader van deze studie gevat worden⁴².

Voor al die 'pijnpunten' zijn er uiteraard ook uitzonderingen met projecten die het wél goed doen op die domeinen. Qua superdiversiteit is er wel een sterk engagement van zowel de overheid als van de commonsprojecten om hieraan te werken, en de diversiteit in de voorstellen van het burgerbudget tonen wel degelijk vooruitgang aan op dit vlak.

2. De stad Gent heeft een erg actief middenveld, zowel oud als nieuw, dat actief en generatief optreedt naar de commonsgerichte projecten en initiatieven. In elke sector⁴³ vinden we sterke middenveldorganisaties die de infrastructuur van de commons ondersteunen, en die op hun beurt, in meer of mindere mate, worden gesteund door de overheid.

⁴² Organisaties zoals Samenlevingsopbouw zijn wellicht geschikt om meer langlopende en diepere studies hierover aan te gaan.

⁴³ Hier de organisaties die commonsgerichte initiatieven in de voedsel-keten ondersteunen bijvoorbeeld: <https://stad.gent/over-gent-en-het-stadsbestuur/nieuws-evenementen/een-commons-transitie-plan-voor-gent>

Een kritiek is wel dat er nog te weinig besef is dat de commons niet alleen een hulpmiddel zijn voor de sociaal achtergestelde lagen van de bevolking, maar een dynamische en economisch functionele sector, die bovendien essentieel is voor de toekomst van maatschappij en economie. De commonsgebaseerde economie kan vandaag hoogtechnologisch zijn en vertegenwoordigt, zo werd berekend, een zesde van het BNP van de Verenigde Staten, goed voor 17 miljoen werkers⁴⁴.

Met andere woorden: de commonseconomie als sociale economie vormt slechts een onderdeel en mag niet met het geheel verward worden. De commons moet ook ingezet worden in sleutelsectoren, inclusief leidende technologische sectoren.

3. De stad Gent heeft als overheid al een relatieve sterk ondersteunende en faciliterende rol. Als iemand die al 10 jaar commonsprojecten bezoekt, ook in dialoog met overheden, kan ik bevestigen dat Gent een redelijk unieke administratieve cultuur heeft. Het gehalte van geëngageerde functionarissen is zeer hoog en de relatieve politieke stabiliteit geeft aan het bestuur de mogelijkheid om een welbepaalde visie te hanteren, door te voeren en strategisch op te treden. Veel burgerinitiatieven worden gesteund — hetzij officieel, hetzij onrechtstreeks — door de subsidiëring van middenveldorganisaties, tot en met de participatie van ambtenaren in hun individuele capaciteit als burger. Hiermee heeft Gent een uitzonderlijk hoog menselijk kapitaal om in te zetten rond de verdere ontwikkeling van de commons. Gent is klaar om nieuwe en meer ambitieuze stappen te ondernemen.

Niettemin is dit halfvolle glas ook halfleeg. Er zijn nog altijd klachten van te veel controle en wantrouwen en dat de stad ‘nog te veel alles zelf wil doen’, de regelgeving voor commonsinitiatieven is vaak nog onaangepast aan de veranderende omstandigheden en zorgt voor een enorme rem op de ontplooiing van dergelijke initiatieven in bepaalde sectoren, zoals bijvoorbeeld wonen⁴⁵. De interne organisatie in de stadsadministratie blijft nog te vaak gefragmenteerd waardoor een aantal initiatieven en verbeteringen vaak tussen twee stoelen valt⁴⁶, ondanks de aanwezige goede wil. Daarom moet er zeker gewerkt worden aan een betere

⁴⁴ “Fair use-related industry “value added” to the U.S. economy averaged \$2.4 trillion, approximately 17 percent of total U.S. current dollar GDP – roughly one-sixth of the economy. The fair use economy is vast, employing 17 million people – approximately one in eight U.S. workers – and generates a payroll averaging \$1.2 trillion in 2008-2009, compared to \$895 billion in 2002.” Bron: Fair Use in the U.S. Economy. Computer & Communications Industry Association, 2011 ; <http://cdn.cciainet.org/wp-content/uploads/library/CCIA-FairUseintheUSEconomy-2011.pdf>

⁴⁵ Problemen bij regelgeving die collectief wonen bemoeilijkt, een rapport van 2011: “Samenhuizen in België: waar staan we, waar gaan we? Ge-meenschappelijk wonen: knelpunten en sporen naar oplossingen, stand van zaken en behoeften.” Samenhuizen vzw, 2011. <http://www.samenhuizen.net/sib/> ; an update in 2017: https://wiki.commonsgent/wiki/Juridische_en_Stedenbouwkundige_Knelpunten_voor_het_Samenhuizen_in_de_Stad_Gent

⁴⁶ Labland schrijft bijvoorbeeld het volgende: “Rol/houding van de stad ten opzichte van initiatieven van onderuit. Vaak neiging om alles in handen te houden, eerder beperkend dan faciliterend. Veel verschillende diensten die niet of nauwelijks op de hoogte zijn van elkaars werk en standpunten. Vraagt dus veel energie om alle informatie te verzamelen met de relevantie diensten.” Via: https://wiki.commonsgent/wiki/Juridische_en_Stedenbouwkundige_Knelpunten_voor_het_Samenhuizen_in_de_Stad_Gent

inspraak van de actieve commoners in de transitiepolitiek van de stad. De beperkingen die inherent zijn aan de huidige dominante modellen (grondspectatie, bijvoorbeeld), blijven een structurele rem op het aanpakken van bepaalde fundamentele problemen, zoals o.a. de gronden ruimteschaarste⁴⁷. De structurele commons die echt een verschil kunnen maken — namelijk grond, werk en geld — kunnen zich om die reden niet doordrukken.

4. Hoewel Gent een aantal commonsgerichte generatieve bedrijven telt, en ook segmenten van sociale, solidaire en coöperatieve economische sectoren heeft, lijkt de generatieve economie in het Gentse voor zover we hebben kunnen nagaan nog zwak, zeker in vergelijking met steden zoals Barcelona (zie bijvoorbeeld het Fab City-project⁴⁸ en het Impetus Plan for the Social and Solidarity Economy 2016-2019⁴⁹), maar ook in de context van de geschiedenis van Gent zelf.

Volgens ons is hier een echte wending nodig in het beleid. Gent heeft bijvoorbeeld elementen van een potentieel veelbelovende 'makerindustrie', maar die is voornamelijk prototypaal⁵⁰, en waar ze bestaat, zijn de commonselementen zwak. Er is momenteel dus geen sprake van een sterke commonsgerichte makerindustrie in het Gentse, waarmee we bedoelen: een makersindustrie die inzet op 'open design' commons. Een 'commonifiëren' van de maakindustrie zou de ondersteuning betekenen van zowel collectieve fysieke infrastructuur (al enigszins aanwezig via de politieke ondersteuning van coworking spaces, fablabs en bedrijventerreinen), maar ook een commons van technische en wetenschappelijke kennis. De integratie van commons, duurzaamheid en 'fairness' staat nog in de kinderschoenen.

Bestaande incubators, zoals het digitale onderzoeken innovatiecentrum i-Minds, worden door vele commoners ervaren als een rem op de ontwikkeling van commonsinitiatieven, door hun zeer actieve politiek om kennis te privatiseren en te beschermen via intellectueel eigendom. De wending naar samenwerking, die intern aanwezig kan zijn als een soort 'ondernemerscommons', wordt niet vertaald door een algemene ondersteuning van de commonseconomie. De Startersfabriek, die onlangs in werking trad, biedt wellicht een kans om ook daar commonsgerichte praktijken te initiëren. We willen wel de nadruk leggen op de

⁴⁷ Uiteraard is die structurele problematiek niet onder de controle van de stad en haar overheid, wat echter niet betekent dat er op stedelijke niveau geen vooruitgang kan gemaakt worden.

⁴⁸ Barcelona heeft een Fab City-project gelanceerd (met fablabs en nu reeds 5 'ateneo de fabricacion' rond bv. boekdrukkunst of brouwen in verschillende wijken) om de productiecentra in het hart van de stad te herstellen. Het plan is om fab labs in alle wijken van de stad te openen, en, uiteindelijk in elke buurt, de lokale productie van bijna alle soorten goederen mogelijk te maken, de reparatie en herbestemming van oude apparaten, en het upcyclen van afval. Het is de bedoeling dat de fab labs uitgroeien tot probleemoplossende centra, die kunnen helpen bij de lokale energie- en voedselproductie. Het doel is om van een lineair PITO-consumptiemodel (producten in, afval uit) te evolueren naar een materieel zelfvoorzienend DIDO-model (data in, data out), dat wereldwijd informatie deelt en lokale materialen en expertise gebruikt voor productie.

⁴⁹ "The Impetus Plan for the Social and Solidarity Economy in Barcelona offers a transformative socio-economic vision of the urban reality and aims to contribute towards reducing social territorial inequalities, while promoting an economy at the service of people and of social justice. It comprises a diagnosis, the development process and the set of actions desired to be carried out in the city over the coming years."

⁵⁰ Hiermee bedoelen we ook 'experimenteel', niet klaar voor massa-productie

nood om de specifieke logica van de commonseconomie te erkennen en hoe zij verschilt van de 'klassieke' en veelal op privé-winst gerichte startersfilosofie. In onze aanbevelingen gaan we dus zeker pleiten voor een Gents Impetus- plan voor de generatieve economie, en voor het ondersteunen van kenniscommons om die economie te ondersteunen. Gent heeft nog veel te weinig incubatoren die specifiek de achtergestelde generatieve economie kunnen vooruit helpen. Het lijkt ons essentieel om meer stappen te zetten naar de integratie van de verschillende elementen van een generatieve economie: namelijk de commons als mutualisering van kennis en infrastructuur; de duurzaamheid, leven binnen de grenzen van de draagkracht van de planeet; en de solidariteit, een juistere verdeling van de gezamenlijk gecreëerde welvaart. Gent heeft een open circulaire economie nodig en een productieve makerindustrie die lokale werkgelegenheid kan creëren.

5. De UGent, die nochtans zoveel bijdraagt aan het maatschappelijke en economische leven van de stad en zeer begaan is met duurzaamheid⁵¹, is als instelling haast niet aanwezig in de commonsgerichte burgerinitiatieven en de generatieve economie, ondanks de aanwezigheid van sterke en betrokken wetenschappers die de commons ondersteunen ten individuele titel. De UGent heeft gemotiveerde pleitbezorgers en studenten voor wat betreft duurzaamheid⁵², die autonome initiatieven ondersteunen, en een sterk Centrum voor Duurzame Ontwikkeling. Maar zowel vanuit kringen binnen de universiteit, van mensen uit de stad als van de Gentse commonsactoren op het terrein kregen we te horen dat samenwerking soms heel moeilijk is. Volgens verschillende gesprekspartners worden 'citizen science' en open kennisinitiatieven geconfronteerd met een gebrek aan steun, en soms zelfs met tegenwerking. Zelf pleiten we in deze kontekst voor experimentatie met een nieuw soort licentie, 'copy-fair'⁵³, genoemd, waarbij kennis een commons blijft, maar commercialisering afhankelijk wordt gemaakt van een of andere vorm van wederkerigheid met die commons.

Naast partnerships met de privésector rond spin-offs van onderzoek, zou zeker meer aandacht moeten gaan naar evenwaardige partnerships met commonsgerichte initiatieven van de civiele maatschappij. Als voorbeeld zijn er de sterke individuele bijdragen van academici zoals Filip De Rynck, Tine De Moor (Universiteit van Utrecht, maar wel actief in het Gentse), Raf Pauly, Rogier De Langhe, Koen Schoors, Pascal Debruyne en Thomas Block die een zeer belangrijke rol kunnen spelen in de evolutie van deze mentaliteit. Daar de burger via zijn belastingsgeld betaalt voor de publieke universiteiten lijkt het logisch dat de geproduceerde kennis ook beter beschikbaar gesteld wordt voor de hele maatschappij, dus voor alle burgers en ondernemers, en niet enkel door een open publicatieplicht, waar de UGent wel een pioniersrol in heeft vervuld. De faculteit Architectuur van de Campus Sint-Lucas van de KU Leuven in Gent heeft onder de vleugels van Roeland Dudal met het project 'Gedeelde Stad' tijdens hun SPRINGweek 17 wel een sterk commonsgericht project

⁵¹ Overzicht van de initiatieven via <https://wiki.commonsgent/wiki/Category:UGent>

⁵² Het Duurzaamheidskantoor, het Transitie UGent-netwerk, de samenwerking met het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling, de commissie Duurzaamheidsbeleid

⁵³ Info via http://wiki.p2pfoundation.net/CopyFair_License

geïnitieerd dat honderden architectuurstudenten mobiliseerde⁵⁴. Een ander voorbeeld is het INDIGO-project⁵⁵, met o.a. Pieter Van den Broeck (Departement Architectuur, KU Leuven) die de landelijke commons in Vlaanderen bestudeert. De Gentse hogescholen doen het volgens onze gesprekken beter qua commonsgerichtheid en zoeken meer naar ingang bij en connecties met de burgerinitiatieven. Tijdens het consultatieproces werden we benaderd door verschillende hogescholen⁵⁶ die interesse hebben in commonsprojecten en mogelijk ook een vervolgtraject plannen op basis van de bevindingen uit ons Commons Transitie Plan.

Samengevat: aan de integratie van kennisinstellingen in een commonsinfrastructuur zal zeker nog sterk gewerkt moeten worden. Een specifiek en uitgewerkt project om kennisinstellingen te betrekken bij de versterking van de commons lijkt ons zeer nuttig en prioritair. We verwijzen hierbij naar de modellen in Italië, waarbij kennisinstellingen systematisch worden betrokken bij de collaboratieve en commonsgerichte stadsprojecten. In Gent probeert het project FoTRISS hieraan te werken.

6. De Gentse overheidsstructuur heeft een sterk activerend en sociaal karakter, met veel aandacht voor inclusie en diversiteit en heeft in die context zelfs een voorbeeld functie. We denken met name aan de geïntegreerde aanpak en politiek van de Rabotwijk⁵⁷, aan de wijk⁵⁸ -en sociale regisseurs en aan de Brede Scholenwerking die bruggen bouwen met minderheidsgroepen. Deze structuur is reeds een commons vriendelijke en commonsondersteunende structuur, maar die wellicht nog bewuster met de commonsrealiteiten kan omgaan, door middel van een meer systematische ondersteuning van de collectieve infrastructuur. Ook de systematische politiek en aanpak van de Tijdelijke Invulling⁵⁹ heeft zeer duidelijk een stimulerende functie en is zelfs voorbeeldig te noemen, maar de te nemen stappen na die 'tijdelijkheid' zijn zeker ook een belangrijk punt van aandacht: wat gebeurt er achteraf op een meer structurele en duurzame wijze met alle energie die daar werd gegenereerd? Is het bijvoorbeeld mogelijk om een meer permanente nomadische infrastructuur te creëren die initiatieven toelaat om 'mee te reizen' in de carrousel van de Tijdelijke Invullingen? Ondanks al die inspanningen blijft er een opmerkelijke kloof tussen de bewoners die reeds meerdere generaties in België wonen, en die over een hoger educatief en sociaal kapitaal beschikken, enerzijds en de nieuwere bewoners met een migratieachtergrond anderzijds. De participatie van die groepen lijkt in het algemeen onder-

⁵⁴ Zie https://wiki.commonsgent/wiki/Gedeelde_Stad

⁵⁵ Info via <https://wiki.commonsgent/wiki/Indigo>

⁵⁶ Zo heeft Jo Lefevere, docente van de Arteveldehogeschool, interesse in een vervolgtraject voor de Bachelor-opleiding, met als thema 'Urban narratives of the commons of Ghent - In search of the meaning, strategies, methodology and social organization used during the activity of commoning'. (zie appendix)

⁵⁷ Zie <https://wiki.commonsgent/wiki/Category:Rabot>

⁵⁸ Wijkregisseurs: https://wiki.commonsgent/wiki/Wijkregisseurs_-_Stad_Gent

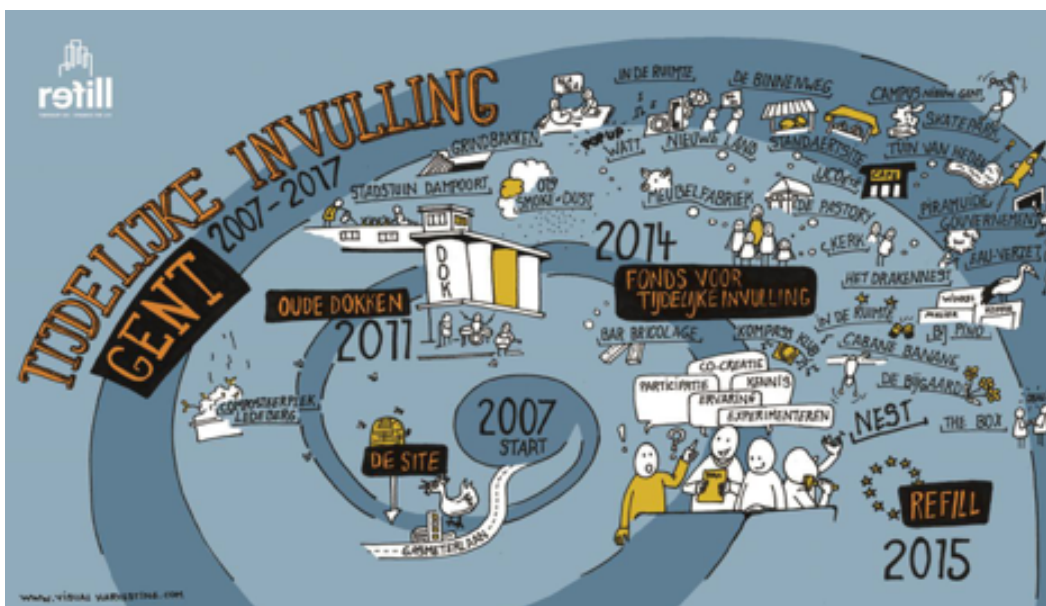
⁵⁹ Achtergrond en lijst via https://wiki.commonsgent/wiki/Tijdelijke_Invullingen_van_Publieke_Ruimte_-_Stad_Gent

maats, ook in de open commonsgerichte burgerinitiatieven, een paar uitzonderingen zoals De Gentse Lente⁶⁰ niet te na gesproken. We hebben wel vernomen dat het Burgerbudget er wel in geslaagd is om dergelijke initiatieven en projecten aan te trekken.

Ondanks de voorbeeldige aspecten van de commonsondersteuning in het Gentse blijft die werking wel zeer gefragmenteerd. De tijd is nu rijp voor een zekere stroomlijning van de relatie tussen de overheid en de commons. In onze voorstellen gaan we zeker aandacht besteden aan een nieuwe institutionele infrastructuur, die reeds in de zaadvorm aanwezig is, maar verder versterkt en veralgemeend kan worden.

Grafiek 5: Overzicht Tijdelijke Invulling 2007-2017

Credit: via Emma Tytgadt

7. De trekkers van de commonsinitiatieven in Gent zijn van een bijzonder hoog niveau. Hoewel de commons een collectief gebeuren zijn, blijft de rol van deze trekkers en stuwende krachten essentieel. Hoewel deze mensen enorm veel bijdragen aan het sociale kapitaal, en andere vormen van welvaart en welzijn, zou een betere ondersteuning van die sleutelfiguren heel wat kunnen betekenen voor de verdere uitbouw van commons. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door middel van een transitie-inkomen (dat we graag onderzocht zouden zien worden door de Dienst

⁶⁰ In het magazine MO* vinden we: " 'De Gentse Lente' is een beweging van jonge en diverse artiesten, activisten, academici en middenveldorganisaties uit Gent die het denken en handelen rond diversiteit grondig willen vernieuwen. Via de verschillende podia en acties in de publieke ruimte wil de beweging van de Gentse Lente in de eerste instantie plaats maken voor de autonome ontwikkeling van diverse Gentse artiesten. Niet zozeer door hen in te schakelen in projecten maar door ruimte te maken voor hun eigen projecten, ontplooiing en versterking. In die zin is de Gentse Lente een grassrootsbeweging die wil werken aan een inclusieve samenleving vanuit verbindende culturele praktijken. Vervolgens maakt de Gentse Lente sociale statements via culturele events en staat de beweging voor een radicaal anti-racistische en anti-paternalistische visie."

<http://www.mo.be/artikel/gent-geeft-kleur-aan-de-lente>

Economie) voor mensen die actief zijn in sectoren die extra aandacht nodig hebben of waar snelle progressie nodig is. Het gaat hier niet om het bevoordelen of privilegiëren van bepaalde individuen ten nadele van het collectief, maar om het soort ondersteuning dat tijd en energie kan creëren voor de verdere uitbouw van commonsinfrastructuur en -initiatieven. Deze erkenning kan ook post facto gebeuren, i.e. via ondersteuning van diegenen die hun engagement en expertise zeer duidelijk hebben ingezet⁶¹.

De commonsgerichte economie in Gent zelf is ook redelijk gefragmenteerd, dat is dus geen monopolie van de overheid. Charles Landry zei zijn in rapport over de creatieve economie ('The Creative Cities Index: Ghent') voor de stad Gent dat Gent 'open' was, naar niet 'kosmopolitisch'. Dat is ook onze mening. Gentse commonsgerichte initiatieven zouden dus zeker meer kunnen leren van commonsprojecten buiten Gent en het zou goed zijn om daar duurzame samenwerkingsverbanden mee opzetten.

De integratie van de Gentse commons in de meer globale kennisstromen lijkt nog ondermaats. Maar ook in het omgekeerde proces liggen vele mogelijkheden. De bestaande Gentse commons, en de ondersteunende politiek van de stad zoals die nu al bestaat, hebben nu reeds een voorbeeldfunctie, waar de buitenwereld veel van kan leren. Wij achten het niet uitgesloten dat Gent daardoor een specifiek soort bezoekers kan aantrekken die specifiek komen kijken naar wat er in Gent gebeurt, wat ook kan bijdragen tot het prestige van de stad in zijn geheel en haar pioniersrol kan valideren naar de buitenwereld. Gent was ooit de stad van de gilden en historisch de koploper van de coöperatieve economie, vandaag zijn alle ingrediënten aanwezig voor Gent om de stad te worden van de erkende en bewonderde commonsprojecten. We denken hierbij bijvoorbeeld aan een open keurmerk, 'Gent Commons-stad', gezamenlijk beheerd met de Gentse commoners en commonsprojecten, dat kan dienen om bezoeken aan de stad te stimuleren, specifiek gericht op contacten met zulke projecten. We hebben ook weet van andere stadsbesturen die sterke interesse hebben getoond in bezoeken aan de stad Gent om de reeds aanwezige commonsbenadering verder te bestuderen. Zo heeft het stadsbestuur van Genève ons via Jean Rossaud, van het project Quartiers Collaboratifs, laten weten dat het interesse heeft in wat er in Gent allemaal beweegt en bezig is.

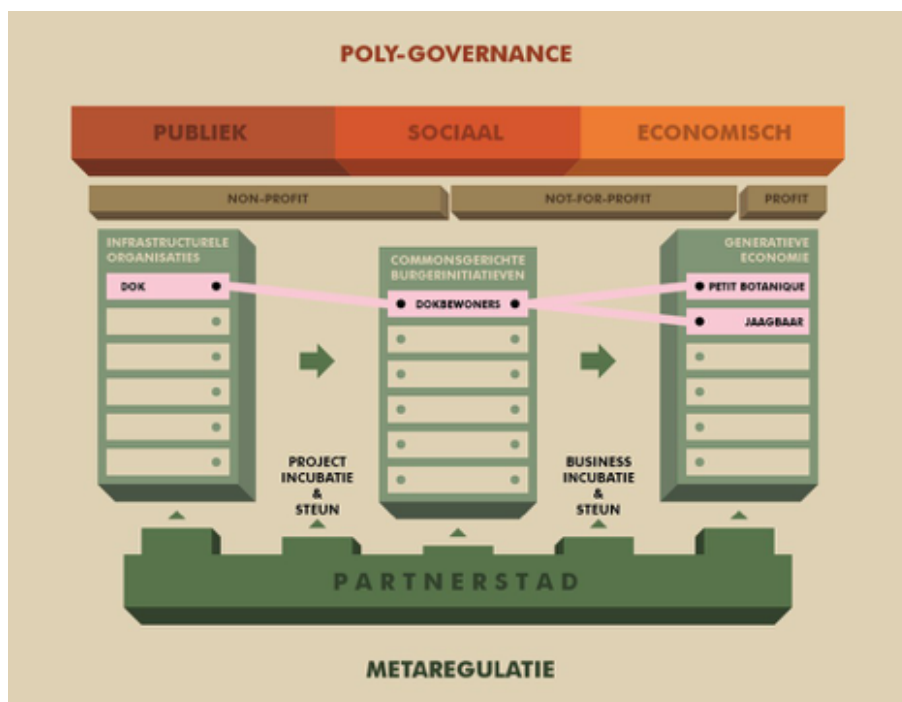
⁶¹ De Belgische-Duitse econoom Christian Arnsperger bespreekt de voordelen van een Economic Transition Income: "The ETI would not only help those wishing to move in sustainable directions, but would also reduce the stigma of welfare for the poor. This stigma would be reduced even further if ETI payments were used by educated young people -- and, more generally, by those who gave up jobs in the mainstream economy -- to build sustainable ways of life. Creative people could be among the first to use ETI payments as they explore new avenues of living sustainably, but so could those who wanted to try traditional ways that are difficult to uphold now, especially in intentional communities formed around shared values. An additional benefit of the ETI, however, would be its contribution to keeping the overall economy in balance while maintaining a stable labor market -- which is essential for a smooth transition. This could be done by altering the amount of ETI payments, much as a central bank adjusts interest rates. If, for example, more workers were needed in the main-stream economy, the ETI payments could be reduced enough to draw those marginally involved in the sustainable economy back into the main-stream economy." Bron: http://eco-transitions.blogspot.com/2011/05/what-transition-part-4-renewing_17.html

8. Gent telt al een aantal bekende experimenten met complementaire munten die vooral functioneren rond inclusie in relatief achtergestelde wijken (Torekes en Pluimen). Maar Gent telt ook een uitzonderlijke expertise in dit domein, denken we o.a. aan het Muntuit-innovatieplatform- en netwerk. Gent is hier dus klaar om verdere stappen te zetten, en zou met name een of meerdere projecten kunnen ondersteunen met bredere ambitie. Een initiatief om de Gentse middenstand en KMO-economie te ondersteunen, zoals het business-to-businessinitiatief Sardex in Sardinië (Sardex.net) , dat door zijn succes ondertussen in heel Italië aan het uitdijen is, zou ook in Gent zeer interessant kunnen zijn en ook noodzakelijk.

Naast dit B2B-initiatief lijkt een project dat rechtstreeks de burgers kan bereiken en de lokale economie kan versterken ook noodzakelijk. Gent heeft ook al zeer mooie en belangrijke stappen gezet naar innovatieve financieringsmodellen, zoals crowdfunding.gent en vooral ook het succesvolle Gentse Burgerbudget⁶². Dit kan zeker nog verder versterkt worden. De 'matchfunding' die nu al toegepast wordt in crowdfunding.gent, kan gekoppeld worden aan bredere 'cloudfunding', eerst en vooral door de ethische financiële sector (FairFin, ethisch, solidair en coöperatief kapitaal), maar ook door de meer klassieke civieke financiële sector (filantropie, etc..), gekoppeld aan 'crowdfunding' wordt dit soms 'cloudfunding'⁶³ genoemd. Een initiatief dat de stad, ethische investeerders en de coöperatieve, sociale en solidaire economische sector op een meer structurele wijze verbindt met de ondersteuning van commonsprojecten, lijkt hier essentieel.

3.2. De structuur van de commonseconomie in het Gentse

Grafiek 6: model Polygovernance

Credit: Wim Reygaert voor VOS

De eerste grafiek illustreert de onderliggende structuur van commonsgerichte initiatieven en de commonseconomie, die we in de verschillende sectoren op een gelijkaardige wijze zien opkomen.

De middelste kolom zijn de commonsgerichte initiatieven zelf, bijvoorbeeld de DOK-bewoners of 'Rabot op je Bord'. Dit zijn initiatieven die open staan voor contributies en vrijwilligers, maar die ook betaalde krachten kunnen tellen, die worden betaald via complementaire munten bijvoorbeeld.

Maar de meeste van die initiatieven staan niet volledig op zichzelf. Ze hebben infrastructuur, ondersteuning en begeleiding nodig, soms zelfs de impuls om ze op te richten. We zien dus dat het meestal organisaties zijn die commonsprojecten en — infrastructuren mogelijk maken en ondersteunen — dit zijn de oude en nieuwe middenveldorganisaties. In het geval van 'Rabot op je Bord' bijvoorbeeld, speelt Samenlevingsopbouw een belangrijke rol. Dit is de sfeer van de commonsondersteunde infrastructurale organisaties. Commonsprojecten voelen na verloop van tijd ook de nood aan zulke organisatievormen en richten zelf dan ook nieuwe organisaties op.

Willen projecten op lange termijn veerkrachtig (resilient) zijn, dan volgt ook meestal de oprichting van generatieve bedrijven, opgericht en geleid door participanten die gemotiveerd zijn om op langere termijn met commonsopbouw bezig te zijn, en daartoe middelen te creëren die niet louter afhankelijk zijn van vrijwilligerswerking of overheidssteun. Deze meer economische initiatieven proberen doelen zoals duurzaamheid en solidariteit te integreren in hun werking, en proberen ook om op bewuste wijze om te gaan met het creëren van 'positieve externaliteiten' voor de commons en de samenleving. Negatieve externaliteiten worden een integraal deel van hun economische strategieën en businessmodellen. Dit is de sfeer van de generatieve economie.

Wat blijkt uit ons eigen onderzoek (en uit eerdere studies van professor Filip De Rynck et al. en Dirk Holemans et al.) is dat er op al die niveaus een innige verbondenheid bestaat met de verschillende sectoren van het overheidsapparaat, van systemische ondersteuning tot ad hoc engagement van ambtenaren in hun hoedanigheid van geëngageerde burger. Dit is het horizontale blok onder de 3 sferen van de commons zelf. Projecten die op een of andere manier verbonden zijn met het initiatief van de stad, hebben we speciaal geïdentificeerd in de wiki van ons onderzoeksproject⁶⁴.

Deze grafiek toont ook aan hoe we verder kunnen gaan om de commonsgerichte sector meer adequaat te ondersteunen. Uiteraard kunnen de commons rekenen op de ondersteuning van de civiele maatschappij, van grote en kleine ondernemingen. Dit plaatsen

⁶² Het project is uiteraard lopende, maar we kregen in het algemeen positieve feedback in de gesprekken met commoners.

⁶³ "Targets not just individuals, but the totality of civil society for finding capital", pioneered by Goteo, <http://goteo.org/service/resources>

⁶⁴ Zie https://wiki.commonsgent.be/wiki/Category:Initiatief_Stad_Gent

we bovenaan als ondersteuning via publiek-sociaal-private ondersteuningsvormen. Met het inzicht van die onderliggende structuur, wordt het ook duidelijker waar en wanneer de overheid kan ingrijpen en kan ondersteunen.

De overheid kan dus:

1. Direct of indirect de infrastructurele organisaties ondersteunen.
2. Actief zijn in de ruimte tussen die organisaties en de commonsinitiatieven, via incubators bijvoorbeeld;
3. Directe ondersteuning geven aan de commonsinitiatieven zelf;
4. Actief zijn in de ruimte tussen de commonsinitiatieven zelf en de generatieve economie die eruit kan voortvloeien, via incubators bijvoorbeeld
5. Generatieve bedrijven direct ondersteunen;
6. Optreden als ecosystemische regulator en ondersteuning van dit gehele veld;
7. Dit laatste kan specifiek gebeuren door als regisseur op te treden voor de mobilisatie van commonsondersteunende publiekcommons- private- ondersteuningsinitiatieven, en zelfs van een permanente infrastructuur hiervoor. De overheid kan als regisseur bijvoorbeeld crowdfunding faciliteren, daarbij matchfunding toepassen, en zelfs nog een stap verdergaan via 'cloudfunding', dat wil zeggen: ervoor zorgen dat ook privaat kapitaal hierin een rol kan spelen.

Dit laatste is wat we willen illustreren met de bovenste balk, dit is de structuur die ontbreekt. De transitie die we hier voorstellen is er een naar 'polygovernance', volgens zowel de Amerikaanse Nobelprijswinnares Elinor Ostrom (studie van de klassieke commons) als het Italiaanse LabGov (studie van de huidige urban commons) dé karakteristieke vorm voor het beheer van commonsprojecten.

Wat hier vandaag nog ontbreekt is de commonsversie van publiek-private partnerships, en met name publiek-sociale en publieke-sociale-markt partnerships⁶⁵. We komen daar in ons deel met de voorstellen nog op terug.

Dit deel bevat onze voorstellen om van Gent een 'Commonsstad van de Toekomst' te maken. We vertrekken hier vanuit een pragmatische logica. Welke zaadvormen bestaan nu al in Gent, die als basis kunnen dienen voor een versterking van de commonsgerichtheid van de stad? Welke zwakke punten kunnen overwonnen worden door een specifiek ingrijpen, dat soms inspiratie kan vinden in een succesvolle praktijk in een andere stad?

⁶⁵ Voor expertise hierover: zie Geert Sturtewagen van Schakel, centrum voor cocreatie <http://www.cocreeer.be>

Wat wel belangrijk is bij het lezen van deze voorstellen is dat ze niet bedoeld zijn om ze unilateraal door de stad te laten uitvoeren. Juist de samenspraak en de co-creatie met de actieve Gentse commoners, zij die effectief in de stad aan de succesvolle transitie richting duurzaamheid werken, is essentieel bij het opzetten van deze nieuwe processen en instellingen. De hierin beschreven zaadvormen bestaan reeds en bieden ook potentieel voor een grote vooruitgang, maar uit onze interviews blijkt dat ze niet altijd als 100% positief worden ervaren door deze commoners, precies wegens (het gevoel van) een gebrek aan participatie.

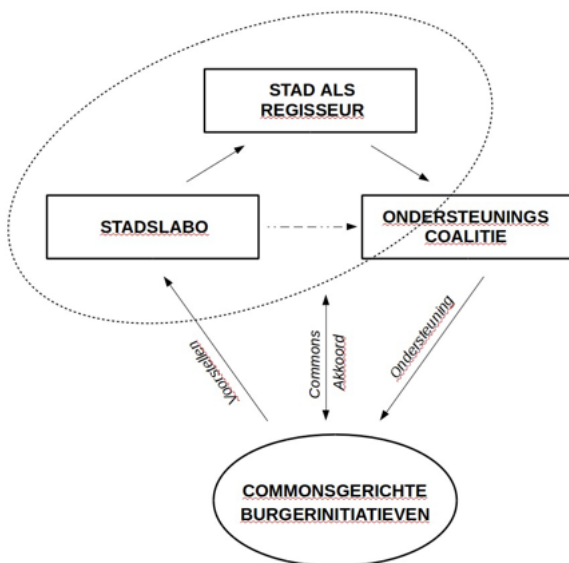
DEEL 4: Aanbevelingen en voorstellen voor Gent als partnerstad

4.1. Generieke voorstellen voor Gent als partnerstad

De logica van de voorstellen die volgen is noch het creëren van de perfecte commons- infrastructuur, noch voldoende om de zware uitdagingen waar de mensheid vandaag voor staat op te lossen. Ze vertrekt vanuit de huidige krachtsverhoudingen en de mogelijkheden in Gent, gebaseerd op zaadvormen die al bestaan en beoefend worden maar verder versterkt kunnen worden. Het is dus een poging om structuren en processen te creëren zodat commoners hun weg (beter) vinden naar de overheid, en de overheid op een transparante manier kan reageren op de problematiek die door de commonsgerichte initiatieven gedragen wordt en deze desgewenst beter kan ondersteunen.

4.1.1. Voorstel voor een algemeen institutioneel kader voor Gent als partnerstad

Grafiek 7: de voorgestelde transitiestructuur in Gent

Credit: Vasilis Niaros, P2P Foundation

Gent vertrekt niet van nul, want het heeft op dit moment al een zeer sterke zaadvorm ontwikkeld voor het stimuleren van een transitie naar commonsgerichte economische modellen. We refereren hier met name aan het model dat nu al bestaat rond de transitie naar stadsgerichte ecologische landbouw.

In het huidige model heeft Gent een initiatief in de context van Gent Klimaatstad, nl. Gent en Garde, die de voedselstrategie vorm geeft en ook actief de transitie-eisen onderschrijft. Dit initiatief heeft ook een beleidsgroep (soms ook Food Council genoemd), bedoeld om

die strategie gerealiseerd en vertaald te krijgen op het terrein. In deze beleidsgroep zitten verschillende externe stakeholders (o.a. Bioforum, CSA, Trafiek, Velt, Boerenbond, EVA, Landelijke Gilden, alsook vertegenwoordigers van de werkgroep Stadslandbouw - zie tekening hieronder) deze beleidsgroep wordt voorgezeten door de bevoegde schepen, Tine Heyse.

Grafiek 8: structuur Beleidsgroep Gent en Garde

Credit: screenshot boekje Stad Gent

Dit noemen we het 'representatieve orgaan'⁶⁶ van de sector, maar dat juist daardoor ook spelers telt die de gevestigde structuren vertegenwoordigen, en niet noodzakelijk op gelijke voet willen of kunnen onderhandelen met de nieuwe spelers uit de commonseconomie. Vandaar de nood aan een tweede orgaan, een contributief orgaan, in dit geval de Werkgroep Stadslandbouw die op zichzelf staat, input geeft aan de beleidsgroep van Gent en Garde (en daarin ook vertegenwoordigd is) en waar wel meer op een 'machtsvrije'⁶⁷ wijze kan omgegaan worden met de expertise van de civiele maatschappij. Deze onafhankelijke werkgroep is een alliantie van verschillende stadslandbouwprojecten, stadslandbouwexperts en liefhebbers, met daarin o.a. Nathalie Snauwaert van 't Spilvarken, Benny Van de Velde (medewerker van Wervel vzw en bio-boer) en Joksie Biesemans van o.a. Groenten uit Gent.

⁶⁶ De leden zijn niet verkozen, maar wel gekozen met het oog op hun representativiteit en invloed in de samenleving.

⁶⁷ Deze term werd gebruikt door Thomas Block van de UGent in een gesprek over het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling en hoe het enthousiasme en goede wil van studenten en onderzoekers dan moet vertaald worden in de politieke processen om effectieve verandering door de instanties van de UGent te loodsen.

Dit open contributief orgaan kan op permanente wijze in dialoog treden met het representatieve orgaan en met de stadsdiensten. Dit is uiteraard een spanningsveld, maar democratie betekent ook op constructieve wijze mogelijke meningsverschillen een plaats geven. De sleutel van het succes ligt ons insziens in de dialoog tussen het contributieve en representatieve orgaan.

De vraag die zich dan stelt is hoe de invloed van de civiele maatschappij kan versterkt worden.

In deze context stellen wij dus voor dat de civiele maatschappij zelf het initiatief neemt om een Staten-Generaal van de Commons op te richten (per sector en ook overkoepelend), hier 'Assembly of the Commons'⁶⁸ genoemd, en een 'Chamber of the Commons', als stem van de generatieve economie. In de Staten-Generaal spreekt men als burger die bekommerd is om de commons en het gemeengoed; in de Chamber spreekt men als ondernemer begaan met de veerkracht van de commonseconomie, en dit verschil in perspectief rechtvaardigt de twee aparte instituties. Door op die wijze naar meer stem⁶⁹ en invloed te streven, wordt het contributieve orgaan versterkt in zijn dialoog met de stad en het representatieve orgaan. Dit blijft hoe dan ook een spanningsveld, maar het wordt op die wijze wel transparant en ecosystemisch.

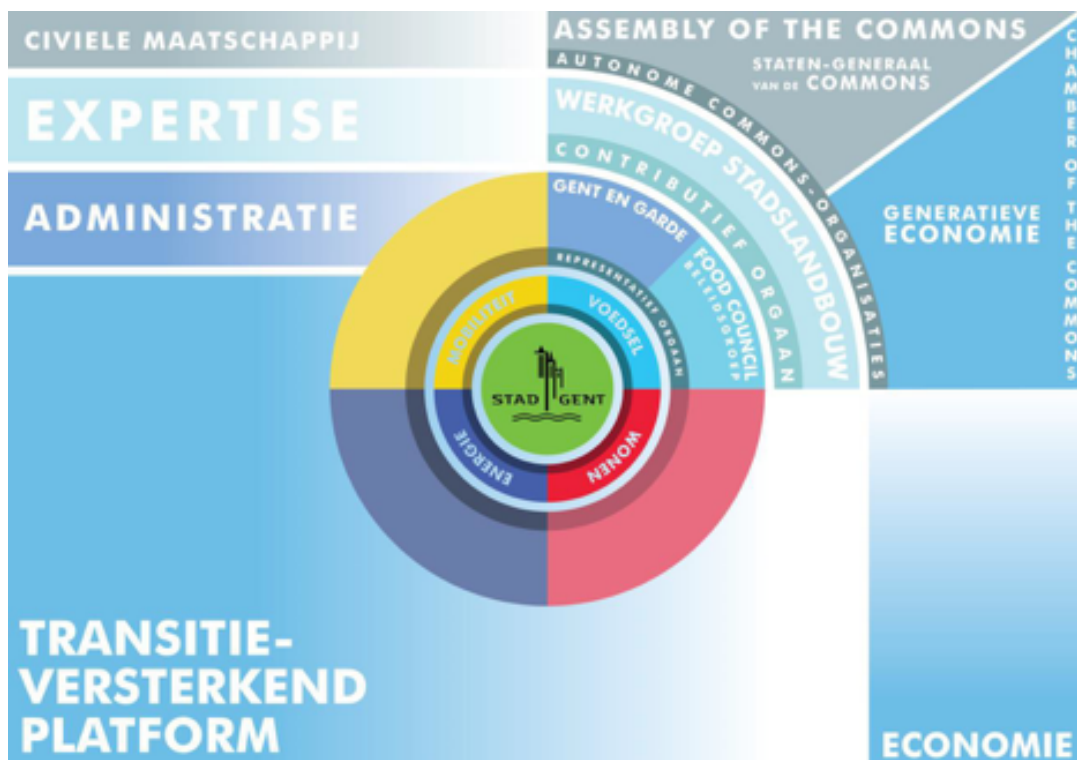
Wat wij voorstellen is om die zaadvorm, die in Gent al vrij goed functioneert, als algemene structuur te nemen voor het gehele transitieveld. En dus met name te repliceren in de andere sectoren zoals daar zijn mobiliteit, energie, wonen, enz. Op die wijze krijgt Gent een heldere structuur en ook transparante processen om de transitie naar een duurzame maatschappij en economie te versnellen. Dit veronderstelt wel een grondig gesprek tussen de politieke vertegenwoordigers, de representatieve krachten in de beleidsgroep en de contributieve burgers, om het Gent en Garde proces te versterken en nog beter te laten verlopen zodat het zijn voorbeeldfunctie kan versterken.

Dankzij de veralgemening van die instellingen en processen worden de stad en de overheid permanent gevoed door de voorstellen en sociale innovaties die vanuit de commonsgerichte initiatieven vertrekken. Het tweede aspect hieronder betreft dan de uitvoering van de besluiten.

⁶⁸ Meer info over het concept via https://wiki.p2pfoundation.net/Assembly_of_the_Commons ; met veel info rond de franse ervaringen, <http://wiki.lescommuns.org/wiki/Accueil>

⁶⁹ We verwijzen hier naar het concept 'Voice', in: Albert O. Hirschman. 1970. Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Grafiek 9: model transitieversterkend platform

Credit: Wim Reygaert voor VOS

4.1.2. Voorstel voor een algemeen institutioneel kader voor publiek-civiele (publiek-commons) samenwerking

Publiek-private akkoorden en instellingen zijn niet geschikt voor de commonsgerichte sector. Het alternatief hiervoor zijn publiek-civiele (publiek-commons) akkoorden en processen (verrijkt met de generatieve economische actoren en de generatieve aspecten van de klassieke economie), waarbij publieke, sociale en private partners samen kunnen ageren en middelen kunnen mobiliseren⁷⁰.

Overzicht:

1. Gent beschikt over een Commons Stadslabo dat beginnende experimentele commonsgerichte burgerinitiatieven kan ondersteunen en bestaande projecten kan helpen, maar ook oplossingen kan opschalen of breed verspreiden.

⁷⁰ Wij verwijzen hier vooral naar de Italiaanse experimenten met commonsgericht collaboratief beheer (co-cities zoals Co-Bologna, Co-Mantova, Co-Palermo, etc en specifiek naar het beheersmodel van de Quintuple Helix of Commons-Based Urban Governance ; https://wiki.p2pfoundation.net/Quintuple_Helix_of_Commons-Based_Urban_Governance ; de vijf stakeholders zijn hier: 1) de overheid 2) de markspelers (Kamer van Koophandel), 3) de kennis-organisaties; 4) de civiele maatschappij en 5) de commonsvertegenwoordigers zelf.

2. Gent beschikt over een sectorgerichte poly-governance structuur die vertegenwoordigers heeft van de overheid, de civiele maatschappij en de generatieve en klassieke marktspelers.

3. Gent beschikt over een reglement om commonsakkoorden af te sluiten.

4.1.2.1. Oprichting van een Commons Stadslabo

Ons voorstel is dat de stad als 'regisseur' van de commonsgerichte maatschappij en economie over een model beschikt dat terzelfdertijd soepel en divers is, maar toch coördinatie toelaat.

Naar het model van de Italiaanse steden (co-cities)⁷¹, stellen we voor dat Gent zou kunnen beschikken over een Commons Stadslabo, dat experimenten kan ondersteunen, commonsakkoorden kan opstellen en ondersteunen, en ook steun kan mobiliseren.

Dit stadslabo is in staat om middelen te mobiliseren via zogenaamde 'ondersteuningscoalities'.

4.1.2.2. 'Drie-in-één' ondersteuningscoalities

Om de in 4.1. beschreven Transitieversterkende Platforms (Sustainability Empowerment Platforms) te ondersteunen, spelen de transitieraden een actieve rol om ondersteuning te mobiliseren:

De ondersteunende infrastructuur ziet er als volgt uit:

1. Vertegenwoordigers van de stad en de overheid.
2. Vertegenwoordigers van de ondersteunende civiele maatschappij, hieronder verstaan we zowel de infrastructurele organisaties van het middenveld, als;
3. De kennisinstellingen zoals universiteiten en hogescholen⁷².
4. Vertegenwoordigers van de generatieve economie en van de spelers in de klassieke economie die naar een generatieve praktijk willen evolueren.
5. Vertegenwoordigers van de commonsgerichte initiatieven zelf.

Het model van de Transitieversterkende Platforms, i.e. de commonsgerichte transitie-arenas, kan dienen om zo'n ondersteuningsstructuur te mobiliseren voor concrete projecten.

⁷¹ Het meest recente project is in Turijn, zie: <https://www.labgov.it/2017/03/30/5901/>

⁷² Zie hiervoor o.a. het RRI model voor generatieve kennisproductie, in Gent o.a. gedragen door Anne Snick.

4.1.2.3. Commonsreglement en commonsakkoorden

Een commonsreglement erkent het 'Recht op Initiatief' voor commonsgerichte projecten en regelt de ondersteuning via de stad, of via de hierboven vermelde ondersteuningscoalities via commonsakkoorden.

Het model dat wij hier voorstaan is het model van het reglement in de Noord-Italiaanse stad Bologna, en met name de Bologna Regulation for the Care and Regeneration of the Urban Commons⁷³. Dit reglement laat een 'Recht op Initiatief' toe vanuit de commonsgemeenschappen, gevolgd door een evaluatieprocedure en een 'Common Accord' waarbij de stad overeenkomt welk soort steun het kan verlenen en hierbij ook de ondersteuningscoalities kan mobiliseren.

Het is volgens ons superieur aan het 'Recht op Uitdaging' dat in Nederland gangbaar is, omdat dat model gebaseerd is op een negatieve formulering naar de overheid. Het 'Recht op Initiatief' is daarentegen een positief recht dat niet gericht is op een vervanging van publieke diensten, maar in zich de waarden van 'zorg' en 'verbetering' draagt en ook het recht op initiatief van de burgers erkent.

4.1.3. De noodzaak van een publieke-sociale cel voor juridische ondersteuning van commonsprojecten

Een van de grootste hinderpalen voor de verdere ontwikkeling van commonsgerichte initiatieven is onaangepaste regelgeving⁷⁴, het gebrek aan kennis en juridische raad omtrent de mogelijkheden, beperkingen en oplossingen, en een proces om die regelgeving aan te passen waar nodig. Zie bijvoorbeeld de recente nota van Labland⁷⁵, de experimenteerplek voor bouwen en wonen, over de regelgeving rond meer collectieve vormen van wonen, die ook specifieke Gentse struikelblokken aanhaalt.

In Californië is het voorbeeldige Sustainability Economics Law Center⁷⁶ actief, onder leiding van Janelle Orsi, en in Frankrijk bestaat het informele Sharelex. Dit zijn beide onafhankelijke

⁷³ De Engelse versie van 2013/2014, geschreven door LabGov, is de officiële versie: <http://www.comune.bologna.it/media/files/bolognaregulation.pdf>; zie ook https://wiki.p2pfoundation.net/Bologna_Regulation_for_the_Care_and_Regeneration_of_Urban_Commons

⁷⁴ Dit rapport uit 2011 beschrijft problemen met de regelgeving rond meer collectieve vormen van wonen: "Samenhuizen in België: waar staan we, waar gaan we? Gemeenschappelijk wonen: knelpunten en sporen naar oplossingen, stand van zaken en behoeften.". Samenhuizen vzw, . 2011. <http://www.samenhuizen.net/sib/>

⁷⁵ Nota: Labland — beknopt overzicht juridische en stedenbouwkundige knelpunten. Auteurs: Eva De Meyst, Lukas Vanelderden, Steven Vromman https://wiki.commonsgent/wiki/Juridische_en_Stedenbouwkundige_Knelpunten_voor_het_Samenhuizen_in_de_Stad_Gent

⁷⁶ Missie: "SELC cultivates a new legal landscape that supports community resilience and grassroots economic empowerment. We provide essential legal tools so communities everywhere can develop their own sustainable sources of food, housing, energy, jobs, and other vital aspects of a thriving community." Bron: <http://www.sustainableeconomieslawcenter.org/>

initiatieven. Wat wij voorstellen is een publiek-sociale cel die minimaal bestaat uit 2 juristen. Een eerste jurist is direct aangesteld door de stad (eventueel in combinatie met 2 juristen van de UGent) en kent de weg om goed met stadsdiensten te kunnen communiceren. De tweede jurist wordt voorgedragen door de commonsgerichte initiatieven en heeft als voornaamste motivatie om deze initiatieven juridisch te faciliteren en te ondersteunen.

4.1.4. Een permanente facilitaire infrastructuur voor incubatie en ondersteuning

4.1.4.1. Oprichting van een fysieke incubator-infrastructuur

In Gent kunnen de klassieke start-ups rekenen op een rode loper van de ondersteunende instanties en incubators, van start-ups to scale-ups. Dit is niet het geval voor de commonsgerichte generatieve economie. Een goed functionerend orgaan zoals De Sociale Innovatie Fabriek bevindt zich in Brussel. Er is dus zeker nood aan een specifieke incubator annex centrum voor de generatieve economie in Gent:

1. Deze incubator kan informeren over alternatieve juridische structuren voor de bedrijfsvorm, i.e. coöperatie (in samenwerking met Febecoop en Coopkracht), de sociale en de solidaire economie;
2. Deze incubator kan tevens informeren in verband met licenties voor gedeelde kennis, en kan adviseren over het bekomen van aangepaste vormen van steun en investering; deze incubator beschikt tevens over kennis met betrekking tot het mutualiseren van infrastructuur (gedeelde gebouwen, gemeenschappelijke machines, etc.);
3. Dit centrum is ook een trainingscentrum inzake generatieve economische modellen, mogelijk in samenwerking met UGent en de Gentse hogescholen,
4. Dit centrum is geconnecteerd met de kennisstromen rond duurzaamheid en de circulaire economie.

Met andere woorden: deze incubator is specifiek gericht op het ondersteunen van ondernemers die duurzaamheid, fairness en commonsgerichte vormen combineren. Het reeds genoemde en ambitieuze Impetus Plan in Barcelona laat zien hoe zo'n ambitieuze aanpak en politiek vorm kan krijgen, met specifieke aandacht voor wat ze daar de 'commons-based collaborative economy' noemen.

Let wel: klassieke incubators zoals iMinds/IMEC zijn a priori niet geschikt voor het ondersteunen van deze specifieke vormen van commonsgericht ondernemen, wegens het cultuurverschil met business strategieën die gericht zijn op het privatisering van de kennis (en dus van mogelijke commons). Niettemin, eenmaal deze cultuur verworven is in Gent via de nieuwe incubator(s), is een vermenging in een later stadium wellicht mogelijk, op voorwaarde dat de commonsgerichte werking zijn autonomie blijft behouden⁷⁷. De Startersfabriek zou hier misschien al een eerste aanzet toe kunnen geven, bijvoorbeeld door van een bepaald percentage van haar projecten commonsprojecten te maken.

⁷⁷ Als mogelijk model werd het Atemis, het Franse instituut rond economie fonctionnelle et cooperative, aangegeven.

We benadrukken wel dat de ganse logica van de commonseconomie en de generatieve ondernemers anders is dan die van de klassieke starters⁷⁸. De klassieke economie draait rond schaalvoordelen, en het venture kapitaalmodel bestaat erin om zo snel mogelijk op te schalen en marktaandeel te veroveren om op die manier netwerkeffecten te bewerkstelligen. Maar dit opschalen betekent ook dikwijls hun plaats van origine verlaten. De commonseconomie daarentegen draait rond 'economies of scope', i.e. globale productieve en technische gemeenschappen die de kennis voortdurend delen en aanscherpen om vervolgens lokaal en 'distributief' te produceren. Wat 'scale-ups' zijn voor de klassieke starters, zijn dus 'scope-ups' voor de commonseconomie.

In het reeds vermelde Participatory City project van Lambeth Council loopt een project van een topincubator die er specifiek op gericht is om de burgerprojecten te schalen naar een krachtige sociale infrastructuur die de resiliëntie van de stad kan versterken. Dit verwijst volgens ons eerder naar een generatieve maatschappelijke functie dan specifiek naar het stimuleren van een specifieke generatieve economie. Over het samengaan van de algemene projectincubatie en de economische incubatie moet wellicht nog dieper nagedacht worden.

De Dienst Beleidsparticipatie heeft al nagedacht over het Lambeth-model en wat het zou kunnen betekenen voor het Gentse⁷⁹.

4.1.4.2. Faciliteren van generatieve kapitaalstromen: een bank voor de commons

Momenteel bestaan er facilitaire instellingen voor klassieke start-ups, maar ook in beperkte mate voor de sociale/coöperatieve/solidaire economie. In beide gevallen zoekt men echter naar specifieke vormen van financiële veiligheid, die specifieke problemen creëren voor commonsge-richte projecten. Inderdaad, zelfs ethische fondsen en instellingen, zoals Triodos Bank, verwachten in het algemeen dat er geprivatiseerd intellectueel eigendom wordt geproduceerd, als 'collateral' (waarborg) voor leningen en investeringen. Specifieke ondersteuning van projecten die gebaseerd zijn op gedeelde kennis, zoals vrije software en open design, ondervinden daardoor extra moeilijkheden. De oprichting van specifieke fondsen die daarmee rekening houden, is daarom prioritair. Volgens ons kan dit wellicht het best gebeuren via een specifieke dialoog met het ethisch financieel kapitaal, eventueel gefaciliteerd door FairFin.

In een aantal landen zoals de Verenigde Staten is er een sterke beweging ontstaan richting publieke banken, en met name rond stadsbanken, naar het model van de zeer succesvolle Bank van Nebraska (die functioneert op staatsniveau), de staat die zeker mede daardoor het meest resiliënt kon reageren op de crisis van 2008. In dit model worden de inkomsten van de stad in een publiek beheerde bank geplaatst, die dan zelf lokale projecten kan financieren⁸⁰.

We citeren uit een recent artikel:

“Across the country, community activists, mayors, city council members, and more are waking up to the power and the promise of public banks. Such banks are established and controlled by cities or states, rather than private interests. They collect deposits from government entities—from school districts, from city tax receipts, from state infrastructure funds—and use that money to issue loans and support public priorities. They are led by independent professionals but accountable to elected officials.”

Volgens ons zou de stad ook kunnen nadenken over de oprichting van een lokale bank van de commons, waarbij een alliantie wordt aangegaan met ethische en andere generatieve financieringsbronnen en met een publiek-sociaal-ethisch kapitaalsbeheersmodel. In afwachting is een fonds voor commonsprojecten wel essentieel, de specifieke rol van zo'n fonds is om te kunnen investeren in projecten die effectief 'common assets' creëren, zowel immaterieel als materieel. Gent heeft al mooie ervaringen opgedaan via crowdfunding.gent, dat matchfunding toepast, en via het Burgerbudget.

We suggereren hier dus een verbreden naar wat het open netwerk Goteo (goteo.org) 'cloud-funding' noemt, dat wil zeggen: de capaciteit van projecten om steun te verwerven vanuit de civiele maatschappij, wordt versterkt met een benadering van de georganiseerde civiele maatschappij en ethische fondsen.

4.1.4.3. Van Tijdelijke Invulling naar permanente commons via een commonsregistratiemechanisme en grondbank

Commons zijn concrete gedeelde goederen en diensten die op allerlei verschillende manieren 'waarde' vertegenwoordigen. Een veelgehoorde klacht van commoners en burgerinitiatieven op het terrein gaat over het gebrek aan ruimte en grond, waarbij bijvoorbeeld de verkoop van een aantal OCMW-gronden van de stad zeer problematisch werd gevonden. Vandaar ook de vraag naar een commonsregistratiemechanisme en een grondbank, met een speciale rol voor lege religieuze gebouwen en gronden, die op een meer actieve wijze zouden kunnen functioneren als commons⁸¹, in harmonie met hun oorspronkelijke functie.

⁷⁸ Een voorbeeld van zo'n proces is te vinden in Barcelona: “La Comunicadora is an innovative Commons Startup Support Programme in Barcelona. Fifteen projects took part in the three-month programme (November 2016 — January 2017) exploring the viability of a commons collaborative economy, looking at its social impact and seeking to establish fair relationships among agents.” <http://freeknowledge.eu/lacomunicadora>

⁷⁹ https://wiki.commonsgent/wiki/Participatory_City

⁸⁰ “From Seattle to Santa Fe, cities are at the center of a move-ment to create publicly owned banks.” Bron: <http://www.thenation.com/article/what-if-people-owned-the-banks-instead-of-wall-street/>

⁸¹ Een goed voorbeeld van burgervoorstellen rond kerken, die in het al-gemeen niet gelukkig zijn met een economisch/commerciële functie van die kerken (cfr. <http://www.christophepeeters.gent/projecten/gentse-kerken>), zijn de voorstellen voor de Sint Macharius-kerk, die meer aansluiting zoeken bij de beweging voor luwteplekken. Info via Jan Vandemeulebroeke de.wolk@gmail.com

Een goed voorbeeld hiervan is het project 596 Acres in New York⁸², expliciet ondersteund door de stad via een Real Estate Investment Cooperative⁸³.

4.1.4.4. Open data

Gent heeft reeds een actieve en voorbeeldige stedelijke politiek in verband met het ondersteunen van open data (zie bijvoorbeeld <https://gent.buurtmonitor.be>), die nog niet altijd voldoende bekend is bij het grote publiek. Maar de band tussen de open data-collecties en de generatieve economie kan wellicht nog verder versterkt worden. Een grote en verhelderende communicatiecampagne rond de open data zou het gebruik van die datastromen kunnen versterken.

4.1.5. *Het ondersteunen van platformcoöperativisme als de commons van de deeleconomie*

De zogenaamde ‘deeleconomie’ is ook in Gent vertegenwoordigd, maar neemt niet altijd ideale vormen aan. Specifieke platformen kunnen negatieve externaliteiten creëren zoals Ubers effect op het inkomstenniveau van haar chauffeurs, de gentrificatie-effecten van Airbnb, en in het algemeen de ontwikkeling van zeer precare vormen van arbeid en tewerkstelling (zie bijvoorbeeld Deliveroo). Ondertussen is er een sterke tegenbeweging ontstaan die meer generatieve modellen ondersteunt.

Platformcoöperaties zijn platforms waarbij mensen spullen en diensten aan elkaar kunnen verhuren, maar waarbij de platformen zelf een com-mons zijn, dus juridisch eigendom van de werkers, de gebruikers of — nog beter — van de verschillende stakeholders. In Vlaanderen zijn o.a. Febe-coop en Coopkracht actief op dit vlak. Een stad als Gent heeft er alle belang bij om platforms te ondersteunen die het sociale weefsel en de sociale beschermingsmechanismen niet verder verzwakken, en dit kan door het ondersteunen van zulke platformcoöperaties. Een gezonde deeleconomie is geen luxe, noch op sociaal noch op ecologisch vlak. Een commons- incubator, ook de eerder reeds aangehaalde De Startersfabriek, kan hier een specifieke rol spelen om de creatie en ontwikkeling van platformcoöperaties te ondersteunen.

Gent zou bijvoorbeeld in het kader van ‘mobility as a commons’ applicaties kunnen ondersteunen die tezelfdertijd zowel de taxi’s als nieuwe mobiliteitsvormen bevorderen, en kan ook de generatieve incubatoren en ondersteuningsvormen in die richting sturen. Een specifiek engagement van de Dienst Economie, in samenwerking met instellingen uit de coöperatieve economie, lijkt ons hier essentieel.

⁸² 596 Acres = “building online tools neighbors can use to clear hurdles to community land access. The tools turn city data into information about particular pieces of land and connect people to one another. <http://596acres.org/>

⁸³ “REIC leverages patient crowdfunding—small investments by a large number of people over time — to turn vacant municipal properties into sustainable community resources”. <http://nycreic.com/>

4.1.6. 'Gent als commonsstad van de toekomst' als open 'merk' voor stadsontwikkeling

De commons zijn niet alleen een realiteit, maar ook een verhaal, en bovendien een verhaal dat meer en meer aanspreekt. Het feit dat Gent als eerste stad in de wereld specifiek heeft gevraagd naar een Commons Transitie Plan en zich afvroeg hoe een overheid zich ten opzichte van commonsgerichte burgerinitiatieven moet positioneren is op zich al een vernieuwend gegeven. Ons onderzoek heeft uitgewezen dat zowel de burgerinitiatieven als de overheidsfacilitatie reeds boven het gemiddelde liggen. Deze aanpak staat dus ook voor innovatie en sluit perfect aan bij een aantal nieuwe waarden die sterk spelen in de samenleving. We hebben reeds aanvragen gekregen van stadsbesturen en commonsgroepen (o.a. Rijsel, Brussel, Rotterdam, Genève) die Gent specifiek om die reden willen bezoeken. Duizenden commonsorganisaties organiseren wereldwijd regelmatig congressen en conferenties, en Gent kan zich hier perfect als een ideale commonsstad positioneren.

Let op: we hebben het hier niet over stadsmarketing en reclame die verkeerd begrepen kan worden als een morele captatie van het werk van de vele burgerinitiatieven, maar het op een objectieve en transparante bekendmaken van wat er effectief gaande is en het mikken op initiatieven die deze identiteit versterken. We denken hier ook aan een faciliterende en overkoepelende cel binnen de stad die de link tussen de commons en de stad versterkt⁸⁴, zodat de perceptie overeenstemt met de nieuwe realiteit, en meer mensen van buiten de stad communiceren met de Gentse bevolking, de actieve burgers en de ambtenaren met betrekking tot de nieuwe problematiek. Een jaarlijks CommonsFest, een Creatief Commons Filmfestival (reeds zeer succesvol in Barcelona), open & citizen science-evenementen en hackatons rond open data maken deel uit van mogelijke initiatieven die versterkt zouden kunnen worden. Een documentaire, naar het voorbeeld van Ghent in Motion, maar die deze keer specifiek de commonsinitiatieven in beeld brengt, zou ook erg interessant kunnen zijn en is ook aanbevolen.

4.1.7. Het creëren van een multi-stedencoalitie voor het mutualiseren van de kennis en de infrastructuur

Ondanks de groei van politieke bewegingen en partijen die de natie-staat willen versterken bevindt de natiestaat zich vandaag in een structureel verzwakte positie. Actie voeren en optreden voor transitie via de stad is daarvoor een mogelijk alternatief.

Een stad is echter niet alleen een lokaal gegeven, ze vormt ook een deel van een nieuwe keten in een nieuwe vorm van transnationale 'governance': de coalitie van steden. Een voorbeeld: alleen staan steden zwak tegenover de nieuwe monopolies in de digitale economie (zoals o.a. Uber en Airbnb), maar samen zou een coalitie veel sterker staan. Maar het is ook een pragmatisch voorstel: naarmate burgers en nieuwe ondernemers — met of zonder steun van de stad — initiatieven onderne-men zoals het oprichten van platformco-

⁸⁴ en zorgt voor het overzicht over de verschillende stadsdiensten heen en de broodnodige coördinatie — een terugkerende kritiek op het terrein was dat één bepaalde stadsdienst een 'go' geeft en ondersteunt, terwijl een andere dienst hetzelfde project of initiatief soms afwijst.

operatieven om lokale waardestromen te beschermen en te versterken, ontstaat tevens het gevaar van een grote fragmentatie van de commonsinfrastructuur. De stad, als onderdeel van een coalitie van steden, kan een belangrijke ondersteuning betekenen in de mutualisering van de gezamenlijke infrastructuur van de commons. We denken bijvoorbeeld aan het ondersteunen van softwareplatforms voor de ontwikkeling van de software voor autodelen, gemeenschapsmunten, fietsdelen en het bestellen van voedselpakketten via de korte keten. Ook het delen van kennis rond de commonsaanpak in verschillende steden vormt hier een essentieel onderdeel van. De cruciale vraag is: welke reglementen en regulering werken bij het ondersteunen van commonsgerichte initiatieven en bij het inperken van de 'negatieve externaliteiten' van de nieuwe digitale monopolies? Een sterk voorbeeld van zo'n coalitie is de coalitie van 16 wereldsteden die de Barcelona Pledge ondertekenden, om via het FabCity-model de helft van de productie van voedsel en producten te herlokalisieren in 2054.

4.1.8. De waarde van de markt en de waarde van de commons: de noodzaak van nieuwe 'integrale' metrieken en waarde-evaluaties m.b.t. sociale en ecologische impact

Commonsgerichte initiatieven en nieuwe 'generatieve' ondernemers ontwikkelen modellen die veel sociale en ecologische waarde kunnen creëren, maar juist daardoor ook specifieke economische uitdagingen voor zichzelf produceren, vermits ze kosten integreren die door anderen naar de burgers en de overheid worden doorgeschoven. Een louter financiële beoordeling van die projecten valt dus dikwijls uit ten nadele van zulke projecten. Gent heeft reeds duurzaamheidscriteria in zijn aankoopbeleid opgenomen, maar ons inziens is de tijd rijp om meer specifiek te onderzoeken of nieuwe metrieken hierbij een rol kunnen spelen⁸⁵. Een specifiek onderzoeksproject van de Dienst Economie of de Dienst Strategische Coördinatie hiernaar is opportuun.

4.1.9. Het versterken van de 'stem' van de commons: organisatie van de Staten-Generaal van de Commons (Assembly of the Commons en Chamber of the Commons)

In onze structurele voorstellen hebben we verwezen naar de noodzaak om een sterkere stem te geven aan de burgers die de commons in Gent ontwikkelen en beschermen, om

⁸⁵ Zie bijvoorbeeld de ontwikkeling van het common good economy accounting system in Oostenrijk, https://wiki.p2pfoundation.net/Economy_for_the_Common_Good: Christian Felber, de stichter, schrijft: "Economic success should be measured according to a company's contribution to the common good. Businesses should be rewarded for practices that improve their compliance to human rights, social justice, and environmental protection. This should be done by measuring their contribution with a so called common good balance sheet (already used by 400 ethical businesses in Europe), which looks at how a business's activities advance or harm human dignity, solidarity, justice, ecological sustainability, and democracy through evaluating whether products and services satisfy human needs, whether companies' working conditions are humane, the production processes are environmentally friendly, etc. It then informs consumers, employees, business partners, and government agencies of the companies' social and environmental performance (relative to its business-related activities)." <http://www.greeneuropeanjournal.eu/collaboration-is-just-a-strategy-overcoming-the-limits-of-commons/>

zo ook de invloed van de contributieve organen te versterken. We benoemen dit als de Staten-Generaal van de Commons en ook meer specifiek als de Assembly of the Commons, die de actieve burgers verenigt, en de Chamber of the Commons, die de stem vertegenwoordigt van de nieuwe generatieve ondernemers (i.e. sociale ondernemers, coöperatieve/solidaire ondernemers, commonsondernemers). Dit is uiteraard geen taak van de overheid, maar het Gentse stadsbestuur kan, zoals besproken tijdens een gesprek met burgemeester Daniël Termont over deze voorstellen, dit proces verwelkomen en ondersteunen en de actieve burgers specifiek uitnodigen om deze stap te zetten. De stad heeft zo'n stem nodig.

4.1.10. De 'call for commons'

In klassieke aanbestedingen worden ondernemers met elkaar in concurrentie geplaatst, waarbij de prijs-kwaliteitverhouding de voornaamste fac-tor is. Vanuit het standpunt van 'kennis als een commons' betekent dit echter een enorme verspilling van menselijk kunnen en kapitaal. Denk bijvoorbeeld aan de architectenbureaus die naast een aanbesteding grijpen en waarbij de opgedane kennis vervolgens in de prullenmand verdwijnt. Nochtans is het vaak zo dat er perfect een complementariteit kan bestaan, en dat co-creatieve kennisproductie tot meer en betere inzichten kan leiden. Het alternatief van de 'call for commons' betekent dat een aanbesteding rekening houdt met de capaciteit tot mobilisatie van initiatiefnemers en met coalities van initiatiefnemers. De procedure in verband met de Tijdelijke Invulling van het NEST is hier een mooi voorbeeld van. Op minder dan een maand tijd slaagden verschillende Gentse burgerinitiatieven en commoners erin om een complementair voorstel uit te bouwen en intern zelf ook een contributieve boekhouding te organiseren, waarbij de meest geëngageerde en open projecten relatief minder huur betalen ter compensatie van hun grotere inzet voor het collectieve project. We stellen voor om dit soort procedure breder in te zetten en toe te passen.

4.2. Specifieke voorstellen voor pilootprojecten in de commonseconomie

4.2.1. Opzetten pilootproject rond tewerkstelling

De relatieve deïndustrialisatie van de westerse landen heeft momenteel een niveau bereikt dat grote politieke en sociale instabiliteit creëert en waarbij het klassieke mondialiseringsmodel bijzonder veel negatieve ecologische externaliteiten produceert. Zonder de vrijheid van handel in vraag te stellen is het nochtans perfect mogelijk om het commonseconomisch model te gebruiken om lokale tewerkstelling te promoten. Een experiment in die zin is dus zinvol en zou ook een sterk signaal zijn en, indien succesvol, een belangrijke les voor de verdere ontwikkeling van dit soort initiatieven. We denken hierbij bijvoorbeeld aan het potentieel van de 1 miljoen schoolmaaltijden die in de Gentse publieke scholen geserveerd worden. Schotland met zijn 'social procurement' en ook Kopenhagen hebben reeds getoond dat het mogelijk is. Gent beschikt met het Lunch met LEF-project over een coalitie van commonsgerichte burgerinitiatieven die nauw verbonden zijn met de bioregio en de korte keten van voedselvoorziening. Het significant uitbreiden van dit model zou al een sterk

signaal kunnen zijn. Het zou de korte keten rond Gent versterken, bevordert een ecologische transportinfrastructuur en creëert werkgelegenheid voor al diegenen die daardoor meer lokaal moeten koken.

4.2.2. Project ankerinstitutes om het sociaal en ecologisch aankoopbeleid van de stad te versterken

In navolging van de succesvolle experimenten en de politiek van het Cleveland-model (V.S.) en het Preston-model (GB) zou het een belangrijke stap zijn om ankerinstitutes te mobiliseren in een gezamenlijk en versterkt lokaal aankoopbeleid. Ankerinstitutes zijn publieke en semi-publieke instellingen die overal aanwezig zijn, en ook in arme buurten essentieel zijn voor de dienstverlening, de economie en de tewerkstelling, met name scholen, hospitals, universiteiten. Een gecoördineerd aankoopbeleid dat rekening houdt met duurzaamheidsen andere transitie-criteria (zoals die van de stad Gent) kan een significante rol spelen in het scheppen van lokale tewerkstelling, en kan ook de lokale en generatieve ondernemers versterken⁸⁶.

4.2.3. Pilootproject ‘Circular Finance’

Dit experiment behelst het vinden van innovatieve financieringstechnieken voor de ontwikkeling van de commonsgerichte generatieve economie. De inspiratie hiervoor is het financieringsmodel van Linux — een bekende exponent van de vrije software (en dus van de commonsgerichte economie) — door IBM en andere bedrijven. Een vijftiental jaar geleden besliste IBM om zijn interne software-infrastructuur grotendeels via Linux te ontwikkelen, waarbij het verwachtte om tot 90% van zijn interne investeringen te kunnen vermijden. Maar het besliste in een moeite ook om 10 — 15% van de bespaarde kosten opnieuw in Linux te investeren. Hierbij co-creëerde IBM een virtueuze cirkel voor de financiering en ontwikkeling van de software-commons. Terre de Liens, een coalitie van organisaties die biologische

⁸⁶ "Developed through extensive research and in-depth interviews conducted with more than 75 leaders of anchor institutions, national nonprofit organizations, federal agencies, and community organizations, The Anchor Dashboard identifies twelve critical areas where anchor institutions can play an effective role. Additionally, it develops illustrative indicators that: 1) provide a baseline to assess conditions in the community; and 2) evaluate institutional effort — e.g., dollars spent, procurement shifted, people hired, policies and accountability procedures in place. Our hope is that The Anchor Dashboard will be a valuable mechanism to help the field more clearly focus on what it means for a hospital or university to pursue an anchor institution mission. By outlining best practices in economic development, community building, education, health, safety, and the environment, along with potential mechanisms to track progress using already available data, we intend that this publication move the conversation from “programs” to “institutional impact”—and, especially, on how anchor institutions can conduct themselves to deliver crucial, and measurable, benefits for low-income children, families, and communities." <http://community-wealth.org/indicators#measure>

⁸⁷ L'agriculture biologique : Pour une gestion préventive de la qualité de l'eau et le maintien d'une activité agricole dynamique sur les territoires. Un outil efficace et économe pour protéger les ressources en eau. Auteurs : FNAB - ITAB - GABNOR - FRAB Champagne Ardenne avec la contribution de Bio de Provence, du SEDARB et de la CGAB. http://www.penser-bio.fr/IMG/pdf/eau_et_bio.pdf

boeren verenigt in Frankrijk (en de Franse evenknie is van het Vlaamse De Landgenoten, recent nog de grote winnaars van de Radicale Vernieuwerswedstrijd van de Sociale InnovatieFabriek en Radio 1), heeft een gedetailleerde studie gedaan naar de vervuilingskosten van water, waarbij een gelijkaardig effect mogelijk wordt⁸⁷. Naarmate het aantal bioboeren toeneemt en zich kan verspreiden, verminderen de kosten van de watervervuiling op indrukwekkende wijze en kan ook daar een virtueuze cirkel gecreëerd worden. Indien zo'n pilootproject kan opgezet worden, en succesvol verloopt, openen zich formidabele nieuwe mogelijkheden voor het financieren van de sociaal-ecologische transitie, waardoor overheidsuitgaven verminderen, en anders kunnen ingezet worden (met minder focus op de kosten van de negatieve externaliteiten van de economie, en meer focus op de positieve externaliteiten). In het geval van de toepassing van het hierboven vernoemde model van Terre de Liens kunnen ook 30% meer jobs worden gecreëerd in de Gentse bioregio.

De subsidiering van ouders die wasbare luiers gebruiken⁸⁸, toont aan dat de Gentse overheid reeds openstaat voor dit principe.

4.2.4. Pilootproject 'Gent als een echte makerstad'

Zoals we in Deel 3 al aangaven zijn er in Gent wel een aantal makersinitiatieven, maar ontbreekt het aan initiatieven die specifiek commonsgericht zijn en geïntegreerd zijn in de open design-netwerken. Er is dus een duidelijke nood aan het ondersteunen van ateliers die specifiek gericht zijn op open design. Tevens vinden we het nuttig en noodzakelijk dat Gent een pionier wordt op het vlak van dit nieuwe industriële model. We stellen daarom voor dat de stad een pilootproject opzet, waar effectief aan fysieke productie wordt gedaan via het nieuwe model. Een mogelijkheid is bijvoorbeeld het zelf produceren van een aantal wagens voor het gemeentelijke wagenpark, via het EDIT-project (EDIT produceert op die manier 's werelds eerste modulaire, open en zelfrijdende white-labelwagen). Er zijn uiteraard ook andere mogelijkheden, maar het is belangrijk om zich te positioneren als leider in die nieuwe creatieve economie. Gent zou op die manier op termijn zeer aantrekkelijk kunnen worden als een Mekka van de makeereconomie. Een pilootproject is noodzakelijk om het proces in gang te zetten en te versnellen.

4.2.5. Monetair experiment voor de 'echte' economie

Gent is al actief op het gebied van complementaire munten, zoals de Torekes in de Rabotwijk en de Pluimen in Ledeberg. Beide projecten hebben een sterke sociale inslag en zijn sterk gericht op de doeleinden van de sociale economie. Maar de stad beschikt via het Vlaamse innovatie-platform Muntuit (met maatschappelijke zetel in Gent en voormalig UGent-onderzoeker Sander Van Parijs als coördinator) ook over een uniek kenniscentrum

⁸⁸ "Een boreling produceert tussen geboorte en zindelijkheid gemiddeld 1 ton luierafval. Ivago factureert (hypothetisch) 250 €/ton opgehaald afval aan stad Gent. De stad biedt 100 € subsidie aan burgers die wasbare luiers aanschaffen, waardoor er netto 150 € bespaard wordt bij de stad. Een deel daarvan zal gaan naar de loonkost voor de afhandeling van de subsidieaanvragen, maar dan nog blijft er geld over." Bron: email via Joris Wouters, Foresight Cel van Digipolis.

rond complemenaire munten. Ondertussen hebben de WIR in Zwitserland en recentelijk vooral Sardex in Sardinië, bewezen dat business-to-business-kredietsystemen (een commons van gemutualiseerd krediet tussen ondernemers, via een eigen munt) een merkkelijk positieve invloed hebben op de lokale economie. Gent is naar ons aanvoelen zeker klaar om een nieuwe stap te zetten naar een lokale munt voor de 'normale' economie. Na de B2B-munt kan dan verder gekeken worden naar de ontwikkeling van lokale munten, waar ook burgers en consumenten bij betrokken worden⁸⁹. B2B-munten alleen werken immers vooral voor ondernemers.

4.3. Andere sectorale voorstellen

4.3.1. Voorstellen rond de cultuur van de commons (o.a. het Commons Festival)

Er is via de coalitie rond NEST en het team Stad & Transitie van de Vooruit een grote interesse voor het mede-organiseren van een Commons Festival, dat alle commonsactoren op verbindende en feestelijke wijze bij elkaar brengt. Dit evenement kan een sterke internationale uitstraling hebben. Een mogelijke datum die al naar voor werd geschoven is eind oktober een haalbaardere piste. Dit zou ook de datum kunnen zijn voor het organiseren van de eerder vernoemde Staten-Generaal van de Commons in Gent.

4.3.2. De rol van de kennisinstellingen versterken

Zoals we in Deel 3 reeds vermeldde is de UGent zeer actief rond duurzaamheid, maar als instelling relatief afwezig in de commonsgerichte burgerinitiatieven. In onze institutionele voorstellen in verband met de nieuwe publiek-sociale ondersteuningscoalities voor de commonseconomie is een specifieke rol voor kennisinstellingen weggelegd, waarvoor de condities dringend moeten versterkt worden. Een specifieke dialoog met instellingen van de UGent om haar binding met de commons in Gent te versterken lijkt ons noodzakelijk. Dit kan zoals gezegd gebeuren in specifieke dialoog met commonsgerichte onderzoekers zoals o.a. Thomas Block, Filip De Rynck, Raf Pauly, Pascal Debruyne en Rogier De Langhe. Een aantal Gentse hogescholen (o.a. Arteveldehogeschool en de Campus Sint-Lucas van de KUL in Gent) is duidelijk ook vragende partij voor een diepere relatie met de commons.

4.3.3. Een nieuwe rol voor Gentse bibliothecarissen in verband met commons mapping

In het kader van dit onderzoeksproject werd ook een wiki gecreëerd als een cartografie van de Gentse commons, zie <http://wiki.commonsgent.be>. Er zou een belangrijke nieuwe rol kunnen weggelegd zijn voor mensen in de openbare bibliotheken van Gent om, in een

⁸⁹ Zie ook een heel recent voorbeeld uit Spanje;
<http://www.shareable.net/blog/how-one-city-in-spain-launched-a-local-currency>

publiek-sociale constructie, mede-cocreator te worden voor het bijhouden en verder updaten van het project. De Open Data-diensten van de stad Gent hadden ook heel wat suggesties om het werk en de cartografie te verbeteren. Uiteraard zou het optimaal zijn om burgers verder te betrekken bij het bijhouden en updaten van deze belangrijke bron om de evolutie van de commons in Gent te kunnen volgen.

⁹⁰ Bron: <http://www.synthtopia.com/content/2009/07/09/brian-eno-on-genius-and-scenius/>

DEEL 5: Conclusie

De Britse muzikant en producer Brian Eno schreef ooit: "Scenius stands for the intelligence and the intuition of a whole cultural scene. It is the communal form of the concept of the genius. Individuals immersed in a productive scenes will blossom and produce their best work. When buoyed by scenes, you act like genius. Your like-minded peers, and the entire environment inspire you."⁹⁰

Met andere woorden: het succes van het individuele genie hangt af van het collectieve vermogen om een vruchtbare bodem te creëren. Dit is wat we hebben proberen te doen met dit onderzoek en rapport. In dialoog met tientallen mondige, geëngageerde en creatieve Gentse commoners hebben we gevraagd wat zij verwachten van de stad, zodat alle burgers samen zouden kunnen werken aan de noodzakelijke duurzaamheidstransitie en resiliëntie. Gent als stad is met haar huidige aanpak al inspirerend, maar wat is er nodig om nòg meer creatieve bloemen te laten groeien in de stad? We hebben met dit rapport geprobeerd een beeld te schetsen van een institutioneel kader, waarin de Gentse burgers en stadsactoren optimaal zouden kunnen samenwerken, op weg naar een meer commonsgerichte maatschappij.

PS: Lola en Lisa, de varkens van het Driemasterpark die door de buurtbewoners van Meulstede-Wondelgem verzorgd worden, zijn emblematisch voor het spanningsveld tussen de commons, die de stad revitaliseren en de natuur terugbrengen naar de stad, en de voorzichtigheid van de ambtenaren, die oorspronkelijk een zeker wantrouwen koesterden tegenover de huidige en toekomstige capaciteit van de burgers om goed voor de dieren te zorgen. Toch werd het experiment mogelijk gemaakt, na dialoog tussen de stadsdiensten en de burgers. Lola en Lisa hebben lange wiebelende staarten, een teken van gebrek aan stress en een zorgende omgeving.

Credit: Lola, foto Rosemie Callewaert

DEEL 6: Kaderteksten

Kader: Oikosstudie over de relatie tussen commonsge-richte initiatieven en de overheid

Oikos gaat hier dieper op in:

“Met name coöperaties — waarbij leden via een aandeel zelf geld binnenbrengen — werken onafhankelijk van de overheid. Een van deze co-operaties stelt dat ambtenaren zich eerder als controleur dan als adviseur opstellen en ziet dit als een gemiste kans om te laten zien dat ‘on-dernemers en overheid partners kunnen zijn in de creatie van welvaart en welzijn’.

Cohousing- en elektrische-autodeelcollectieven zijn voor de randvoorwaarden van hun collectieven afhankelijk van de (lokale) overheid. Cohousing-initiatieven hebben bouwvergunningen nodig en voor elektrisch rijden moeten laadpalen, parkeerplaatsen en verbalisering door de overheid worden verzorgd. Deze collectieven zijn daarmee op technische aspecten afhankelijk van de steun van de overheid. In de beginfase van het project overleggen zij vaker met ambtenaren dan in latere stadia. Projecten die zich richten op de dagbesteding en woonruimte voor jongvolwassenen met een beperkingen werken wel nauwer samen met de overheid. Zo moeten de persoonlijke zorgbudgetten van de bewoners zorgen voor de betaling van het personeel. Deze worden door de overheid gefinancierd. Ook initiatieven die op gemeentegrond actief zijn doen veel meer in samenspraak en kunnen als vanzelfsprekend — niet bestaan zonder de goedkeuring van de lokale overheid.

De meeste LETS-groepen lijken erg gesteld op hun onafhankelijkheid van de (lokale) overheid. Opvallend is dat een aantal transitiegroepen daarentegen juist wel het contact met gemeenten zoekt: ‘zowel financieel (subsidies) als puur op energievlak (kansen om te investeren in hernieuwbare energie) alsook regelgeving...’.

Een gelijkaardige trend, zij het in minder sterke mate, is zichtbaar bij de stellingen: ‘Wij overleggen met het gemeentebestuur over welke diensten wij aanbieden’ (32 % helemaal oneens, 21 % oneens, 16 % mee eens, 12 % helemaal mee eens) en ‘het gemeentebestuur heeft zich actief ingezet voor de ontwikkeling van ons initiatief’ (32 % helemaal oneens, 21 % oneens, 16 % eens, 12 % eens). Dit versterkt de indruk dat de collectieven weinig verbonden zijn met de (lokale) overheid.

Dit is echter niet altijd uit vrije wil. Verschillende collectieven geven aan teleurgesteld te zijn in de houding van lokale bestuurders. Het meest onbevredigd lijken vertegenwoordigers van ‘uniekere’ initiatieven zonder overkoepelend orgaan (anders dan LETS-groepen, Transitiegroepen, Cohousing en CSA). Erkenning en steun van lokale overheden lijkt voor hen minder vanzelfsprekend. Zo antwoorden zij: ‘In het beste geval worden we vriendelijk gedoogd’ en ‘het ambtenarenapparaat staat eerder negatief tegenover ons initiatief’.

“Toch zijn lang niet alle initiatieven teleurgesteld in het lokale bestuur. Sommige van hen, waaronder opnieuw opvallend de transitiegroepen, ervaren de samenwerking juist als zeer prettig.

Een van de cohousinginitiatieven vat het geheel treffend samen:

‘We hebben soms het gevoel gehad dat ze zich iets flexibeler hadden mogen opstellen, of alleszins niet altijd ingezien hebben hoe ze door hun beslissingen soms het project serieus bemoeilijkt hebben, maar anderzijds was er ook sprake van steun op verschillende punten. Het was geven en nemen.’

DEEL 7: Literatuurteksten

Ambrosi, A. (2015). The commons have come to town. Remix the commons. Retrieved from: <http://www.remixthecommons.org/en/2015/06/les-communs-entrent-a-lhotel-de-ville-1/>.

Araya, D. (2015). Interview: Michel Bauwens on peer-to-peer economics and its role in reshaping our world. Futurism. Retrieved from: <https://futurism.com/interview-michel-bauwens-on-peer-to-peer-economics-and-its-role-in-reshaping-our-world/>.

Baird, K.S. (2014). Let's win back Barcelona!. OpenDemocracy. Retrieved from: <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/kate-shea-baird/let%27s-win-back-barcelona>.

Barber, B. (2013). If Mayors Ruled the World: Dysfunctional Nations, Rising Cities. Yale University Press.

Bausells, M. (2016). Superblocks to the rescue: Barcelona's plan to give streets back to residents. The Guardian. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/cities/2016/may/17/superblocks-rescue-barcelona-spain-plan-give-streets-back-residents>.

Bauwens, M. (2013). Proposed next steps for the emerging p2p and commons networks. P2P Foundation. Retrieved from: <https://blog.p2pfoundation.net/proposed-next-steps-for-the-emerging-p2p-and-commons-networks/2013/04/02>.

Bauwens, M. (2015a). Interviewed: Professor Christian Iaione on the city as commons. Shareable. Retrieved from: <http://www.shareable.net/blog/interviewed-professor-christian-iaione-on-the-city-as-commons>.

Bauwens, M. (2015b). Assembly of the commons. P2P Foundation. Retrieved from: http://wiki.p2pfoundation.net/Assembly_of_the_Commons.

Bauwens, M. (2016). Why the p2p and commons movement must act translocally and transnationally. P2P Foundation. Retrieved from: <https://blog.p2pfoundation.net/p2p-com-mons-movement-must-act-trans-locally-trans-national-ly/2016/06/16>.

Bauwens M., Foster S. & Iaione C. et al (2017). The 1st Co-cities report on the Urban (Commons) Transitions. Towards a CO-City: From the Urban Commons to the City as a Commons. LabGov & P2P Foundation. Retrieved from: <http://www.uia-initiative.eu/en/uia-cities/turin>, <http://www.comune.torino.it/benicomuni/co-city/index.shtml>

Bauwens, M., Kostakis, V., Troncoso, S., & Utratel, A.M. (2017). Commons transition and p2p: A primer. Transnational Institute. Retrieved from: <https://www.tni.org/en/publication/commons-transition-and-p2p>.

Bauwens, M. & Lievens J. (2013). De Wereld Redden. Met peer-to-peer naar een postkapitalistische samenleving. Houtekiet/Oikos.

Bergren-Miller, A. (2017). Barcelona crowdsourced its sharing economy policies: Can other cities do the same?. Shareable. Retrieved from: <http://www.shareable.net/blog/barcelona-crowdsourced-its-sharing-economy-policies-can-other-cities-do-the-same>.

Bollier, D. (2014). Think Like a Commoner. A Short Introduction to the Life of the Commons. New Society. Retrieved from: <http://www.newsociety.com/Books/T/Think-Like-a-Commoner>

Bollier, D. (2011). The commons, short and sweet. Retrieved from: <http://bollier.org/commons-short-and-sweet>.

Bollier, D. (2015). Bologna: A laboratory for urban commoning. Retrieved from: <http://bollier.org/blog/bologna-laboratory-urban-commoning>.

Bollier, D. (2016). Barcelona's brave struggle to advance the commons. P2P Foundation. Retrieved from: <https://blog.p2pfoundation.net/barcelonas-brave-struggle-to-advance-the-commons/2016/11/29>

Caraça J., Cardoso G. & Castells, M. (ed.) (2012). Aftermath — The Cultures of the Economic Crisis'. Oxford University Press.

Computer & Communications Industry Association (2011). Fair Use in the U.S. Economy. <http://cdn.cciainet.org/wp-content/uploads/library/CCIA-FairUseintheUSEconomy-2011.pdf>

De Moor, T. (2013). Homo Cooperans. Institutions for collective action and the compassionate society. Inaugural lecture. Universiteit Utrecht. Retrieved from: http://www.collective-action.info/sites/default/files/webmaster/_PUB_Homo-cooperans_EN.pdf

Depauw, E., De Rynck F. & Pauly R. (2017). Rapport: De commons: zelfregulerend of afhankelijk? Een analyse van arrangementen. Oikos 81.

Elinor, O. (1990). Governing The Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge University Press.

Foster, S. (2006). The City as an Ecological Space: Social Capital and Urban Land Use. 82 Notre Dame L. Rev. 527.

Foster, S. (2013). Collective Action and the Urban Commons, 87 Notre Dame L. Rev 57.

Foster, S. & Iaione, C. (2016). The City as a Commons. Yale Law & Policy Review. 34 (2).

Foster, S. & Iaione, C. (2017, forthcoming book). The City as a Commons.

Froggett, L. & Manley J. (2016). Co-operative Activity in Preston. A Report written for Preston City Council by the Psychosocial Research Unit. University of Central Lancashire.

Glaeser, E. (2011). *Triumph of the city: How our greatest invention makes us richer, smarter, greener, healthier, and happier*. New York, NY: Penguin.

Graeber, D. (2015). *The Utopia of Rules: On technology, stupidity, and the secret joys of bureaucracy*. New York, NY: Melville House.

Gray S., Jones M., Kimberlee R., Means R., Orme J., Oxford L., Pitt H., Powell J., Salmon D. & Weitkamp E. (2016). *Food for Life: a Social Return on Investment Analysis of the Locally Commissioned Programme*. Full Report. UWE Bristol.

Hicks, D. (2016). *A climate change companion: For family, school and community*. Retrieved from: http://www.teaching4abetterworld.co.uk/books/download_24.pdf.

Holemans, D. & Noy, F. (2016) Studie: Burgercollectieven in kaart gebracht. Oikos 3. Retrieved from: <http://www.coopkracht.org/images/phocadownload/burgercollectieven%20in%20kaart%20gebracht%20-%20fleur%20noy%20%20dirk%20holemans.pdf>

Laione, C., Foster, S., & Bauwens, M. (2017, forthcoming). *Towards a co-city: From the urban commons to the city as a commons*.

Laione, C. (2015). *Governing the Urban Commons*. 1 It. J. pub. I. 170.

Laione, C. (2016) *The CO-city*, 75 *The American Journal of Economics and Sociology*, 2. Sheil University of Central Lancashire.

Laione, C. (2016). *The Law and Policy of Pooling in the City*. *Forhdam Urban Law Journal*.

Igalla, M. (2015). *De duurzaamheid van burgerinitiatieven vanuit een sociaal netwerk perspectief. Een onderzoek naar de effecten van netwerkstructuren en boundary spanning op het bestaan van duurzame burgerinitiatieven*. Masterscriptie Bestuurskunde. Erasmus Universiteit Rotterdam.

Igalla, M. & van Meerkerk I. (2015). *De duurzaamheid van burgerinitiatieven. Een empirische verkenning*. *Bestuurswetenschappen*, 69 (3): 25-53. <http://www.socialevraagstukken.nl/burgerinitiatieven-hebben-baat-bij-professionalisering/>

ITAB, FNAB, FRAB, GABNOR. *Champagne Ardenne avec la contribution de Bio de Provence, du SEDARB et de la CGAB. L'agriculture biologique : Pour une gestion préventive de la qualité de l'eau et le maintien d'une activité agricole dynamique sur les territoires. Un outil efficace et économe pour protéger les ressources en eau*. Retrieved from: http://www.penser-bio.fr/IMG/pdf/eau_et_bio.pdf

LabGov (2014). *Bologna regulation on public collaboration for urban commons*. Retrieved from: <http://www.labgov.it/2014/10/31/bologna-regulation-on-public-collaboration/>.

Macfadyen, P. (2015). Flatpack Democracy: A DIY guide to creating independent politics. Bath: Ecologic books.

Martin, C., Upham, P. & Budd, L. (2015). Commercial orientation in grassroots social innovation. Insights from the sharing economy in Ecological Economics. 118: 240-251.

Niaros, V., Kostakis, V., & Drechsler, W. (2017). Making (in) the smart city: The emergence of makerspaces. Telematics and Informatics, xx(xx), xx-xx. (in press).

Oude Vrielink, M. & Verhoeven I. (2011). Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid. Beleid en Maatschappij. 38: 377-387.

Ramos, J. (ed.) 2016. The City as Commons: A Policy Reader. Commons Transition Coalition. Retrieved from: https://www.academia.edu/27143172/The_City_as_Commons_a_Policy_Reader

Raworth, K. (2017) Doughnut Economics. Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist. Chelsea Green Publishing. Retrieved from: <http://clonk.uclan.ac.uk/14526/1/Co-operative%20activity%20PrestonREPORT%20copy.pdf>

Smith, A., Fressoli, M., Abrol, D., Arond, E., & Ely, A. (2017). Grassroots Innovation Movements. Abingdon, Oxon: Routledge.

Stavrides, S. (2016). Common space: The City as Commons. London: Zed Books.

Tebbens, W. (2016). Local policies for the smart city and knowledge society: Towards a more sustainable, social and democratic model. Free Knowledge Institute. Retrieved from: <http://freeknowledge.eu/article/smart-city-barcelona-commons-report>.

The Cleveland Model: How Evergreen Cooperatives are Building Community Wealth (2017). Retrieved from: <http://community-wealth.org/content/cleveland-model-how-evergreen-cooperatives-are-building-community-wealth>, https://www.middenveldinnovatie.be/sites/default/files/2017-04/Oikos%2081_03%20transitie_De%20Rynck%20Depauw%20Pauly.pdf

Vandael, J. (2012). Een blij verhaal uit Gent John Vandaele. Oikos 62.

Walljasper, J. (2016). The City as a Commons: From Flint to Italy. CommonDreams. Retrieved from: <https://www.commondreams.org/views/2016/02/13/city-commons-flintitaly>.

DEEL 8: Bijlagen

8.1. Lessons from Urban Commons in the Global North

Some conclusions from 'The 1st Co-Cities report on the Urban (Commons) Transitions' (Bauwens M., Foster S. & Iaione C. et al (2017). The 1st Co-cities report on the Urban (Commons) Transitions. Towards a CO-City: From the Urban Commons to the City as a Commons. LabGov & P2P Foundation.)

Urban Commons Projects in the Global North

1. The existence of sophisticated urban commons policies through 'part-ner city' approaches

One of the conclusions from comparing commons project in the Global North and those of the Global South, is that a number of cities in western/northern cities have taken sophisticated turns towards participatory, sharing and commons-oriented policies. Apart from the well known Bologna Regulation for the Care and Regeneration of the Urban Commons, not covered amongst the case studies in this report, are the examples of Seoul, centered on the creation of a citizenled sharing economy, those of Milan, oriented towards embedding startups in the communities through collaborative spaces, Athens, where the mayor and vice-mayor directly support the programs, and Barcelona, with a 'common-good' inspired political coalition, which has nominated officials in charge of a 'commons-based collaborative economy'. Edinburgh has a official 'cooperative policy' with already 17 community-led cooperatives created in this framework. Naples, not covered here, as a Commissioner for the Commons. These public policies are complex arrays of regulations and institutions with financial and other forms of support, with multi-year orientations, multi-stakeholder governance, and leading to a flowering of civic and cooperative initiatives. Also of import, and cited explicitly by Dirk Holemans of Oikos for the experiences in Ghent, Belgium, is a change from framework-based competition for funding (still very much practiced by Milan for example), to more longterm co-production of public services and policies, that are opened since they depend on the collaboration with, and input from, citizens.

2. Indepth and long-term integrative strategies of grassroots urban commoners

Just as surprising perhaps, is the sophistication of integrated citizen-coalitions that operate in cities where there is little or no support from city officials. These projects are equally multi-year, multi-stakeholder, and integrative. The key example here is the city of Lille in Northern France, which has created a Assembly of the Commons (linked to 9 other similar initiatives in other French cities). They rely on 'open source third spaces' such as collaborative run coworking and makerspaces, to work on collaborative cultures (Mutualab/ Coroutine in Lille ; the Footscray makerspace in Melbourne, etc ..), and they pay strong attention to constantly reworked social codes and social charters, which define their inner governance but also their relations with external third parties such as government and business, in order not to be coopted or captured by them. Lille is exemplary in that regard

and its Assembly has developed sophisticated social charters to deal with these interactions. In Melbourne, the commoners have politicized even more through the creation of a Australian-wide Commons Transition Coalition. The Mutual Aid Network of Madison, Wisconsin is connected to 16 other cities and has developed sophisticated combinations of exchange and support mechanisms.

3. Combining social and ecological sustainability

The Footscray makerspace works in particular with migrant and refugee populations in poor neighborhoods in western Melbourne, and links it to waste and upcycling. The waste management project in Malmo, Sweden, similarly is focused on integrating its migrant population. The M.A.N. of Madison, WI's first project is creating a food cooperative for a food desert area in the city's poorest neighborhood. Oikos in Ghent is a social- ecological 'think and to thank', that similarly looks for projects which simultaneously solve these two aspects of urban reality. The Emergent Structures project in Savannah, Georgia is especially focused on the re-use of construction and demolition waste. The insight on which these projects are based is that ecological issues disproportionately affect the poor but that solving them also creates economic and social opportunities in terms of creating local economies, jobs, skills and income.

4. The tension between horizontalist expectations and institutional governance

Quite a few projects are struggling to adapt the 'right' governance model, somewhere in between horizontalist aspirations and 'vertical' needs for institutionalization, especially those that explicitly function without much public support. The most sophisticated attempts are probably by the Assembly of the Commons in Lille which has developed an array of social charters. Jose Ramos in his report on Melbourne initiatives mentions the difficulties in cooperative governance, and Anna Seravalli of Malmo reports explicitly that they had to abandon user-based governance because it self-reinforced cultural exclusion mechanisms (geeks attracting other geeks instead of a more diverse population). Most projects are moving to polycentric governance models as already described by Elinor Ostrom. Whether bottom-up or top-down, all projects include fairly radical participatory processes as a matter of course, which points to a deep cultural shift which includes public officials.

5. The Commons as a tool for economic development

The Edinburgh city council wants to stimulate a vibrant 'cooperative economy'; Seoul and Milan are focused on the creation of a 'sharing' and/or collaborative economy. Barcelona-based Fab City has the ambitious aim of relocalized 50% of food and industrial production back in the city and its bioregions, within 50 years, centered around the creation of fabrication labs; the Evergreen Cooperative model of Cleveland, Ohio aims to use the purchasing power of 'anchor institutions' such as hospitals and universities, to create a thriving local economy based on local coops in the disadvantaged inner city itself and has been successful in already creating a number of them in food and laundry services. The project in Savannah

is an ambitious attempt to create an economy around the recycling of construction and demolition waste. 596 Acres in NYC is moving from public spaces to the creation of locally run commercial zones through Real Estates Investment Cooperatives, and the Santaporo wireless commons aim to move towards helping local farmers accessing agricultural information that is vital for their economic function.

The common aspect of these examples is that the commons/sharing/collaboration is not just seen as a 'nice thing to do', but seen as vital to the creation of a new and vibrant local economy that works for all inhabitants.

8.2. The Commons Finance Canvas door Stephen Hinton

De info over de Commons Finance Canvas <http://canvas.avbp.net> en de pdf https://stephen-hintondotorg.files.wordpress.com/2016/12/overview_canvas.pdf

Meer uitleg over de georganiseerde workshop 'COMMONS FINANCE CANVAS: Op naar een concrete commonseconomie':

- Datum

Vrijdag 5 MEI van 10 tot 16 u bij Timelab.

- Omschrijving

Kunnen commonsprojecten en medewerkers leven van hun inzet, en zo ja: hoe? Zijn er mogelijkheden om via een economie van de commons zinvol en duurzaam werk te creëren dat de lokale economie kan versterken in deze uitdagende tijden? Om dit uit te vissen nodigen we jullie uit om, via de Commons Finance Canvas-methodologie, samen met ons op een meer systematische manier na te gaan hoe jullie projecten er vandaag en morgen kunnen uitzien.

- Verloop van de dag

Deel 1: Inleiding en framing

- Korte inleiding and framing over de 'commonseconomie', door Michel Bauwens
- Inleiding tot de Commons Finance Canvas, door Stephen Hinton (via Skype)
- Presentatie van de projecten, met nadruk op de economische aspecten ervan

Deel 2: Werken met de Commons Finance Canvas

We passen hierbij de World Cafe-methodiek toe. We verdelen de toehoorders in verschillende tafels die elk de verschillende aspecten van de Commons Finance Canvas doornemen.

1. Presentatiefase: voor elke stap, komt 1 project naar voor, om uit te leggen hoe de eigen specifieke ervaring en situatie hieromtrent is.
2. Slotfase: wat zijn de gezamenlijke lessen (duurzaam werk, regelgeving, obstakels en opportuniteiten) uit de workshop? Zijn er specifieke vragen en suggesties naar het stadsbeleid?
3. Comparatief internationaal onderzoek en internationale context door Vasilis Niaros: 'Towards a Commons-oriented City — An overview of developments in Europe' Vasilis Niaros, Grieks urbanist en internationaal medewerker van de P2P Foundation van Michel Bauwens, was tijdens de looptijd van ons onderzoeksproject resident in Timelab en deed comparatief onderzoek naar een aantal internationale commons-steden (Barcelona, Bologna en Frome) om de ervaringen van Gent in een breder internationaal te kunnen plaatsen.

Dit Engelstalige onderzoek, met als titel 'Towards a Commons-oriented City — An overview of developments in Europe', heeft ons geholpen om onze eigen analyse te verfijnen en wordt meegestuurd als een aparte bijlage.

8.4. Mogelijke vervolgtrajecten

1. Thomas Block, Centrum voor Duurzame Ontwikkeling, UGent:

"Wat volgens mij veel potentieel bevat is een dynamische transdisciplinaire setting waar stedelijke duurzaamheidskwesties vanuit verschillende perspectieven kunnen worden benaderd, waar de complexiteit van duurzaamheidsvraagstukken wordt erkend (dus geen opdeling en reductie van de kwestie tot iets dat 'te managen' valt) en waar transitiedenken centraal staat (wil tot verandering aanwezig). Geen evidente combinatie, maar wel boeiend, en zelfs noodzakelijk.

Vandaar dat we momenteel volop werk willen maken van een Urban Academy (on wicked socio-ecologic issues in Ghent). Zie ook de Wiki: 'Binnen de Gentse Universiteit wordt een idee uitgewerkt om een transdisciplinaire setting te creëren waar onderzoek, onderwijs en dienstverlening in elkaar overvloeien rond stedelijke duurzaamheidskwesties in de stad Gent. De onzekerheid over wetenschappelijke feiten, de aanwezigheid van verschillende normatieve stellingnames, en (dus) het ontbreken van juiste antwoorden worden daarbij erkend, zonder te vervallen in een verlamdend relativisme.

De stedelijke vraagstukken waarmee de stad Gent geconfronteerd wordt zijn collectiviteitsvraagstukken en vragen bij uitstek om een co-creatief antwoord. De co-productie van relevante kennis staat in de Urban Academy centraal. Beleidsmakers, middenveldgroepen, burgercoöperaties, bedrijven, docenten en studenten zoeken samen naar hoe je een probleem best formuleert en hoe oplossingen te creëren. Experimenten zullen worden opgezet rond 'urban living labs', rond multiperspectivisme, rond verschuivende rollen van (ex) studenten, docenten en civiele actoren, rond het publiek maken van kwesties, rond externe onderwijsruimtes, rond studentdriven learning, etc.'

Zo'n Urban Academy kan zeker het Commons Transitie Plan gebruiken als één van de vertrekpunten. 'Commons' kunnen dan bv. het eerste jaarthema worden (2018 — 2019) of net blijvend het denken hierbinnen structureren. Concreet kunnen onderzoekers en andere stedelijke actoren samen één of meerdere concrete vraagstukken aanpakken in transdisciplinair actie-onderzoek; kunnen studenten in het nieuwe vak 'Duurzame steden' in concrete Gentse cases duiken via groepswerken en masterproeven; kan ondertussen de Wiki levend en actueel gehouden worden (zeker als de Urban Academy een soort 'studio- of atelier-meester' krijgt); kunnen seminaries en workshops worden georganiseerd om het maatschappelijke debat te versterken, te verscherpen of juist te verbreden; etc.

En uiteraard wetende dat de Urban Academy niet enkel een academisch luik bevat, maar veeleer een plaats is waar politici en andere beleidsmakers, docenten en studenten, middenveldgroepen en burgers, bedrijven en instellingen, etc. samen nadenken over probleemdefinities, framing, oplossingen, strategieën, experimenten, opschalen,...

Co-creatie en co-productie dus.”

2. Jo Lefevere, docent Arteveldehogeschool - Bachelor Sociaal Werk:

“Het accent ligt op het proces van commoning, omdat daar vooral de sensemaking processen liggen en de capaciteit van sociaal werkers ligt. Het is een diepte-analyse van de sociale constructies die plaatsvinden in the commoning activiteiten van de commons: gebruikte strategie, methodologie om te komen tot solidariteit en draagvlak, methodologie bij besluitvormingsprocessen, betekenis van leiderschaps kwesties.

Met 12 studenten kunnen ze 12 case studies maken in geval het om geen grootschalige initiatieven gaat. Bij grotere zullen ze moeten samenwerken.”

Proposal for Bachelor project:

Working title: Urban narratives of the commons of Ghent. In search of the meaning, strategies, methodology and social organization used during the activity of commoning.

“For this research project we use the definition of David Bollier, who updated the definition of Nobel Prize Winner Elinor Ostrom: ‘Commons are shared resources that are produced and maintained by a user community, according to their own rules and norms. This means a commons is defined by 3 aspects: 1) shared resource, 2) the activity of commoning, 3) rules and norms that must at least be partially autonomous from the public and private sector.’ “

Access: Dutch and English speaking students

Working language for plenary sessions: English

Working language in small groups or professional area: Dutch (or English for the international students) Readings: a lot of information is translated in many languages — most

literature is available in English. Written paper: for foreign students in English, for Dutch speaking students in Dutch.

3. Roeland Dudal, docent KU Leuven Faculteit Architectuur Sint-Lucas Gent, aanjager project GEDEELDE STAD/THE CITY*THE DETAIL tijdens SPRINGweek 17

“Ik zal voorstellen aan de architectuurschool Sint-Lucas (eventueel ook gekoppeld aan LabLand) dat ze het Commons Transitie Plan aangrijpen voor meerdere ontwerp studio's in de komende jaren. Zo kunnen ook de contacten in het netwerk van de commoners warm gehouden worden. Wellicht heb ik ook zelf een Ontwerpstudio in het eerste semester in Sint- Lucas Gent. Misschien ga ik met die studenten wel in NEST zitten, om verder te werken op het ‘wonen en de commons’ (vanuit de resultaten van de SPRINGweek17). We doen dat gewoon. Het moet niet altijd ingewikkeld zijn ;-)”

Inhoud opgave ‘GEDEELDE STAD’ tijdens SPRINGweek17:

Beste student,

Vanaf 15 maart 2017 zal de internationaal gerespecteerde peer-to-peerexpert Michel Bauwens gedurende drie maanden een onderzoeken participatieproject voeren in Gent over de ‘commonsstad van de toekomst’.

In dit verhaal mogen de Campussen Sint-Lucas in Gent niet ontbreken. Architectuur geeft vorm aan de stad van de toekomst. Ontwerp maakt de maatschappelijke ruimte die we delen.

We geven Michel Bauwens en zijn onderzoeksteam graag een warm onthaal in Gent. We delen graag onze creativiteit om te inspireren, te onderzoeken, te participeren en te debatteren over dit belangrijke maatschappelijke vraagstuk.

Maar wat zou dat kunnen betekenen, een ‘commonsstad’? Hoe ontwerp je ruimte voor het ‘gemeengoed’?

Michel Bauwens schrijft: “De term 'commons' of 'gemeengoed' verwijst naar goederen die beheerd worden door de gemeenschap van producenten, gebruikers en burgers die er gevolgen of baat van ondervinden. Commons als nieuwe organisatievorm uit zich in uiteenlopende initiatieven rond productie en consumptie met de bedoeling tot een duurzamere samenleving te komen.”

De kwaliteit van de stad als geheel wordt bepaald door de kwaliteit van zijn kleinste onderdelen. De private ruimte en de publieke ruimte. De woning en de gedeelde plek. De stad als ‘commonsstad van de toekomst’ is een stad waar gewoond wordt en waar gedeeld wordt. Die ruimte voor die toekomst zal wordt gemaakt door het geheel van deelruimtes. Plekken om te wonen en plekken om te delen.

Dat zullen ook de fundamenteën worden van een duurzame samenleving. Alleen als we naast de ruimte die we bezitten ook een ruimte delen, kunnen we meer doen met minder ruimte, en wordt leven in de stad betaalbaar en waardevol. Vol waarde. Productief.

Een plek om te wonen is een plek van verblijf en consumptie. Een perceel dat waarde heeft. Een eigendom. De gedeelde ruimte tussen twee woningen is een plek van activiteit en productie. Een perceel dat iets opbrengt. Een plek met meer waarde. Een gemeengoed. De ontwerp van de stad van morgen moeten duurzaam zijn. Duurzaamheid is delen. Delen van ruimte. Delen van energie. Delen van materialen. Delen van kennis. Delen van plezier.

De SPRINGweek is delen.

De SPRINGweek is duurzaam. De SPRINGweek is top.

Opgave

GEDEELDE STAD/THE CITY * THE DETAIL SPRINGweek 2017

De Gentse arbeiderswoning opnieuw bedacht.

Wonen en delen in de stad.

— 4m wonen — 4m delen —

Een oneindige straat.

A-B-A-B-A

- A. Ontwerp een woning van 4 m breed.
- B. Ontwerp een gedeelde ruimte van 4 m breed.

Of een Rondo.

A-B-A-C-A-B-A

- A. Ontwerp een woning van 4 m breed.
- B. Ontwerp een gedeelde ruimte van 4 m breed waar gewerkt kan worden.
- C. Ontwerp een gedeelde ruimte van 4 m breed waar ook gewoond kan worden.

Ieder team ontwerpt A.

In iedere woning woont een gezin+: een familie met drie kinderen; een koppel met één van ouders of een zorgbehoevende; een alleenstaande moeder met een student.

De gedeelde ruimte tussen de woningen is co-productieve ruimte. B of C. Of D.

Ieder team ontwerpt samen met zijn burens de ruimte voor die co-productie.

Geven en nemen. Publiek maken.

In de gedeelde ruimte wordt iets gemaakt, iets bedacht of iets aangeboden. Een product of een dienst. Een productdienst. Iedere activiteit, productie of dienstverlening mag maar één keer voorkomen in de straat. Wees vindingrijk.

De ontwerpen worden ontwikkeld in maquette.

Op schaal 1:10. 4m = 40 cm.

In de pandgang groeit de oneindige straat.

152 teams. 152 woningen

144 gedeelde ruimtes.

Samen 296 x 4m straat.

1184 m straat = 118,4 m pandgang.

4. Matthias Lievens, Centrum voor Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie (OE), KU Leuven:

“Een aantal onderzoeksgroepen van verschillende Vlaamse universiteiten bouwen aan een onderzoeksconsortium dat de ambitie heeft om verder aan de slag te gaan met het Commons Transitie Plan/eindrapport van Michel Bauwens en Yurek Onzia. Tot dat consortium zullen ook tal van commonsgroepen, organisaties uit de civiele samenleving, en publieke en private actoren behoren. In een participatief proces zullen zij mee de onderzoeksvragen formuleren, aan het onderzoeksproces deelnemen, en mee nadenken over de concrete implicaties en valorisatie ervan. Het onderzoeksproject zal ingediend worden bij het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) binnen het kader van het programma Strategisch Basisonderzoek. De ambitie van het project is niet enkel een wetenschappelijke studie te maken van processen van commoning in Gent, maar vooral ook om te onderzoeken welke implicaties de transitie naar de ‘commonsstad’ heeft voor processen van democratische participatie, burgerschap, diversiteit en rechtvaardigheid.

Het gaat zeker over:

- Oases, Departement sociologie, Universiteit Antwerpen
- Afdeling Geografie en Toerisme, Departement Aard- en Omgevingswetenschappen, KU Leuven
- RIPPLE (Research in Political Philosophy Leuven), Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, KU Leuven

Er moet best nog een vierde en eventueel vijfde academische partner bij komen, maar ik denk dat we dat best nog even in beraad houden, tot het denk- en discussieproces over de precieze focus van het project verder gevorderd is, zodat we in functie daarvan de juiste expertise bij mekaar kunnen brengen.”

8.5. Mapping

De mapping van ons onderzoeksproject gebeurt via een open wiki, met als hoofdpagina <https://wiki.commonsgent/>.

Deze pagina presenteert het onderzoeksproject (in de linkerkolom), de commonsactiviteiten per sector en per wijk (in de middenkolom) — met indexen naar de vorm (bedrijven, organisaties) — en extra materiaal (in de rechterkolom).

Deze wiki telt inmiddels zo'n 500 projectprofielen, zie 'All Pages':

https://wiki.commonsgent/w/index.php?title=Special:AllPages&hidere_directs=1

Een aantal specifieke sectoren zijn ruimer uitgewerkt, met overzichtspagina's, zie bijvoorbeeld de categorie 'Voedsel & Stadslandbouw':

<https://wiki.commonsgent/wiki/Category:Voedsel>

Een ander voorbeeld is de sectie over 'Wonen & Ruimte', zie:

https://wiki.commonsgent/wiki/Category:Wonen_en_Ruimte

gent:

Category Discussion Read View source View history Search gentCommonsWiki

Category:Wonen en Ruimte

Wat gebeurt er rond ruimte en wonen met betrekking tot de commons in Gent ?

Ter inleiding

- Stille als Commons, tweedelig artikel van Dirk Sturtewagen van Waerbeke vzw

Organisaties

- CLT Gent: grond scheiden als eigendom, en uit de markt halen
- Cohousing Projects: hulp bij 'co-housing', samenhuizen
- Cohousingplatform: hulp bij 'co-housing', samenhuizen
- DOK: tijdelijk invulling van ruimte om allerlei activiteiten mogelijk te maken
- Duurzaamheidskantoor UGent
- LabLand en Wooncoop: denktank en hulp voor creatie van wooncoöperaties
- Samenhuizen vzw: hulp bij samenhuizen
- Waerbeke, stille -en luwteplekken als commons in de stad
- Wijkwerk: project van EnerGent om wijken duurzaam te maken door hernieuwbare energie

Overheidsdiensten

- Cohousing Projecten via Stadsontwikkelingsbedrijf Gent
- Gentse OCMW Gronden als een Commons
- Leefbaarheidsstudie - Stad Gent

Daarnaast zijn er ook een aantal secties die verband houden met de aanpak/policy van de stad, zoals bijvoorbeeld:

- Stadsdiensten die met commons te maken krijgen, zie:

https://wiki.commonsgent/wiki/Category:Stads_en_Overheidsdiensten

- Policy en Regulering, zie:

https://wiki.commonsgent/wiki/Category:Policy_en_Regulering

gent:

Category Discussion Read View source View history Search gentCommonsWiki

Category:Policy en Regulering

Regelgeving en regulering vanuit de stad of andere bestuursniveaus.

Context

1. Conclusies van de Oikos enquête, Burgercollectieven in Kaart Gebracht:

- Relatie Tussen Commons-Gerichte Burgercollectieven en Marktpoliers
- Relatie Tussen Commons-Gerichte Burgercollectieven en de Overheid

Filip De Rynck et al.:

"Nagenoeg alle collectieven beschreven zichzelf als burgerinitiatief en gaven aan zich onafhankelijk op te stellen ten opzichte van de markt en de overheid. Het grootste deel was zonder betrokkenheid van de overheid tot stand gekomen en bijna 80 procent gaf aan te kunnen bestaan zonder steun van de overheid. Ze hebben echter wel vaak te maken met de regulerende overheid die sterk de randvoorwaarden kan beïnvloeden waarmee deze collectieven moeten rekening houden of waardoor ze worden geremd in hun ontwikkeling. Over het algemeen lijken de collectieven eerder teleurgesteld in de overheid: 'we worden vriendelijk gedoogd' of 'het ambtenarenapparaat staat eerder negatief tegenover ons initiatief'. De transitiegroepen zijn een uitzondering: niet alleen zoeken zij meer de medewerking van het lokale bestuur; sommige van hen ervaren de samenwerking als zeer prettig: 'er was toch ook sprake van steun op verschillende punten. Het was geven en nemen' (Oikos, 3/2016)." (https://www.middenveldinnovatie.be/sites/default/files/2017-04/Oikos%2081_03%20transitie_De%20Rynck%20De Pauw%20Pauly.pdf#)

2. De conclusies van de studie van CSI Vlaanderen over de rol van de overheid in de beheersarrangementen van de commons in Vlaanderen:

- Initiatieven die in mindere of meerdere mate gerelateerd zijn aan een ondersteuning van de stad, zie: https://wiki.commonsgent/wiki/Category:Initiatief_Stad_Gent

8.6. Activiteiten met Gentse commonsactoren: individuele vraaggesprekken

Simultaan voeren we sinds de aanvang van ons onderzoeksproject ook een heleboel individuele vraaggesprekken met mensen die betrokken zijn bij Gentse commons- of commons-gerelateerde projecten, of mensen die er op een of andere manier affiniteit mee hebben of onderzoek naar doen, met oog op meer kwalitatieve inzichten.

Hier volgt een selectie uit de lijst van onze ontmoetingen gedurende de voorbije 3 maanden:

- John Vandaele (EnerGent/Gent Zonnestad/Buren van de Abdij)
- Nathalie Snauwaert (Het Spilvarken)
- Gene Van Gampelaere, nieuwe opleiding Netwerkeconomie aan de Hogeschool West-Vlaanderen
- Karel Lootens (Wooncoop/Dégage)
- Gerbrand Nootens (Dégage/Wooncoop)
- Steven Vromman en Eva De Meyst (Labland)
- Matthias Lievens, commonsonderzoeker KU Leuven, mogelijk vervolgproject & voortgezet onderzoek via SBO project
- Evi Swinnen (Timelab)
- Dries Geysels (Lab van Troje/Leefstraten) (+ bezoek)
- Liesbeth Vlerick, DOK
- Thomas Blondeel (SMart) (+ bezoek)
- Geert Heyneman (stadsecoloog, Heynsquared/Ginderella)
- Ruud Van de Velde (Teamcoördinator Brede School Gent)
- Jo Lefever (docent Artevelde Hogeschool)
- Rogier De Langhe (commonsonderzoeker, prof UGent)
- Dirk Sturtewagen en Carine De Wilde (Luwteplekken in Gent)
- Winnie Poncelet (ReaGent/Ekoli)
- Ludwig Henry (Mij Pak Je Niet In/Samentuinen DOK)
- Natan Hertogen en Trui Maes (Community Land Trust/ Samenlevingsopbouw)
- Koen Schoors (prof economie, UGent)
- Steven Vanderbeke (Maaket- maakindustrie in Gent)
- Gerard Hautekeur (auteur boek van 'Cohousing tot Volkstuinjes', EPO)
- Sarah Van Liefferinge (Flatpack Democracy)
- Joris Rombaut en Lieven Rombaut, Meulestee Markt (+ bezoek)
- Yves Bruers (arts, verkenningsgesprek 'Gezondheid als commons'/project 'Gent Blue Zone')
- Joost Bianchi, thesis 'Mobiliteit in Ledeberg' (TU Delft)

- Roeland Dudal (docent Afdeling Architectuur Sint-Lucas/KUL Campus Gent/ Architecture Workroom — i.v.m. project van de studenten rond de commons + een mogelijk vervolgproject) & afvaardiging stu-denten (+ bezoek)
- Dirk Holemans (commonsonderzoeker, Oikos)
- Joksie Biesemans (GROEnTEN uit Gent, Buurderij DOK)
- Pascal Debruyne, Driemasterpark (+ bezoek)
- Yves De Weerdt, VITO
- Sofie Deberdt, Samenhuizen vzw (verantw. Oost-en West-Vlaanderen)
- Jef Geldof, Boerenmarkten/ViaduKaduk
- Simon Luyts, thesis 'Energiecoöperatieven/REScoops', met als case o.a. EnerGent (KU Leuven/Universiteit van Stockholm)
- Geert Sturtewagen (landbouwingenieur, verkenningsgesprek pro-ject 'Zorg en spiri-tualiteit & de commons')
- Peter Bosmans, Febecoop
- Pieter Baert en Lieven De Coninck, Zwerfgoed vzw
- Bernadette Van de Catsije, Boerenhof (+ bezoek)
- Sander Van Parijs, Muntuit/stadscollectief GURBS
- Jamila Channouf, Mehdi Marechal en Ahmed El Bachiri, De Gentse Lente + Astrid Vanackere, In-Gent
- Raf Verbeke, boerenmarkt Sint-Amandsberg
- Katriina Kilpi (Commons & Natuur en Gezondheid)
- Marieke De Munck, artistiek verantwoordelijke Stad & Transitie kunstencentrum Vooruit en organisator Blauwdruk / Stad & Transitie-serie
+ team (+ bezoek)
- Raimi Möller, Timelab/Gent M
- An Van Damme & Annette Kuhk, De Landgenoten
- Jeroen Watté en Patrick De Ceuster, Wervel vzw/Lunch met LEF (+ bezoek)
- Dominique Nalpas, Régis Ursini en Verena Lenna, Commons Josaphat Brussel
- Maia Dereva, Christian Mahieu, Christian Dupuy, Simon Sarazzin en Julien Lecaille, Assemblée des Communs, Rijsel
- Dries Van Ransbeeck, Open Knowledge Belgium
- Cathérine Willems, Future Footwear Foundation/KASK HoGent
- Jef Seghers en Wiebe Moerman, De Koer (+ bezoek)
- Rien Bauwens, Jaagbaar
- Filip De Rynck, Raf Pauly en Rogier De Langhe, commonsonderzoekers UGent
- Marie-Claire Van de Velde, adviseur van de vice-rector, UGent
- Dieter Cuypers, Buurzame Stroom
- Inez Louwagie, Netwerk Bewust Verbruiken
- Lieven d'Hondt, Wij Delen/Peerby/Op Wielekes/Timelab
- Danielle van Zuijlen, Pilotco, (Tondelier/Rabot) (+ bezoek)
- Lut Vael en Dimitri Vandenbergh, Samenlevingsopbouw
- Agnes Pauwels, Genster
- Frank Bombeke, coöperant De Landgenoten/GentBlogt,
- Heleen De Smet en Mart Vermeersch, Co-Vibes (project 'The Young Vibes')

- Geert Vandermeersche, Timelab/UGent (cultuur & educatie)
- Pieter Van den Broeck, KU Leuven, INDIGO-project en land als commons
- Benny Van de Velde, bio-boer, Gent en Gar-de/werkgroep Stadslandbouw
- Yasmine Bayoudh ('Onderwijs als Commons')
- Julie Vermassen, stagiaire Netwerk bewust Verbruiken, student Hogeschool Gent
- Thomas Block, Centrum voor Duurzame Ontwikkeling/doe-en denk-tank Transitie UGent, UGent

8.7. Ontmoetingen en gesprekken met de verschillende stadsdiensten betrokken bij de commons

- Eerste samenkomst begeleidingsgroep, stadhuis Gent - voorstelling van de verschillende stappen + kadering onderzoek, 22 maart, 2017
- Samenkomst over de communicatie rond ons onderzoeksproject 'Gent als Commonsstad van de Toekomst', met Annelore Raman en Tom Broeckx, AC Portus, 24 maart, 2017
- Samenkomst met Foresight Cel Digipolis, met Martine Delannoy, Joris Wauters en Pieter-Jan Pauwels, AC Portus, 3 april, 2017
- Samenkomst met Dienst Beleidsparticipatie, met Marc Verheirstraeten, AC Portus, 3 april, 2017
- Samenkomst met Dienst Economie, met Annemie De Tremmerie, Matthias Van de Wyngaerden, Saskia Westerduin (Ministry of Makers) en Adinda Baro, AC Portus, 3 april, 2017
- Samenkomst met Dienst Data en Informatie, met Bart Rousseau en Thimo Thoeve, AC Portus, 3 april, 2017
- Samenkomst met Els De Leeuw — directeur Dienst Economie, stadhuis Gent, 11 april, 2017
- Samenkomst Ruud Van de Velde — dienst Onderwijs, teamcoördinator Brede School Gent, stadhuis Gent, 11 april, 2017
- Interview burgemeester Daniël Termont, schepen Tine Heyse en schepen Christophe Peeters, stadhuis Gent, 13 april 2017.
- Samenkomst Stefan Van Hove (directeur Dienst Ontmoeten en Verbinden) en Bieke Dobbelaere (Dienst Welzijn en Gelijke kansen), AC Portus, woensdag 18 april, 2017
- Samenkomst Emma Tytgadt (Refillproject, Tijdelijke Invulling), AC Portus, woensdag 18 april, 2017
- Samenkomst Jorn Verbeeck (directeur Dienst Milieu en Klimaat), Katrien Verbeke en Sofie Van Moeffaert, AC Portus, woensdag 18 april, 2017
- Samenkomst n.a.v. samenwerking Gent-New York — Sharing Cities Summit, met Karl-Filip Coenegrachts, Annelore Raman en Brecht Lootens (kabinet Matthias De Clercq), AC Portus, 20 april, 2017
- Samenkomst Tom Broeks en Thimo Thoeve, bespreking mogelijkheden tot visualisatie van de mapping, AC Portus, 26 april, 2017
- Overleg begeleidingsgroep, stadhuis Gent — presentatie Wiki + stand van zaken

onderzoek, 16 mei 2017

- Samenkomst met Bram Ghyoot (Cultuurdienst) & team, stadhuis Gent, 16 mei 2017
- Samenkomst met Mieke Schauvliege (directeur Groendienst, i.v.m. burgerinitiatieven rond het beheer van publieke ruimte), stadhuis Gent, 16 mei 2017
- Samenkomst met Els Lecompte (directeur Dienst Beleidsparticipatie) en de Gentse wijkregisseurs, AC Portus, 23 mei 2017
- Samenkomst met burgemeester Daniël Termont en team & Karl-Filip Coenegrachts en Annelore Raman (Dienst Strategische Coördinatie), stadhuis Gent, dinsdag 30 mei 2017
- Overleg begeleidingsgroep, voorstelling voorlopige conclusies Commons Transitie Plan, stadhuis Gent, vrijdag 2 juni 2017
- Samenkomst Mario Matthys (projectleider 'Gent 3D-team', i.v.m. ontwikkeling 3D city-game samen met de burgers), stadhuis Gent, vrijdag 2 juni 2017
- Voorstelling Commons Transitie Plan op het college- managementteam van de stad, stadhuis Gent, vrijdag 9 juni 2017
- Lezing over het Commons Transitie Plan bij open co-creatie en ontmoetingsplek De Koer vzw (Brugse Poort), zondag 11 juni 2017
- Persconferentie Commons Transitie Plan voor pers en publiek, NEST, zaal KIP, maandag 12 juni 2017
- Ontmoeting met stadsteam Smart Cities en Co-creatie o.l.v. Els Lecompte, dienst hoofd Beleidsparticipatie, en Karl-Filip Coenegracht, coordinator Strategische Coördinatie & leernetwerk Het Nieuwe Stadmaken — Steden in Transitie van Pakhuis De Zwijger (Amsterdam), Gioventu Aperitivo, Dampoortstraat, donderdag 15 juni 2017
- Verdiepende gespreksavond voor de Gentse burgers en commoners over COMMONS TRANSITIE PLAN, herberg MACHARIUS, donderdag 15 juni 2017 — interview en begeleiding door John Vandaele (MO* magazine)

8.8. Kwalitatieve bevraging via de vragenlijst

Na de eerste verzending van een kwalitatieve vragenlijst naar meer dan 110 unieke respondenten en hun projecten, stuurde een 70-tal respondenten een ingevulde lijst terug, wat een bijzonder geslaagd percentage is voor een dergelijke uitgebreide en diepgaande enquête.

Via deze bevraging kwamen een aantal interessante trends aan het licht, zoals terug te vinden in het automatische verslag van deze antwoorden.

Zie ook:

link naar de vragenlijst: <https://timelab.typeform.com/to/cKn7gl>

8.9. Activiteiten met de Gentse commonsactoren: Commonstalks @ Timelab

Naast de vragenlijst vormen ook onze commonstalks/workshops, die we organiseerden i.s.m. TIMELAB met representatieve vertegenwoordigers van commonsinitiatieven per sector, een onderdeel van onze kwalitatieve bevraging.

Van de meeste workshops werd steeds een klein verslag gemaakt, dat ook gepubliceerd wordt via de blog van ons project — zie: <http://www.commonsgent/>

1. Commonstalk 'Will Ruddick - Communitymunten en de commons' — 22 MAART 2017
<http://www.commonsgent/single-post/2017/03/30/Will-Ruddick-toont-aan-hoe-community-munten-bijdragen-tot-een-grotere-gelijkheid-tussen-de-leden>
2. Commonstalk 'Hoe inclusief zijn de commons eigenlijk?' — 31 MAART 2017
<http://www.commonsgent/single-post/2017/04/01/Hoe-inclusief-zijn-commons-eigenlijk>
3. Commonstalk 'Voedselvoorziening in de stad & commons' — 14 APRIL 2017
<http://www.commonsgent/single-post/2017/04/21/Voedselvoorziening-als-commons>
4. Commonstalk 'Wonen & Architectuur' — 21 APRIL 2017
5. Commonstalk 'Onderwijs & Ont-leren' — 28 APRIL 2017
6. Commonstalk 'Gezondheid en Commons' — 3 MEI 2017
7. Workshop 'Commons Finance Canvas — een economisch en financieel model voor de commons' — 5 MEI 2017
8. Commonstalk 'Kunst & (Un)Commons' — 14 MEI 2017 (MSK)

8.10. Gentse commoner van de dag

Onder de naam 'Gentse commoner van de Dag' produceerden we ook een reeks korte videotjes met Gentse commonsactoren. Via de link hieronder kan je een aantal voorbeelden bekijken.

Zie: <https://www.youtube.com/channel/UC3ISAL7UYB02zUKaBulT7tQ>

8.11. Interviews burgemeester en schepenen

Daarnaast deden we ook enkele interviews met vertegenwoordigers van de stad Gent. Zie:

- Video-interview met burgemeester DANIEL TERMONT over 'GENT ALS COMMONSSTAD VAN DE TOEKOMST':
<https://www.youtube.com/watch?v=AxS7PeQNVe0>

- Video-interview met schepen TINE HEYSE (bevoegd voor Milieu, Klimaat, Energie en Noord-Zuid) over 'GENT ALS COMMONSSTAD VAN DE TOEKOMST': <https://www.youtube.com/watch?v=me8We4MNVA8&feature=youtu.be>
- Video-interview met schepen CHRISTOPHE PEETERS (bevoegd voor Financiën, Feesten, Middenstand en Innovatie) over 'GENT ALS COMMONSSTAD VAN DE TOEKOMST': <https://www.youtube.com/watch?v=tWMK0p6gsUQ>

8.12. Facebookgroep 'GENT ALS COMMONSSTAD VAN DE TOEKOMST'

Sinds het begin van ons onderzoeksproject op 15 MAART 2017 hebben we een Facebook-groep aangemaakt met als naam 'Gent als Commonsstad van de Toekomst', om een community en interactie te creëren rond ons onderzoek, en om info, nieuws, activiteiten, oproepen en inspiratie te delen.

Deze groep heeft een levendig verkeer en geniet veel belangstelling van de commoners en betrokken burgers binnen en buiten Gent, en telt op dit moment al meer dan 1280 leden.

Zie: <https://www.facebook.com/groups/377840999264970/?fref=ts>